

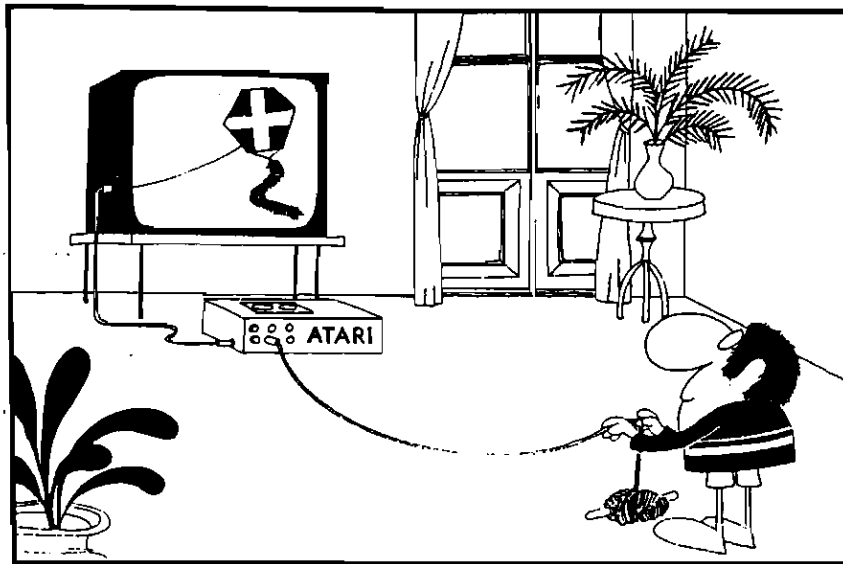
Α.Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ

ΣΧΟΛΗ: Ε.Υ.Π.

ΤΜΗΜΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΘΕΜΑ

**Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΟΛΙΣΤΙΚΗ
ΥΓΕΙΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ**

Μετέγουςες Σπουδάστριες

ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΓΕΩΡΓΙΑ

ΦΑΤΟΥΡΟΥ ΜΑΡΙΑ

Υπεύθυνος Εκπαιδευτικός

Δρ. ΔΕΤΟΡΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Πτυχιακή για τη λήψη πτυχίου στο τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της
σχολής Επαγγελμαίων Υγείας Πρόνοιας του Ανώτατου Τεχνολογικού
Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Πάτρας.

ΠΑΤΡΑ, ΙΟΥΛΙΟΣ 2004

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε για τη βοήθεια που μας πρόσφεραν :

A) στη μετάφραση ξενόγλωσσας βιβλιογραφίας

- την κ. Γιαννοπούλου Ελένη, καθηγήτρια ξένων γλωσσών

B) στην τεχνική υποστήριξη

- την κ. Αποστολοπούλου Αγαθή

Τέλος , θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τον κ. Ι. Δετοράκη, εισηγητή της Πτυχιακής.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1) ΓΕΝΙΚΑ.....	6
2) ΣΚΟΠΟΣ – ΣΤΟΧΟΙ.....	7
3) ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8

A. ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1.1) Η οθόνη και η πραγματικότητα.....	11
1.2) Παραδοχές για την τηλεόραση.....	12

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2.1) Παιδική ηλικία.....	16
2.1.1) Πρώτη παιδική ηλικία.....	16
2.1.2) Δεύτερη παιδική ηλικία.....	19
2.2) Γλωσσική ανάπτυξη κατά την πρώτη παιδική ηλικία.....	21
2.3) Γλωσσική ανάπτυξη κατά την δεύτερη παιδική ηλικία.....	23
2.4) Διαδικασία μάθησης.....	24

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3.1) Ψυχαγωγία και παιδί.....	26
3.2) Παιδικό παιχνίδι.....	27

B. ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1) Τηλεόραση και ο αναπτυσσόμενος εγκέφαλος.....	32
2) Η ψυχολογία του θεατή.....	36
3) Μηχανισμός μίμησης.....	41
4) Το φιλμ : αίτιο και αιτιατό της φαντασίας.....	43

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2.1) Τηλεόραση και Κοινωνική Πραγματικότητα.....	44
--	----

2.2)	Στερεότυποι ρόλοι των φύλων.....	44
2.3)	Μειονότητες.....	47
2.4)	Εικόνες άλλων χωρών.....	49
2.5)	Πρότυπα.....	51
2.6)	Η επίδραση της τηλεόρασης ως προς τις αξίες & απόψεις...	52

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3.1)	Τι είναι η τηλεόραση για το παιδί.....	54
3.2)	Ο χρόνος που τα παιδιά διαθέτουν στην τηλεόραση.....	55
3.3)	Εκπομπές για ενήλικες και εκπομπές για παιδιά.....	57
3.4)	Η εξουσία του τηλεκοντρόλ.....	58

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

4.1)	Τι τραβάει τα παιδιά στη μικρή οθόνη.....	62
4.2)	Τηλεοπτικά παιδικά προγράμματα.....	63
4.2.1)	Τηλεταινίες κινουμένων σχεδίων.....	65
4.2.2)	Ρομπότ και παιδιά (Transformers).....	68
4.3)	Η επίδραση των κινούμενων εικόνων στη ζωή των παιδιών	70
4.4)	Διαφήμιση και παιδί.....	75
4.4.1)	Η απομυθοποίηση της διαφήμισης.....	79
4.4.2)	Εμπορεύματα πάσης φύσεως.....	81
4.5)	Παιδί και δελτίο ειδήσεων.....	81

Γ. ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

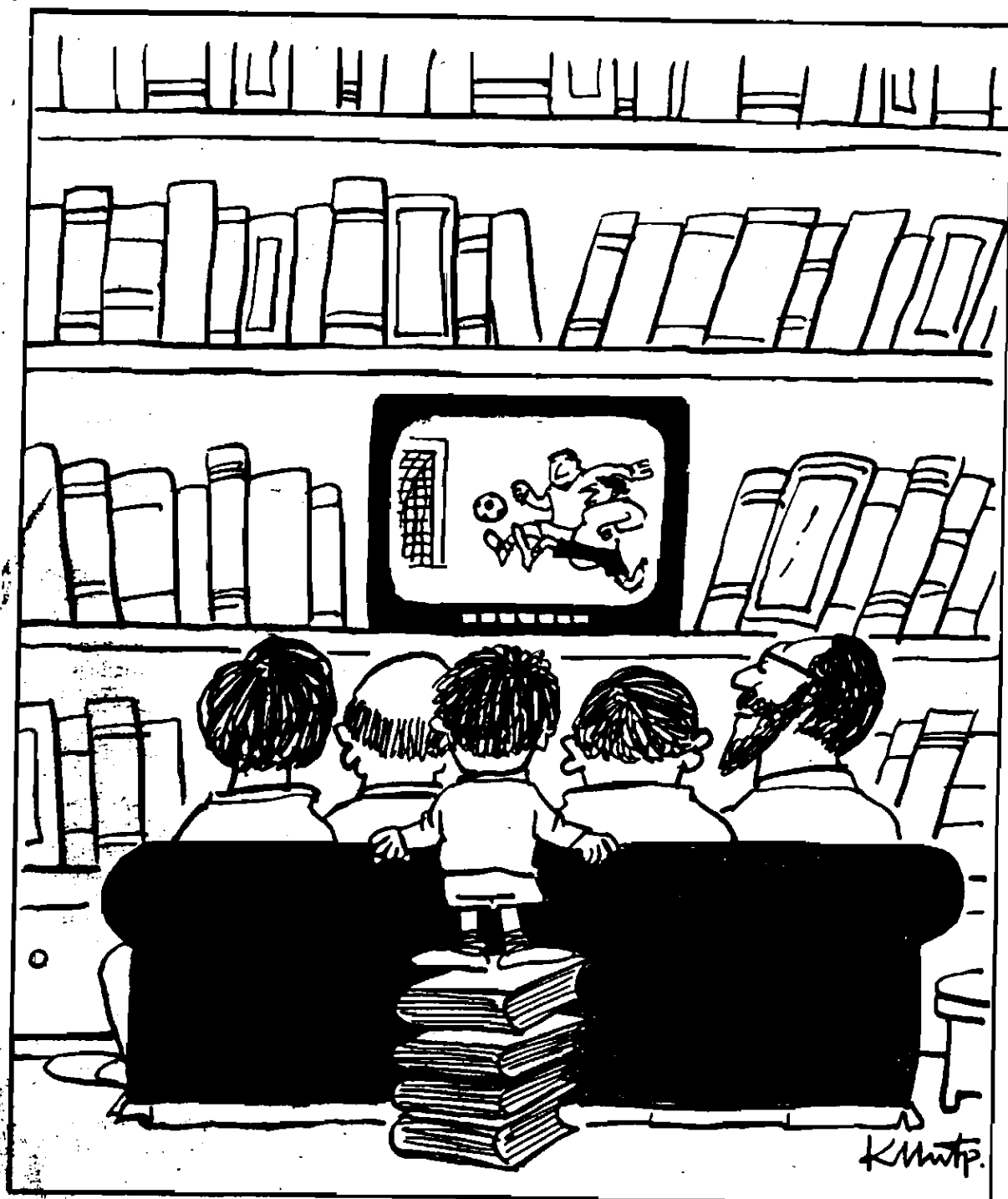
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1)	Επίδραση της τηλεόρασης στη σωματική υγεία του παιδιού.....	86
2)	Επίδραση της τηλεόρασης στις αναγνωστικές δεξιότητες.....	88
3)	Επίδραση της τηλεόρασης στις μαθησιακές	

ικανότητες	92
3.1) Επίδραση της τηλεόρασης στις γενικές γνώσεις.....	94
4) Επίδραση της τηλεόρασης στην πνευματική υγεία.....	95
5) Επίδραση της τηλεόρασης στην ψυχική υγεία.....	97
6) Παιδαγωγοί και Ψυχολόγοι προειδοποιούν.....	100

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

1) Τηλεοπτική βία και παιδιά.....	103
2) Απόψεις και συστάσεις ειδικών για την τηλεοπτική βία και την επίδρασή της στα παιδιά.....	107

Του Κώστα Μητρόπουλου

Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος είναι αποτέλεσμα του προβληματισμού μας και της ανάγκης μας για περισσότερη γνώση και κατανόηση της επίδρασης της τηλεόρασης πάνω στο μικρό και κατά συνέπεια εύκολα εύπλαστο άνθρωπο.

Το γεγονός ότι αυτό το μαγικό αλλά και ιδιαίτερα αμφιλεγόμενο μέσο επικοινωνίας, έχει φτάσει ή έχει προωθηθεί στο να γίνει η πρώτη εξουσία, με τεράστια δύναμη στο να διαμορφώνει συνειδήσεις, συμπεριφορές και στάσεις ζωής, ήταν ένα σημαντικό κίνητρο στην απόφασή μας να το επιλέξουμε προς μελέτη.

ΣΚΟΠΟΣ-ΣΤΟΧΟΙ

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να διαπιστωθεί τόσο η θετική όσο και η αρνητική επίδραση της τηλεόρασης στην ολιστική υγεία του παιδιού.

Οι επιμέρους στόχοι της μελέτης είναι να διαπιστωθεί :

- Η διαδικασία με την οποία η τηλεόραση διαμορφώνει το χαρακτήρα και τη συμπεριφορά του παιδιού.
- Πως δημιουργεί στερεότυπα και πρότυπα
- Η επίδραση της τηλεοπτικής βίας στο παιδί.
- Πως το παιδί μέσα από τη διαφήμιση οδηγείται στον υπερκαταναλωτισμό.
- Οι επιπτώσεις της πολύωρης παρακολούθησης της τηλεόρασης στη σωματική, ψυχική και νοητική υγεία του παιδιού.
- Η ευθύνη των γονέων στην καθοδήγηση των παιδιών τους στη σωστή χρήση της τηλεόρασης.

Για την επίτευξη του σκοπού της μελέτης χρησιμοποιήθηκε σχετική βιβλιογραφία, άρθρα, μελέτες κ.τ.λ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Την ονόμασαν παράθυρο ανοικτό στον κόσμο, φυσική εσπεράντο, οπτικό πολιτισμό.

Οι προφήτες της δυστυχίας την απεκάλεσαν οικιακή συσκευή τέρας που βιάζει κατοίκον τα πλήθη, ηλεκτρονικό ηρεμιστικό για την αϋπνία και την μοναξιά, κίνδυνο δηλητηρίασης του ανθρώπινου γούστου και κρίσης, καινούργιο όπιο, τελειοποιημένο μηχάνημα αποβλάκωσης.

Δεδομένου ότι μέσω της τηλεόρασης εισερχόμαστε οριστικά στον πολιτισμό της εικόνας, ο σύγχρονος πολιτισμός συνενώνεται με τον αιώνα των σπηλαίων, όπου ο άνθρωπος για να επικοινωνήσει, να μεταδώσει τα μηνύματά του, έπρεπε να εκφραστεί με χειρονομίες, με απλούς ήχους ή να χαράξει σχήματα στις σπηλιές.

Όμως η σκέψη και η επιστήμη δε σημείωσαν καμιά πρόοδο παρά δια μέσου του λόγου και της γραφής που στήριξε και εναλλάχτηκε με το λόγο.

Ο συλλογισμός ευοδώνεται όταν στηρίζεται στη λέξη, στο γράμμα, στον αριθμό, στο σήμα.

Αντίθετα η ομιλία της εικόνας ταυτίζεται με την επιστροφή στο στοιχειώδες, στο πρωτόγονο.

Μέσω της τηλεόρασης, που χαράζει στην εικόνα την θριαμβευτική της οδό-φωνή, βυθιζόμαστε σε ένα δρόμο που καταλήγει στον πολιτισμό του συνοπτικού και του απλοποιημένου.

Πριν από τη φωτογραφία και το φιλμ, υπήρξε το σχέδιο, η γλυπτική, ο πίνακας, που είναι σχεδόν τόσο παλιά όσο και η ίδια η ανθρωπότητα.

Ωστόσο, το παγκόσμιο μέσο έκφρασης και επικοινωνίας είναι η εικόνα.

Φαίνεται ότι στη Βαβέλ, με την ανακάλυψη των διάφορων γλωσσών οι άνθρωποι άρχισαν να αλληλοσπαράζονται.

Η δίκη της τηλεόρασης εκφράζει την τάση του ανθρώπου να τοποθετεί στο εδώλιο τις νέες τεχνικές ανακαλύψεις όταν ειδικά αυτές αναφέρονται στο χώρο του πολιτισμού.

Πριν σαράντα χρόνια, ο κινηματογράφος ήταν στο στόχαστρο των ανθρώπινων προκαταλήψεων. Κατηγορήθηκε ότι σκοτώνει το θέατρο. Παράλληλα, τα βέλη στράφηκαν ενάντια στο ραδιόφωνο, με την κατηγορία ότι σκοτώνει το διάβασμα.

Το ίδιο γινόταν και τον 17ο αιώνα, όταν η κατηγορία στρεφόταν εναντίον του θεάτρου, σαν αυτουργού του ανθρώπινου αμοραλισμού. Το ίδιο συνέβαινε και τον 15ο αιώνα, όταν ενοχοποιήθηκε η τυπογραφία σαν υπεύθυνη της καταστροφής των παραδοσιακών αξιών.

Η προκατάληψη-συντηρητισμός, του δημοσίου κατήγορου αναφορικά με τις εκάστοτε τεχνικές ανακαλύψεις - και όταν αυτές αναφέρονται στον πολιτιστικό χώρο - προμηνύει μια αλλαγή προς το χειρότερο τόσο της συμπεριφοράς όσο και των κοινωνικών στερεοτύπων. Σε αυτή τη δυσπιστία, στην προκατάληψη, στο φόβο μπροστά στο καινοφανές και στη δυσπροσαρμογή, θα πρέπει να αποδοθεί η υπερβολή με την οποία ατενίζεται η εξουσία του μαζικού μέσου, η υποτίμηση της ανθρώπινης ευελιξίας - πλαστικότητας αλλά και η ανάγκη εξιδανίκευσης του παρελθόντος.

Εν τούτοις, φίλοι και πολέμιοι της τηλεόρασης, της αναγνωρίζουν μια μεγάλη δύναμη : τη δύναμη της εικόνας, τη δύναμη να ελκύει με

την εικόνα και χάρη σε αυτήν.

Μέσα από το απείκασμα των αντικειμένων, εικόνων και της κοινωνικής πραγματικότητας, κατέχει τη δύναμη να γοητεύει την ψυχή. Συνιστά πράγματι, μια “ψυχαγωγία” σύμφωνη με εκείνη της πλατωνικής ρήσης.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1.1 Η ΟΘΟΝΗ ΚΑΙ Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

« Η μικρή οθόνη είναι αυτή που ενώνει την αντικειμενική πραγματικότητα όπως την αντικατοπτρίζει η φωτογραφία και την υποκειμενική θεώρηση αυτού του κόσμου, όπως την αναπαριστά η λεγόμενη αρχαϊκή Naive ζωγραφική»

MORIN EDGAR

Ο κόσμος της οθόνης, είναι ο κόσμος του χώρου και του χρόνου. Η αποστολή της ψυχολογίας συνίσταται στη μελέτη του ζωντανού όντος. Μοιραία, μια τέλεια αρμονία συνέχει τους δυο αυτούς χώρους. Έτσι κάθε φιλμ αποτελεί την αντικειμενικοποίηση των ψυχικών διαδικασιών, δεδομένου ότι ο συμβολισμός της κινούμενης εικόνας είναι ευσυμβίβαστος με το συμβολισμό του Εγώ.

Η υποκειμενική θεώρηση του φιλμ ενέχει την αντικειμενικότητα του συμβολικού συστήματος του θεατή που κινητοποιείται μπροστά στην κινούμενη εικόνα. Έτσι το φιλμ είναι ένα όνειρο, ένα αληθινό όνειρο, όπως αυτά που φτιάχνουμε στις βαθιές υπνωτικές φάσεις, με τους μηχανισμούς της αντιστροφής, συμπύκνωσης, μετατόπισης και υπερπροσδιορισμού, με εμφανή έλλειψη λογικής, αλλά με συμβολική αλληλουχία (όπως γνωρίζουμε σήμερα). (SICKER, A. " Kind und

Film " H. Hubert, 1956 σελ. 18)

Το φιλμ, όντας όνειρο, διαθέτει ένα συμβολισμό που αντιτίθεται μεν στο συμβολισμό της νοητικής ζωής (νοητικό συμβολισμό), αλλά ταυτίζεται με το συμβολισμό του Εγώ.

Το φιλμ όντας όνειρο, εκφράζει την πραγματικότητα του ονείρου καθώς και την πραγματική ανάγκη (ονειρική) του Εγώ που αυτή η τελευταία, συνίσταται στη φωτογραφική αναπαράσταση του κόσμου και συγχρόνως στη διόρθωση της φωτογραφικής παραίσθησης (λόγω του διαχωρισμού των πραγμάτων μέσα στο χώρο και το χρόνο) μέσω της κινητοποίησης των προαναφερόμενων μηχανισμών, της συμβολικής λειτουργίας.

Η οθόνη εκφράζει αντίστοιχα μια ονειρική διαδικασία : μετέχει συγχρόνως στον κόσμο της φωτογραφίας όσο και στον κόσμο της αρχαϊκής ζωγραφικής, με τρόπο ώστε να σέβεται την πραγματικότητα της οπτικής παραίσθησης δείχνοντας τα πράγματα διαχωρισμένα μέσα στο χώρο και το χρόνο, ενώ παράλληλα να διορθώνει αυτή την παραίσθηση μέσω των μεθόδων της naïve ζωγραφικής.

Κατά συνέπεια, η αντικειμενικότητα του φιλμ, αναδύεται τόσο από την κινούμενη εικόνα αυτή καθ' αυτή, όσο και από την ανθρώπινη ανάγκη του θεατή που μεταφράζει τό προβαλλόμενο φιλμ. (SICKER, A. " Kind und Film ", H. Hubert 1956, σελ. 22)

1.2 ΠΑΡΑΔΟΧΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

Η θεώρηση της τηλεόρασης από μια σημειωτική και πολιτισμική προοπτική δεν είναι ούτε η παλιότερη ούτε ίσως η πιο αναγνωρισμένη ακαδημαϊκή προσέγγιση του μέσου. Η τιμή αυτή

ανήκει στην κοινωνιολογία των μαζικών επικοινωνιών, η οποία αναπτύχθηκε κυρίως στις Η.Π.Α, όπου το ακαδημαϊκό ενδιαφέρον για τον προκάτοχο της τηλεόρασης στον τομέα των μαζικών επικοινωνιών, τον τύπο, είχε ήδη καλλιεργηθεί αρκετά. Στην πραγματικότητα, η παράδοση αυτή έχει διαμορφώσει τις απόψεις για την τηλεόραση των περισσότερων από εμάς, δηλαδή τη σχέση ανάμεσα στο τηλεοπτικό μήνυμα, την καθημερινή πραγματικότητα του κοινού και τις λειτουργίες που επιτελεί η τηλεόραση για το κοινό αυτό. Για το λόγο αυτό, είναι αναγκαίο να γνωρίζουμε τις πιο βασικές παραδοχές για τη σχέση θεατή - τηλεόρασης :

(Fiske John & Hartley John, " Η Γλώσσα της Τηλεόρασης" σελ. 73)

1) Ατομικισμός

Η παραδοχή αυτή προϋποθέτει μια δυαδική σχέση ανάμεσα στο μαζικό επικοινωνό και τον εξατομικευμένο θεατή, η οποία θεμελιώνεται με αναφορά στο δυαδικό μοντέλο της πρόσωπο με πρόσωπο επικοινωνίας. Από την παραδοχή αυτή, που δε λαμβάνει υπ' όψη της το γεγονός ότι πολλές αντιδράσεις του ατόμου είναι πολιτισμικά καθορισμένες και δεν οφείλονται σε εσωτερικά κίνητρα, γεννήθηκε η συνήθεια να θεωρείται ο θεατής της τηλεόρασης άτομο με ορισμένες ψυχολογικές ανάγκες. Μεταφέρει τις ανάγκες αυτές στην οθόνη της τηλεόρασης και ο μαζικός επικοινωνό προσπαθεί να τις ικανοποιήσει. Ως εκ τούτου η τηλεόραση αντιμετωπίζεται ως μέσο για την << εκπλήρωση αναγκών >>.

2) Αφαίρεση

Εδώ η παραδοχή είναι ότι οι ψυχολογικές ανάγκες του ατόμου είναι περίπου οι ίδιες, ανεξάρτητα από την κοινωνία ή την κουλτούρα στην οποία ανήκει. Ασφαλώς η κουλτούρα κάθε ανθρώπου συμπεριλαμβάνεται στους παράγοντες εκείνους που επηρεάζουν τις ανάγκες αυτές, παρ' όλα αυτά όμως η βασική ιδέα υπονοεί ένα είδος οικουμενικότητας και χρονιάς στις ανθρώπινες σχέσεις, οι οποίες είναι αναμφίβολα απόρροια του ανθρωπιστικού μύθου περί ύπαρξης κάποιας οικουμενικής <<ανθρώπινης φύσης >>. Το αποτέλεσμα είναι ότι η προσέγγιση αυτή τείνει να αγνοεί τις ιστορικές διαδικασίες που οδήγησαν σε διαμορφωτικές εξελίξεις όπως ο καταμερισμός της εργασίας, οι ταξικές αντιθέσεις, οι περιφερειακές κουλτούρες, οι οικονομικές διαφορές και οι ποικίλες υποκουλτούρες, και να ευνοεί τις γενικές ψυχολογικές ανάγκες.

3) Λειτουργισμός

Η προσέγγιση αυτή δέχεται ως δεδομένο ότι οι θεατές χρησιμοποιούν την τηλεόραση περίπου συνειδητά και ενεργητικά, για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους. Η λειτουργική ανάλυση εστιάζει την προσοχή της στις σχέσεις που υπάρχουν ανάμεσα στα διάφορα μέρη ενός συστήματος, για να ανακαλύψει πως λειτουργούν και τι λειτουργίες επιτελούν. Σε ό, τι αφορά την τηλεόραση, οι σχέσεις ανάμεσα στον (εξατομικευμένο) θεατή, τον επικοινωνό, τα κανάλια που χρησιμοποιούνται και ορισμένους εξωτερικούς παράγοντες από το κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον του θεατή, περιγράφονται με

τους όρους της αλληλεπίδρασής του. Η ιδέα του λειτουργισμού προέρχεται από μια καλά εδραιωμένη κοινωνιολογική θεωρία και, στον τομέα της μαζικής επικοινωνίας έχει επεκτείνει το φάσμα των προγενέστερων υποθέσεων σε ότι αφορά το σχήμα δράση-αντίδραση. (Fiske John & Hartley John " Η Γλώσσα της Τηλεόρασης", σελ. 74,75)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2.1 ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Η παιδική ηλικία χωρίζεται χρονολογικά σε δυο περιόδους:

α) Νηπιακή ή πρώτη παιδική ηλικία (2ο-6ο περίπου χρόνο)

β) Δεύτερη παιδική ηλικία (6ο-12ο χρόνο) (N. Παπαδόπουλος << Ψυχολογία >>1993, σελ.80,85)

2.1.1. ΠΡΩΤΗ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Αρχίζει με το τέλος της βρεφικής ηλικίας- όταν το παιδί παύει να είναι εντελώς εξαρτημένο και ανήμπορο, αλλά επιδιώκει και κατακτά μια αυξανόμενη αυτονομία και αυτάρκεια - και τελειώνει με την είσοδο του παιδιού στο σχολείο - όταν πλέον το παιδί είμαι έτοιμο να επιδοθεί στη συστηματική εργασία και μάθηση. Στη νηπιακή ηλικία συντελείται μια πλούσια εξέλιξη :

α) ΣΩΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ.

Στο σωματικό τομέα η ανάπτυξη συνεχίζεται , δεν έχει όμως το γοργό ρυθμό, ούτε παρουσιάζει τις δραματικές αλλαγές της βρεφικής ηλικίας. Η πρόοδος γίνεται με επιβραδυνόμενο ρυθμό, αλλά είναι πιο ποικίλη και επηρεάζεται περισσότερο από την άσκηση και την εμπειρία και λιγότερο από την ωρίμανση.

β) ΚΙΝΗΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ.

Στον κινητικό τομέα το νήπιο έχει ήδη ασκήσει έλεγχο στο σώμα του και αρχίζει να ασκεί έλεγχο στο περιβάλλον. Η νηπιακή ηλικία είναι περίοδος της έντονης κινητικότητας. Οι νέες κινητικές δραστηριότητες κρατούν το νήπιο "αικίνητο" σαν να αποτελούν "πρόκληση" προσωπική για να τις κατακτήσει.

γ) ΝΟΗΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Στον νοητικό τομέα οι αλλαγές είναι εντυπωσιακές : εμφανίζεται η συμβολική λειτουργία και η χρήση της γλώσσας. Το νήπιο αρχίζει να παράγει εσωτερικά σύμβολα τα οποία αντιπροσωπεύουν τα εξωτερικά αντικείμενα και τις μεταξύ τους σχέσεις. Αρχίζει να μεταπλάθει τον εξωτερικό κόσμο σε εσωτερικό - πνευματικό κόσμο. Μέσα στη μέθη του να γνωρίσει τη ζωή και τη φύση, το νήπιο κατακλύζει τους γύρω του με ερωτήσεις για το πώς και το γιατί των προσώπων και των πραγμάτων. Έτσι διευρύνει και εμπλουτίζει τον παραστατικό του κύκλο. Η σκέψη του όμως παραμένει ακόμα δέσμια ενός ανεξέλεγκτου αντιληπτικού ρεαλισμού και ενός άκρατου εγωκεντρισμού και μαγικού ανιμισμού. Περί το τέλος της περιόδου αυτής αρχίζει η παρακμή των γνωστικών αυτών ατελειών. Εισερχόμενο το παιδί στο σχολείο , διαθέτει ένα επαρκώς οργανωμένο σύστημα λογικών κατηγοριών και μπορεί να εκτελεί αληθείς λογικές πράξεις στο χώρο του συγκεκριμένου.

δ) ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Στον τομέα της συναισθηματικής ανάπτυξης παρατηρείται μεγαλύτερη ενίσχυση του Εγώ με τάση αυτονομίας, την οποία συχνά το παιδί χειρίζεται με αδεξιότητα. Το παθητικό και αδύναμο βρέφος έχει γίνει τώρα μια ξεχωριστή ατομικότητα με πείσμα, επιμονή, ανυπακοή, αρνητισμό, ανταγωνιστική διάθεση, άρνηση για κάθε περιποίηση και βοήθεια, ζηλοτυπίες, εκρήξεις θυμού, αδικαιολόγητους φόβους, νυκτερινούς εφιάλτες κ.τ.λ. Οι << αυτονομιστικές >> αυτές τάσεις του νηπίου θυμίζουν την κρίση της εφηβικής ηλικίας, γι' αυτό η νηπιακή ηλικία αποκαλείται και << πρώτη εφηβεία >>.

ε) ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Στον τομέα της κοινωνικής ανάπτυξης το νήπιο αρχίζει να διευρύνει τον κύκλο των δραστηριοτήτων και επαφών του, να εγκαταλείπει το άμεσο οικογενειακό περιβάλλον και να εντάσσεται σε ομάδες συνομηλίκων είτε στη γειτονιά είτε στο νηπιαγωγείο. Η νηπιακή ηλικία είναι η ηλικία του παιχνιδιού, χωρίς τη συνειδητοποίηση καθηκόντων και υποχρεώσεων. Με το παιχνίδι όμως δίνεται η ευκαιρία στο παιδί να μάθει τα βασικά στοιχεία της κοινωνικής ζωής και να αποκτήσει την ετοιμότητα να ανταποκριθεί, εισερχόμενο στο σχολείο, στις απαιτήσεις της οργανωμένης εργασίας και μάθησης. Ο προπαρασκευαστικός αυτός ρόλος της περιόδου αυτής για τη μετέπειτα συστηματική σχολική εργασία είναι ένα κύριο αναπτυξιακό της χαρακτηριστικό, γι' αυτό η νηπιακή ηλικία

αποκαλείται και <<προσχολική>> ηλικία.

(Ι. Παρασκευόπουλου, Εξελικτική Ψυχολογία, Τόμος 2ος,σελ. 11,12).

2.1.2. ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Αρχίζει με την εμφάνιση των πρώτων μόνιμων δοντιών και την είσοδο του παιδιού στο σχολείο και τελειώνει με την έναρξη της ενήβωσης (την πρώτη έμμηνη ρύση στα κορίτσια και την πρώτη εκσπερμάτωση στα αγόρια).

Η σχολική ηλικία, από άποψη αναπτυξιακή, χαρακτηρίζεται ως περίοδος της βιοσωματικής σταθερότητας και υγείας, της γνώσης και της λογικής, της ομάδας των συνομηλίκων, της δράσης και της φιλοπονίας. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιόδου αυτής, κατά τομέα ανάπτυξης, είναι δυνατό να συνοψιστούν ως εξής:

α) ΣΩΜΑΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΚΙΝΗΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Στο σωματικό και κινητικό τομέα πραγματοποιείται περισσότερο, αντί για ποσοτική αύξηση, ποιοτική μεταβολή. Παρατηρείται μια αισθητή ανάσχεση του ρυθμού αύξησης των μέρων του σώματος και δίνεται προτεραιότητα στην περαιτέρω λειτουργική επεξεργασία και τελειοποίηση της ραγδαίας αύξησης που πραγματοποιήθηκε στην προηγούμενη περίοδο. Μειώνεται ο ρυθμός της σωματικής αύξησης για να πραγματοποιηθεί μεγαλύτερος έλεγχος και σκόπιμος προσδιορισμός στις παντός είδους βιοσωματικές και ψυχοκινητικές διεργασίες.

β) ΝΟΗΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Στο νοητικό τομέα πραγματοποιείται το μεγάλο άλμα, από τον εγωκεντρισμό και τη διαισθητική λογική της νηπιακής ηλικίας, στην αποκέντρωση της αντίληψης και στις αναστρέψιμες νοητικές πράξεις. Ήδη από το 7ο έτος, το παιδί αρχίζει να παρουσιάζει για πρώτη φορά συνεπή και σταθερή λογική. Αρχίζει να κατακτά πλείστα γνωστικά λογικά σχήματα, όπως της ιεραρχικής οργάνωσης των τάξεων, της σειροθέτησης των ποικίλων σχέσεων ανισότητας, της έννοιας του αριθμού, της έννοιας της διατήρησης των διαφόρων χαρακτηριστικών του φυσικού κόσμου (ποσότητας, βάρους, όγκου) κ.ά. Η σκέψη όμως ακόμη παρουσιάζει λειτουργικές αδυναμίες. Παραμένει ακόμη δέσμια της συγκεκριμένης πραγματικότητας. Δεν μπορεί να χειριστεί αφηρημένες έννοιες και τυπικά λογικά σχήματα. Οι νοητικές πράξεις γίνονται ακόμη μόνο επί εποπτικού υλικού. Επίσης, στην περίοδο αυτή οι παντός είδους ατομικές διαφορές στη νοημοσύνη γίνονται πιο αισθητές και αντανακλώνται στην πρόοδο του παιδιού στα σχολικά μαθήματα.

β) ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Στον τομέα της συναισθηματικής και κοινωνικής ανάπτυξης πραγματοποιούνται σημαντικές μεταβολές. Ενώ πριν τα ενδιαφέροντα του παιδιού είχαν επίκεντρο τον εαυτό του και τους γονείς του, τώρα στρέφονται προς τους συνομηλίκους. Τα παιδιά στην ηλικία αυτή σχηματίζουν ομάδες, στις οποίες οι ενήλικοι δεν είναι ευπρόσδεκτοι. Το παιδί εγκαταλείπει τον προσωπικό του χώρο

της νηπιακής ηλικίας και επιδιώκει το μαζί. Να ενταχθεί και να γίνει αποδεκτό από την ομάδα , σε μια αμφίδρομη σχέση με τους συνομηλίκους. Οι γονείς, ο δάσκαλος και οι άλλοι ενήλικοι είναι ακόμα σημαντικά πρόσωπα για το παιδί, αλλά σε χωροχρονικά περιορισμένο πλαίσιο. Επίσης, την περίοδο αυτή παύει η μονοκρατία της οικογένειας. Το σχολείο γίνεται σημαντικός παράγοντας κοινωνικοποίησης του παιδιού.

γ) ΤΟΜΕΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

Στον τομέα της προσωπικότητας το ψυχικά υγιές παιδί έχει μέχρι στιγμής επιτύχει ικανοποιητική βασική εμπιστοσύνη, αυτονομία και πρωτοβουλία και τώρα είναι έτοιμο να επιδοθεί στην φιλοπονία και την παραγωγικότητα. Στην περίοδο αυτή αρχίζει να συνειδητοποιεί την έννοια του καθήκοντος και την ανάγκη για επιτεύγματα.(Ι.Παρασκευόπουλου ,Εξελικτική Ψυχολογία, Τόμος 3ος, 11, 12)

2.2 ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Η ραγδαία ανάπτυξη της γλώσσας κατά την νηπιακή ηλικία είναι καταφανής σε όλους τους τομείς της γλωσσικής επίδοσης : άρθρωση, λεξιλόγιο, μήκος προτάσεων και γραμματική δομή. Διαπολιτιστικές έρευνες έδειξαν ότι η πρόοδος στους τομείς αυτούς συνεχίζεται καθόλη την παιδική και εφηβική ηλικία, οι δραματικότερες όμως αλλαγές συμβαίνουν κατά την προσχολική ηλικία, και κυρίως περί το 3ο έτος της ηλικίας.

Η προφορά των φθόγγων και η άρθρωση αναπτύσσονται ταχύτατα και ολοκληρώνονται νωρίς. Στην ηλικία των 8 ετών, η φώνηση έχει βασικά αποκτήσει την ώριμη μορφή.

Το λεξιλόγιο παρουσιάζει ραγδαία αύξηση. Στις ηλικίες μεταξύ 3 και 5 ετών το παιδί προσθέτει άνω των 50 λέξεων κάθε μήνα (600 λέξεις ετησίως). Στο 6ο έτος το παιδί χρησιμοποιεί κατά μέσο όρο 2.500 λέξεις. Το εννοιολογικό περιεχόμενο - η σημασία - που έχει κάθε λέξη για το παιδί καθορίζεται με την ίδια διαδικασία που ακολουθείται στο σχηματισμό εννοιών : την αφαίρεση του κοινού χαρακτηριστικού και τη γενίκευσή του σε όλες τις ομοειδείς περιπτώσεις. (Ι. Παρασκευόπουλος, Εξελικτική Ψυχολογία, Τόμος 2ος, σελ. 68).

Η γλωσσική λειτουργία, παρά τις θεαματικές της προόδους κατά την νηπιακή ηλικία, φαίνεται να παραμένει για πολύ ακόμη χρόνο αναξιοποίητη στον κύριο ρόλο της, την επικοινωνία. Υποστηρίζεται ότι το μεγαλύτερο μέρος του λόγου του παιδιού της προσχολικής ηλικίας χρησιμοποιείται για να εκφράσει επιθυμίες , ανάγκες, προθέσεις και εμπειρίες του χωρίς άμεση αναφορά στις αντιδράσεις που θα προκαλέσει στον ακροατή. Το νήπιο ομιλεί χωρίς να λαμβάνει υπόψη του τις σκέψεις, τα σχόλια του άλλου. Ο Piaget αποκαλεί το είδος αυτό της γλωσσικής παραγωγής **εγωκεντρικό λόγο**. Ο όρος << εγωκεντρικός λόγος >> αναφέρεται στο γεγονός ότι το μικρό παιδί περιορίζεται στις δικές του μόνο απόψεις όχι γιατί έχει εγωιστική διάθεση, αλλά γιατί οι νοητικές του λειτουργίες δεν είναι επαρκώς ευέλικτες για να του επιτρέψουν να λαμβάνει υπόψη του τις εμπειρίες του άλλου. (Ι. Παρασκευόπουλος, Εξελικτική Ψυχολογία, Τόμος 2ος, σελ.71)

2.3 ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Σημαντική βελτίωση γίνεται κατά την σχολική ηλικία στον τομέα του λεξιλογίου και στο εννοιολογικό περιεχόμενο των λέξεων, στον τομέα της σύνταξης και της μορφολογίας και στον τομέα της αξιοποίησης της γλώσσας σε σημαντικές ψυχοκοινωνικές δραστηριότητες του παιδιού, όπως π.χ. στη μάθηση, στη μνήμη, στην επικοινωνία μεταξύ των μελών της ομάδας κ.α. Επίσης, σημαντικό επίτευγμα κατά την περίοδο αυτή είναι η απόκτηση εκ μέρους του παιδιού των δεξιοτήτων της ανάγνωσης και της γραφής, οι οποίες ανοίγουν νέες προοπτικές, αλλά συχνά δημιουργούν και νέες δυσκολίες, στην όλη ψυχοκοινωνική ανάπτυξη και προσαρμογή του παιδιού. (Ι. Παρασκευόπουλος, Εξελικτική Ψυχολογία, Τόμος 3ος, σελ. 87)

Μια σημαντική αλλαγή που επισυμβαίνει στη γλωσσική ανάπτυξη περί το 6ο έτος της ηλικίας είναι ότι ο λόγος, από εγωκεντρικός, γίνεται κοινωνικοποιημένος. Ο λόγος, από μονό-λογος χωρίς αποδέκτη που ήταν κατά την προσχολική ηλικία γίνεται τώρα διά-λογος και χρησιμοποιείται ως μέσο επικοινωνίας με τους άλλους. Τώρα το παιδί χρησιμοποιεί το λόγο για να ανταλλάξει μηνύματα με άλλα πρόσωπα, να διατυπώσει σχόλια στα όσα λέει κάποιος άλλος, να δώσει πληροφορίες για ένα θέμα, να υποβάλλει ερωτήσεις, να ζητήσει διευκρινίσεις για απορίες του κ.τ.λ.π.

Η ικανότητα του παιδιού να λαμβάνει υπόψη του τον ακροατή και να προσαρμόζει τη γλώσσα του στο αναπτυξιακό επίπεδο του ακροατή αναπτύσσεται ραγδαία κατά τη σχολική ηλικία. Ασφαλώς πρόκειται όχι μόνο για γνώση της γλώσσας, αλλά επιπλέον και για

γνώση του πώς να χρησιμοποιεί τη γλώσσα.(Ι.Παρασκευόπουλος, Εξελικτική ψυχολογία, Τόμος 3ος, σελ.90 , 91)

2.4 Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΜΑΘΗΣΗΣ

Είναι φανερό ότι η μάθηση σχετίζεται με συγκεκριμένες γνώσεις, ικανότητες και δεξιότητες, αλλά και εμπειρίες που οδηγούν σε κάποια διαφορετική συμπεριφορά ή και σε νέο τρόπο ζωής. Στη σύγχρονη Ψυχολογία ως μάθηση θεωρείται η **σχετικά μόνιμη μεταβολή της συμπεριφοράς που προέρχεται από τις επιδράσεις του περιβάλλοντος**. Η μεταβολή αυτή δεν έχει σχέση με έμφυτες ή ενστικτώδεις ικανότητες αντίδρασης και με τη βιολογική εξέλιξη (ωρίμανση) που συντελείται αυτόματα ή τη σωματική κούραση που είναι προσωρινή κατάσταση. Προκαλείται μέσω παρατήρησης, άσκησης ή γενική νέας εμπειρίας και έρχεται ως συμπλήρωμα στη βιολογική ανάπτυξη, προωθώντας και αξιοποιώντας ό,τι εκείνη έχει ετοιμάσει και δίνοντας νέα σύνθετη μορφή.

Η μάθηση ξεκινάει από την **περιέργεια** του ανθρώπου που είναι ένα βασικό του γνώρισμα και συνδέεται με την **νοητική ικανότητα** που κατέχει μόνο αυτός (ο άνθρωπος).

Θα μπορούσε κανείς να πει ότι μάθηση σημαίνει χρήση της νοητικής ικανότητας και σύγχρονα ανάπτυξή της, χρήση και λειτουργία του βιολογικού και κυρίως του << νοητικού εξοπλισμού >> του ανθρώπου. Γι' αυτό και η ιδιαίτερη ανθρώπινη συμπεριφορά είναι αποτέλεσμα μάθησης και εξαρτάται από την ποιότητα των περιβαλλοντικών επιδράσεων.

Η μάθηση συνδέεται με όλες τις εκδηλώσεις του ατόμου και δεν

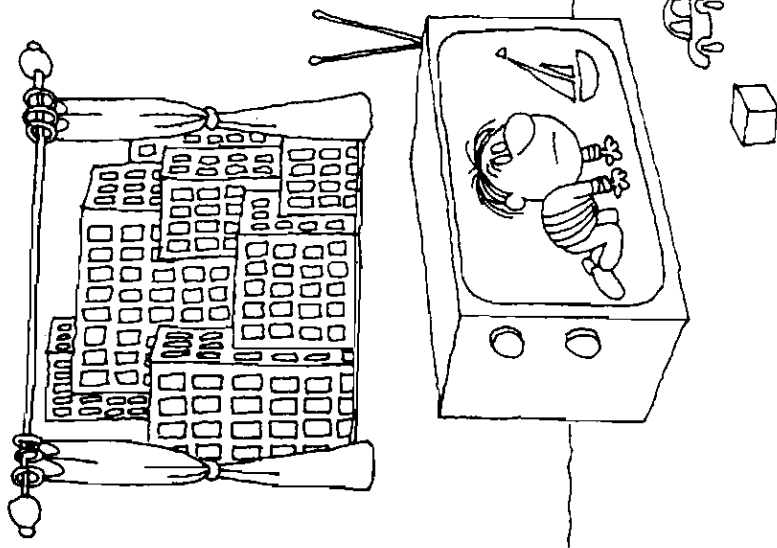
υπάρχει αμφιβολία ότι από τη μάθηση ξεκινούν όλα : αντιλήψεις, σκέψεις , συναισθήματα, γενικά η προσωπικότητα κάθε ανθρώπου.

Η μάθηση σχετίζεται με την προσαρμογή του ατόμου στο φυσικό περιβάλλον του. Αλλά πέρα απ' αυτό, η μάθηση συνδέεται και με την προσαρμογή του ανθρώπου στο κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον του. Η μάθηση στηρίζεται στην **αλληλεπίδραση ατόμου-περιβάλλοντος**. (Ν. Παπαδόπουλος, Ψυχολογία, 1993, σελ.267, 268, 269)

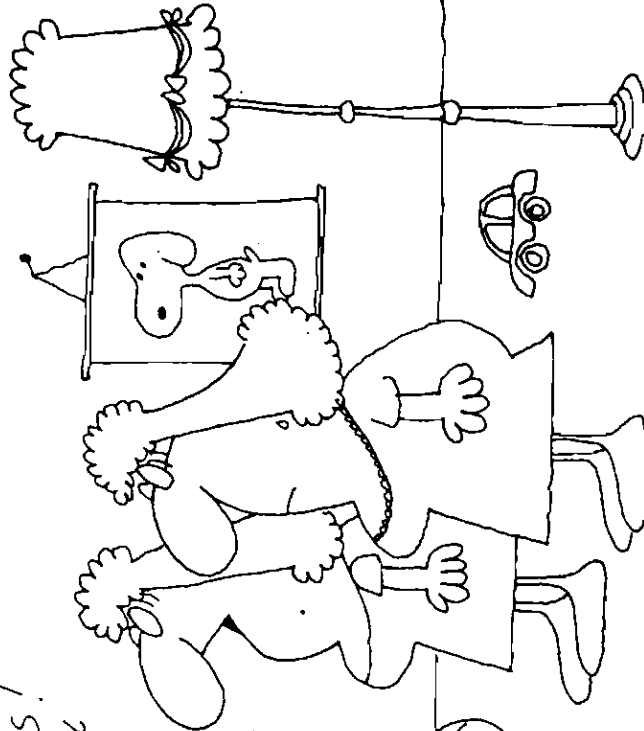
Η καλή μάθηση και η καλή λύση των προβλημάτων απαιτούν ενεργητική εμπλοκή και επιμονή. Η αποτυχίες σ' αυτό το επίπεδο έχουν σχέση με πολλούς τύπους διαταραχής της μάθησης. (Healy M. Jane," Μιαλά που κινδυνεύουν" Λύχνος, 1990, σελ.18)

Το παιδί στην προσπάθειά του να ικανοποιήσει τις πρωταρχικές βιολογικές ανάγκες του αντιδρά με διάφορους τρόπους στο περιβάλλον του και μαθαίνει με την ακόλουθη σειρά :

- α) Να κατανοεί και να χρησιμοποιεί σημεία-σύμβολα**
- β) Μαθαίνει ν' αντιδρά σκόπιμα σε σχέση με το αποτέλεσμα**
- γ) Το παιδί μιμείται (Ν. Παπαδόπουλος , Ψυχολογία ,1993, σελ.68,69)**

Έχουμε
ηλεκτρονική
παιδεία με το παιδάκι
στην αίθουσα...
δουλειάς...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3.1 ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ

Τα παιδιά παίζει λέγανε οι αρχαίοι εννοώντας ότι το παιχνίδι είναι σύμφυτο με την παιδική ηλικία. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η ψυχαγωγία ταυτίζεται με το παιχνίδι; Πάντως για το παιδί της προσχολικής ηλικίας το παιχνίδι είναι κάτι παραπάνω από ψυχαγωγία. Είναι μια ολόκληρη λειτουργία μέσα στα πλαίσια της ανάπτυξής του.

Γι αυτό και ο τρόπος αλλά και το περιεχόμενό του μπορούν να μας δώσουν πολύτιμα στοιχεία για τη διεργασία της ανάπτυξης και τις κατακτημένες ικανότητες του παιδιού.

Σαν ψυχαγωγία ορίζουμε, μάλλον για τους ενήλικες, κάτι που είναι εκτός χρόνου εργασίας και γεμίζει ευχάριστα τον ελεύθερο χρόνο μας.

Για το παιδί όμως δεν έχει τόσο νόημα η λέξη εργασία καθώς και αυτή πρέπει να γίνεται το ίδιο ευχάριστα όπως και η ψυχαγωγία, ώστε να αποδώσει. Αφού είναι γνωστό ότι το παιδί πρέπει να έχει κάποιο πιο ενστικτώδη κίνητρο για να προσηλώσει την προσοχή του, πέρα από να του την επιστήσουμε εμείς με συμβουλές.

Ένα κρίσιμο σημείο είναι το γεγονός ότι πολλοί γονείς ταυτίζουν την ψυχαγωγία του παιδιού με τον ελεύθερο δικό τους χρόνο και άρα την ξενοιασιά τους. Πρέπει να πούμε ότι το παιδί συχνά απαιτεί αλλά και είναι απαραίτητη η παρουσία του γονιού για την ομαλή ανάπτυξη του, ακόμη και στην ψυχαγωγία του. Αυτό είναι αναμενόμενο αφού πρέπει από μια φάση ολοκληρωτικής εξάρτησης, να πετύχει με τη

βοήθεια μας την ωριμότητα και ανεξαρτησία του. (<http://users.otenet.gr/~styliant/recreation.htm>)

Θα πρέπει να τονίσουμε ότι η παρουσία του γονιού και η ενασχόλησή του με την αγωγή του παιδιού αλλά και την ψυχαγωγία του, αποτελεί την καλύτερη επένδυση για την μελλοντική φυσιολογική ανάπτυξη χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα. Έτσι το μαθαίνω να παίζω μεταφράζεται σε μαθαίνω να ζω σε τελική ανάλυση και αυτό ανάγεται σίγουρα στα πρώτα, προσχολικά χρόνια του παιδιού. Άρα είναι σκόπιμο να εντάσσουμε και την ψυχαγωγία μέσα στην συνολική αγωγή του παιδιού.

Ποια είναι η ψυχαγωγία ενός παιδιού; Το να ασχοληθεί κανείς μαζί του, να το πάρει στην αγκαλιά του, να του χαμογελάσει, να του μιλήσει, να το χαϊδέψει κλπ.

Αργότερα να του πει παραμύθια, τραγουδάκια, να του δώσει τα κατάλληλα παιχνίδια για να ασχοληθεί και να πειραματιστεί. Εδώ μπαίνουν οι βάσεις για την κοινωνικότητα αλλά σύμφωνα και με πρόσφατες έρευνες που το επιβεβαίωσαν και για την συνολικότερη προσωπικότητα και ευφυΐα του παιδιού!

Δεν μπορεί λοιπόν εύκολα στην παιδική ηλικία να ξεχωριστεί η ψυχαγωγία από την εκπαίδευση απλά θα λέγαμε ότι η εκπαίδευση θα πρέπει να γίνεται με ψυχαγωγικό τρόπο ή καλύτερα ότι η ψυχαγωγία είναι για το παιδί κατ' εξοχήν μέσο εκπαίδευσης και εκμάθησης της ζωής. Γι αυτό έχει μεγάλη σημασία, όταν ασχολούμαστε με ένα παιδί να μην το κάνουμε σαν χάσιμο χρόνου αλλά να δίνουμε την ψυχή μας σ' αυτό. Τη στιγμή ας πούμε που διαβάζεις ένα παραμύθι, χρωματίζεις τον τόνο της φωνής σου, μπορεί να προσθέτεις λεπτομέρειες ή να κάνεις προεκτάσεις και παραλλαγές για χάρη του

παιδιού.

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι το μυαλό του παιδιού είναι ένα υπερτέλειο κομπιούτερ με ένα υπέροχο πρόγραμμα το οποίο περιμένει τον προγραμματιστή του που θα το θέσει σε εφαρμογή και θα το εμπλουτίσει!

Υπάρχει λοιπόν σαν ψυχαγωγία, το ατομικό παιχνίδι που μπορεί να απορροφά το παιδί και υπάρχει το συντροφικό παιχνίδι με το γονιό του ή άλλα παιδιά.

Είναι σημαντικό να ενθαρρύνουν οι γονείς την πρώιμη ενασχόληση του παιδιού με τις δραστηριότητες και μάλιστα την ψυχαγωγία. (<http://users.otenet.gr/~styliant/recreation.htm>)

Αλλά οι δραστηριότητες που θα δίνονται στο παιδί πρέπει να έχουν το χαρακτήρα του παιχνιδιού, να του προσφέρουν δηλαδή ευχαρίστηση. <<Με κανένα τρόπο δεν πρέπει να επιβάλλονται στο παιδί>>. Το ίδιο το παιδί δείχνει ποιες δραστηριότητες του αρέσουν κάθε φορά, με ποιο ρυθμό θέλει να τις χειρίζεται και πόση ώρα θέλει να κρατάει η κάθε μια τους. Έτσι θα νιώθει 'γεμάτο', θα είναι δηλαδή ένα ευτυχισμένο παιδί. (Κεν Άνταμς, Το Παιδί σας Μπορεί να γίνει Έξυπνο αλλά και Ευτυχισμένο, 1999, σελ. 10)

Αυτή είναι η καλύτερη ψυχαγωγία. Να αγαπήσει το παιδί να συμμετέχει σε όλες τις δραστηριότητες της ζωής ανάλογα με την ηλικία του. Έτσι βάζουμε τις βάσεις για έναν ευτυχισμένο και δημιουργικό ενήλικα. Για έναν έφηβο αύριο, που θα έχει δυνατότητα να επικοινωνεί με τους γονείς του. Η ενθάρρυνση είναι απαραίτητη σε κάθε βήμα και κόμη η επιβεβαίωση ότι τα καταφέρνει καλά σε ό,τι κάνει. Είναι λυπηρό να βλέπει κανείς παιδιά με μια τρομακτική αβεβαιότητα και ανασφάλεια που δημιουργήθηκε από τις συνεχείς

παρατηρήσεις και επιπλήξεις των γονιών. Είναι λάθος!

Δυστυχώς σε πολλά σπίτια η ψυχαγωγία έχει ταυτιστεί με τη λέξη τηλεόραση και αυτό αφορά και τα μικρά παιδιά.

3.2 ΠΑΙΔΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

Στην παιδική ηλικία είναι φανερό η επέκταση του κόσμου της εμπειρίας και η προοδευτική ανεξαρτητοποίηση του παιδιού. Αυτή ενισχύεται κυρίως με το παιχνίδι αλλά και με τις σχέσεις του προς το περιβάλλον, τις αναπτυσσόμενες λειτουργίες ομιλίας και τους κοινωνικούς παράγοντες (π.χ. το μορφωτικό επίπεδο των γονέων). Το κυριότερο χαρακτηριστικό της ηλικίας αυτής είναι το παιχνίδι. (Ν. Παπαδόπουλος, Ψυχολογία, 1993, σελ. 80)

Ποικίλες θεωρίες έχουν διατυπωθεί σχετικά με την προέλευση, την εξέλιξη και τη μορφωτική αξία του παιδικού παιχνιδιού. Υποστηρίζεται π.χ. ότι το παιχνίδι είναι μια διέξοδος στην πλεονάζουσα ενεργητικότητα (Spencer). Ή ότι αποτελεί μια αναπτυξιακή φάση του ατόμου, από την οποία έχει διέλθει το είδος στην εξελικτική πορεία (Stanley Hall). Ή ότι αποτελεί μορφή αναψυχής. Ή ότι είναι οι πρώιμες εκφάνσεις του ενστίκτου της αυτοσυντήρησης που ωθεί το άτομο να αποκτήσει τις αναγκαίες δεξιότητες για την επιβίωσή του. Ή, ότι αποτελεί προσπάθεια του ατόμου να ικανοποιήσει ορμές, να εκπληρώσει επιθυμίες και ν' αντιμετωπίσει επώδυνες εμπειρίες που ν' απειλούν το αναπτυσσόμενο άτομο (Freud) κ.α. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον εξελικτικό ψυχολόγο παρουσιάζουν οι απόψεις του Piaget.

Ο Piaget θεωρεί το παιχνίδι ως μια πράξη αφομοίωσης (όχι

συμμόρφωσης). Το παιδί στο παιχνίδι χειρίζεται τα πράγματα ελεύθερα και αλλοιώνει την πραγματικότητα, με σκοπό να ικανοποιήσει προσωπικές του ανάγκες. Όταν το παιδί παίζει, δεν προσαρμόζεται αυτό στην πραγματικότητα, αλλά η πραγματικότητα στις δικές του επιθυμίες. (Ι. Παρασκευόπουλος, Εξελικτική Ψυχολογία, Τόμος 2ος, σελ. 112)

Έχουν διαπιστωθεί διάφορες μορφές παιχνιδιού :

1) Τα λειτουργικά ή κινητικά παιχνίδια. Προέρχονται από την επιθυμία κίνησης του παιδιού και τη χαρά που αισθάνεται σ' αυτή. Π.χ. το παιχνίδι με τη μπάλα δίνει χαρά με την κίνηση. Εξάλλου το παιδί, παίζοντας με πράγματα του περιβάλλοντος, μαθαίνει το μέγεθος, το βάρος, το χρώμα και το σχήμα των υλικών. Έτσι το παιχνίδι γίνεται ένας << ενεργητικός τρόπος μάθησης >> , μια ενεργητική επικοινωνία με τον κόσμο.

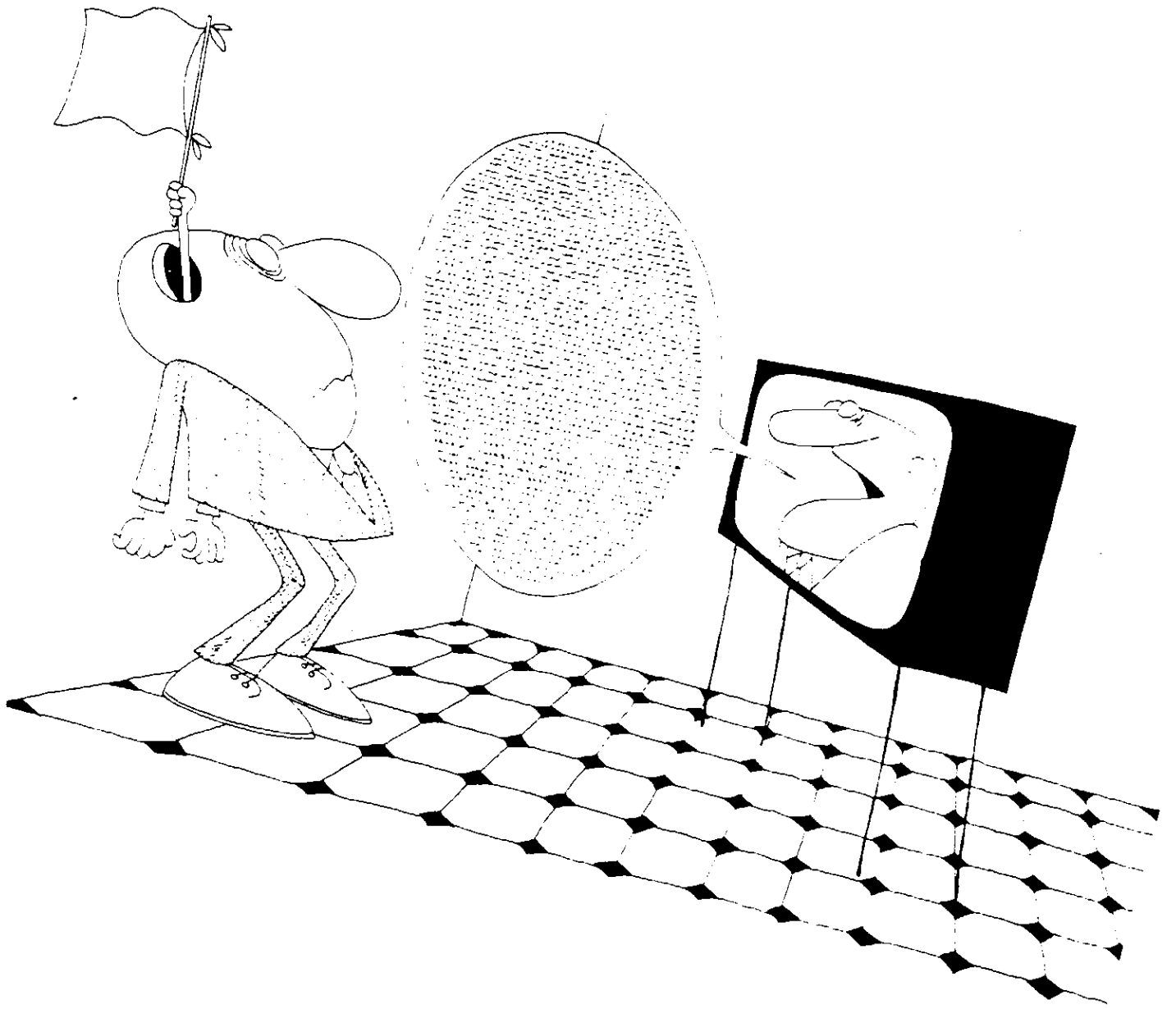
2) Τα παιχνίδια ρόλων . Τα παιδιά παίζουν αναλαμβάνοντας διάφορους ρόλους. Πρόκειται για αναπαραγωγή σχημάτων συμπεριφοράς που αποκτήθηκαν από το ίδιο το παιδί ή παρατηρήθηκαν στους ενήλικες. Μιμείται π.χ. τον τρόπο φαγητού ή τη στάση ύπνου του μπαμπά, ταΐζει τις κούκλες ή τα ζώα ή τα βάζει να κοιμηθούν. Η σημασία των παιχνιδιών αυτών βρίσκεται στο ότι για το παιδί αποτελούν << γέφυρα προς την πραγματικότητα >>, που αντιμετωπίζεται έτσι διαμέσου αυτών. Ό, τι βιώνει ή προσδοκά με αγωνία στον αντίστοιχο ρόλο, το βοηθάει να υπερνικήσει στη συνέχεια δικά του άγχη και συγκρούσεις. Γι' αυτό τα παιχνίδια ρόλων είναι επίσης βοηθητικό μέσο (μέθοδος) στην ψυχοθεραπεία των

παιδιών.

3) Τα **ομαδικά παιχνίδια** στα οποία τα παιδιά αναλαμβάνουν ρόλους, υπηρετούν την άσκηση κοινωνικών τρόπων συμπεριφοράς. Αυτά είναι συχνά κατά το τέλος της νηπιακής ηλικίας και μετά εμφανίζονται ευκαιριακά. Έχουν πάντως ιδιαίτερη σημασία για την κοινωνικοποίηση του ατόμου.

4) Τα **συνθετικά ή δημιουργικά παιχνίδια** . Αναφέρονται στο τυχαίο συνήθως δημιούργημα μιας οργανικά σκόπιμης (ως κίνησης και άσκησης) δραστηριότητας του παιδιού π.χ. ζωγραφιές, κατασκευές με διάφορα υλικά κ.τ.λ.π. , έτσι που μοιάζει μ' ένα πραγματικό αντικείμενο. Γι' αυτό αποκτά τότε το παιχνίδι σοβαρότητα για το παιδί, όπως άλλωστε κάθε παιχνίδι του, και το σχεδιάζει, το ονομάζει, το εφαρμόζει και το αναγνωρίζει με μεγάλη ικανοποίηση. Έπαινος και αναγνώριση των ενηλίκων επιδρούν ενισχυτικά για το παιδί σε συνάρτηση με μια επιθυμητή στάση απέναντι στην εργασία γενικά. Συγκεκριμένα ενισχύουν στο άτομο την ικανότητα προσοχής - συγκέντρωσης, την επιμονή και το συναίσθημα της υποχρέωσης και της συνέπειας απέναντι στο έργο που του ανατίθεται ή που μόνο του αναλαμβάνει να διεκπεραιώσει. Απλό υλικό παιχνιδιού για ποικίλα σύνθετα δημιουργήματα διευκολύνει την δημιουργικότητα και εφευρετικότητα του παιδιού περισσότερο από ό,τι την ενισχύουν έτοιμα παιχνίδια.

(Ν. Παπαδόπουλος, Ψυχολογία, 1993, σελ. 80 , 81)

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1. ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΚΑΙ Ο ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΟΣ ΕΓΚΕΦΑΛΟΣ

" Η τηλεόραση δεν αγγίζει καμία υψηλότερης - τάξης συγκροτημένη επεξεργασία. Είναι πολύ περισσότερο επικίνδυνη από το να απασχολεί απλώς τα δεξιά ημισφαίρια των παιδιών. Και τα δύο ημισφαίρια μπορούν να παρακολουθούν την τηλεόραση, αλλά το κάνουν με χαμηλότερου - επιπέδου συστήματα, κυρίως οπτικά. Το θέμα δεν είναι δεξί ή αριστερό, αλλά ο τύπος της επεξεργασίας που διεγείρεται"

Dr. Wendy Heller

Οι αυθεντίες τώρα υποψιάζονται ότι η ικανότητα να ενεργοποιείς και να συγχρονίζεις την εργασία και των δύο ημισφαιρίων μπορεί να είναι ακόμη πιο σημαντική από την ανάπτυξη των ατομικών συστημάτων κάθε πλευράς. Ισχυρίζονται ότι δεν πρέπει να επιτρέπουμε η παρακολούθηση της τηλεόρασης ν' αντικαταστήσει το σωματικό παιχνίδι (π.χ. το τρέξιμο, τις κλωτσιές, την αναρρίχηση, το ρίξιμο της μπάλας), την εργασία με το χέρι (π.χ. τις κατασκευές , τον πηλό, το ράψιμο,), τα πάζλ , τα επιτραπέζια παιχνίδια ή άλλες δραστηριότητες μέσα από τις οποίες οι δύο πλευρές του σώματος - και οι σχετικές συνδέσεις στον εγκέφαλο - μαθαίνουν να

συνεργάζονται η μία με την άλλη.

Το corpus callosum, η παχιά γέφυρα των ινών που συνδέει τα ημισφαίρια, είναι ένα από τα τελευταία μέρη του εγκεφάλου που ωριμάζουν. Αυτή, σε τελευταία ανάλυση, κάνει δυνατές τις σημαντικές επιδεξιότητες, όπως είναι ο ευέλικτος χειρισμός των ιδεών, η ώριμη δημιουργική φαντασία, και το αποτελεσματικό εσωτερικό παιχνίδι μεταξύ της αναλυτικής και της διαισθητικής σκέψης (π.χ., να δεις το πως οι λεπτομέρειες ταιριάζουν μέσα στη " μεγάλη εικόνα " , η εφαρμογή ενός σχεδίου δράσης για μια δημιουργική ιδέα) . Η κακή ανάπτυξη αυτού του κρίσιμου κρίκου μεταξύ των ημισφαιρίων μπορεί να προκαλέσει προβλήματα στη μάθηση και την προσοχή. (Healy M. Jane, " Μυαλά που κινδυνεύουν", 1990, σελ. 196)

Λόγω αυτής της καθυστερημένης ωρίμανσης, το corpus callosum μπορεί να είναι εξαιρετικά ευάλωτο στην έλλειψη εξάσκησης. Μετά από μια αρχική έκρηξη ανάπτυξης κατά τη διάρκεια των δύο πρώτων χρόνων της ζωής, αυτό προφανώς συνεχίζει ν' αναπτύσσεται μ' ένα βραδύ, σχετικά σταθερό βήμα μέχρι κάπου μεταξύ των οχτώ και δεκατεσσάρων χρόνων. Καθώς οι συνδέσεις ωριμάζουν, ο νέος άνθρωπος πρέπει να εξασκηθεί να τις χρησιμοποιεί - μέσα από τη διανοητική και σωματική δραστηριότητα. Αν ο εγκέφαλος παραμείνει σχετικά παθητικός κατά την διάρκεια της παιδικής ηλικίας και / ή της εφηβείας, θα είναι πολύ πιο δύσκολο ν' αναπτύξει αυτές τις επιδεξιότητες αργότερα, όταν ο εγκέφαλος είναι λιγότερος ευέλικτος. (Healy M. Jane, " Μυαλά που κινδυνεύουν " , 1990, σελ. 196, 197)

Η Dr. Jerre Levy, βιοψυχολόγος στο Πανεπιστήμιο του Σικάγου, διεθνώς γνωστή αυθεντία για την ημισφαιρική ανάπτυξη, πιστεύει ότι η πνευματική προσπάθεια πάνω απ ' όλα είναι αυτή που στερεώνει

τις συνδέσεις. Επιμένει ότι τα παιδιά χρειάζονται " ένα γλωσσολογικό περιβάλλον που να είναι συντονισμένο με το οπτικό περιβάλλον του οποίου έχουν εμπειρία ", όχι του " γλωσσολογικά εξαντλημένου " περιβάλλοντος της τηλεόρασης. Με άλλα λόγια, τα παιδιά πρέπει να προσέχουν τις λέξεις όσο και τις εικόνες. Η Dr. Levy νιώθει ότι τα μεγαλύτερα παιδιά μπορεί στην πραγματικότητα να επηρεαστούν περισσότερο από το χαμηλού - επιπέδου γλωσσολογικό περιεχόμενο της πολλής παρακολούθησης παρά τα μικρότερα. " Ακόμη περισσότερο " , πρόσθεσε αυτή, " το πράγμα που κυρίως με ανησυχεί με την τηλεόραση δεν είναι το πνευματικό της επίπεδο. Στο βαθμό που τα παιδιά δεσμεύουν το χρόνο τους παρακολουθώντας την τηλεόραση, δε διαθέτουν χρόνο για διάβασμα. Όταν ένα παιδί διαβάζει ένα μυθιστόρημα, πρέπει να αυτο-δημιουργήσει ολόκληρα σενάρια, πρέπει να δημιουργήσει τις εικόνες των ανθρώπων, ποια είναι τα συναισθήματά τους, ποιος είναι ο τόνος της φωνής τους, πως είναι το περιβάλλον τους, ποια είναι η αίσθηση αυτού του περιβάλλοντος. Αυτά τα αυτο-δημιουργημένα σενάρια είναι σημαντικά και η τηλεόραση δεν αφήνει χώρο για τη δημιουργική επεξεργασία. Νομίζω ότι ο εγκέφαλος είναι σχεδιασμένος ν' αντιμετωπίζει γνωστικές προκλήσεις. Είναι ακριβώς όπως με τους μυώνες. Αν δεν τους εξασκείς ατονούν. Αν δεν εξασκείς τον εγκέφαλο, ατονεί ".
(Healy M. Jane, " Μυαλά που κινδυνεύουν " 1990, σελ. 197)

Οι συνολικές επιπτώσεις από την τηλεθέαση στον αναπτυσσόμενο εγκέφαλο έχουν λίγο κατανοηθεί, αλλά η έρευνα επισημαίνει έντονα ότι έχει τη δυνατότητα να επηρεάσει και τον ίδιο τον εγκέφαλο και τις σχετιζόμενες μαθησιακές ικανότητες. Οι ικανότητες για τη διατήρηση της προσοχής χωρίς ερέθισμα, η ενεργητική απασχόληση με τα

προβλήματα, η προσεκτική ακρόαση, η ανάγνωση με κατανόηση, και η αποτελεσματική χρήση της γλώσσας μπορεί να κινδυνεύσουν ιδιαίτερα. Κανένας δεν ξέρει πόση πολλή έκθεση είναι απαραίτητη για να κάνει τη διαφορά. Παρομοίως, δεν υπάρχει πρόσφορη πληροφόρηση για τις γενικές επιπτώσεις στη νοημοσύνη του μεγάλου χρόνου που λαμβάνεται από τη φυσική άσκηση, το ομαδικό ή ατομικό παιχνίδι, το διάβασμα για ευχαρίστηση, τη συνομιλία, ή την ήσυχη περιπλάνηση κάποιου με τη φαντασία του. (Healy M. Jane, "Μυαλά που κινδυνεύουν " 1990 σελ. 198, 199)

Η ιδέα ότι η τηλεόραση υπερ-αναπτύσσει το δεξί ημισφαίριο, υποχωρεί μπροστά σε μια μεγαλύτερη πιθανότητα ότι υπο-αναπτύσσει μερικές περιοχές και / ή τις μεταξύ τους συνδέσεις. Όχι μόνο του αριστερού - ημισφαιρίου γλωσσικά συστήματα, αλλά επίσης υψηλότερης - τάξης οργανωτικές ικανότητες, που περιλαμβάνουν τον πολύ σημαντικό έλεγχο, τα κίνητρα, και τις ικανότητες για μελλοντικό σχεδιασμό των μετωπιαίων λοβών, μπορεί να βρεθούν σε κίνδυνο για τα παιδιά που παρακολουθούν χωρίς μεγάλη πνευματική προσπάθεια. Όλες αυτές οι λειτουργίες μπορεί να έχουν ευαίσθητες περιόδους που είναι ιδιαίτερα ευάλωτες στις ποικιλίες των ερεθισμάτων, αλλά είναι δύσκολο να καθορίσεις ποιες περίοδοι της ηλικίας είναι περισσότερο κρίσιμες από άλλες ή πόση πολλή έκθεση χρειάζεται για να προκαλέσει σωματικές επιπτώσεις. (Healy M. Jane, " Μυαλά που κινδυνεύουν " 1990, σελ. 199)

2. Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΘΕΑΤΗ

ΤΟ ΔΙΠΤΥΧΟ : ΤΑΥΤΙΣΗ - ΠΡΟΒΟΛΗ

Ο Morin σύρει παράλληλο μεταξύ της επίτευξης του ανθρώπου να πετάξει με το αεροπλάνο και της μετάβασής του στην περιοχή του ονείρου, στην επιβολή επάνω στο όνειρο. (Morin Edgar " Le cinema ou l' home imaginaire ", Paris, 1955, σελ. 68)

Η μηχανή της οθόνης και η μηχανή του αεροπλάνου τέμνονται ως προς τη φυγή που προσφέρουν στον άνθρωπο από την καθημερινότητα της μηχανοποίησης. Όπως ο άνθρωπος γεύεται μια νέα διάσταση και κυριαρχία επάνω στον κόσμο μέσα από το ταξίδι με το αεροπλάνο, έτσι μέσω της οθόνης γεύεται μια κυριαρχία απέναντι στα όνειρά του.

Η αναζήτηση μιας συμπληρωματικής ή αναπληρωματικής ζωής ή φυγής οδηγεί στη διασκέδαση της καθημερινότητας και εκφράζει την ανάγκη ρήξης με την πραγματικότητα. Η ρήξη αυτή αποτελεί για όλες τις ηλικίες ένα παράγοντα εξισορρόπησης ώστε να γίνουν υποφερτοί οι εξαναγκασμοί και οι απαιτήσεις συμμόρφωσης στην κοινωνική ζωή.

Η αρχή στην οποία στηρίζεται η κινηματογραφική και η τηλεοπτική προσφορά, είναι η δραστηριοποίηση του μηχανισμού ταύτισης και προβολής. Μέσω των μηχανισμών αυτών, τα βιώματα του ήρωα γίνονται βιώματα του θεατή και η ικανοποίησή του εκφράζει την έμμεση κάλυψη βασικών αναγκών του χάρη στην κινητοποίηση της ταύτισης - προβολής. (Morin Edgar "Le cinema ou l' home ", Paris, 1955, σελ. 70)

Οι προαναφερόμενοι μηχανισμοί ισχυροποιούνται τόσο, όσο η δράση του θεατή ατονεί. Η υποβολή δεσπόζει πάνω στην οθόνη με συνέπεια τον υποβιβασμό του νοητικού επιπέδου του θεατή. Μοιραία, η οθόνη οδηγεί το θεατή εκεί που θέλει, αλλά και εκεί που δε θέλει. Η υποβολή που ασκεί η οθόνη είναι αποτέλεσμα του συνδυασμού της εναλλασσόμενης κινούμενης και φωτεινής εικόνας με τον ήχο. Με τη δημιουργία κατάστασης υποβολής, κινητοποιούνται δυο βασικές ψυχολογικές διεργασίες :

α) Υποστολή του συνειδητού Εγώ και υποβιβασμός του νοητικού επιπέδου.

Το φιλμ βυθίζει το θεατή σε μια κατάσταση παρα-ύπνωσης. Σ' αυτή τη δυνατότητα του φιλμ, στηρίζεται η θεραπευτική υπηρεσία την οποία μπορεί να προσφέρει. Έτσι ο J. L. Moreno, προτείνει το συνδυασμό του ψυχοδράματος και του φιλμ δεδομένου ότι θεωρεί το φιλμ αυτό καθ' αυτό σαν ένα ψυχοθεραπευτικό μέσο. (J. L. Moreno, "Psychodrama and therapeutic motion pictures ", Sociometry, 1944, σελ.230-244)

Επίσης η J. Boutonier, αποδίδει στο φιλμ μια λειτουργία παρόμοια μ' εκείνη του Κατευθυνόμενου Ξυπνητού Ονείρου που συνίσταται (η χρήση του φιλμ) στο να κατευθύνει τη συγκινησιακή εξέλιξη του υποκειμένου (J. Boutonier, " Reflexions sur la valeur educative du cinema ", Revue International de Filmologie, 1947, σελ. 193-195)

β) Προσανατολισμός της αντιληπτικής λειτουργίας σε ψυχολογικές - συναισθηματικές περιοχές και παρέκκλιση της αντικειμενικής

σύλληψης των διαδραματιζόμενων στην οθόνη.

Λόγω της υποστολής του ενσυνείδητου Εγώ, οι τάσεις και οι ροπές ελευθερώνονται και εκδηλώνονται με ασυνείδητο τρόπο, επιζητώντας ένα πρότυπο που , ή να ανταποκρίνεται σ' αυτές ή που νομίζουν ότι ανταποκρίνονται.

Αυτή είναι η φάση της :

A) **Αναγνώρισης**, όπως στην αρχαία τραγωδία (Αριστοτέλης , " Ποιητική ", XI, 2), με τη διαφορά ότι ο μηχανισμός που κινητοποιείται είναι αυτός που μεταβιβάζει την κινούμενη εικόνα στο ιδιωτικό ψυχολογικό πεδίο του θεατή, μεταβάλλοντάς την σε αληθινό βίωμα, δηλαδή μεταγγίζοντας στον εαυτό μια άλλη προσωπικότητα. Η αναγνώριση μπορεί να επιτελεστεί με δυο μορφές και οι οποίες έχουν διαφορετικά αποτελέσματα :

1. **ΠΡΟΒΟΛΗ** : Ή ανακαλύπτει ο θεατής, στον ήρωα του έργου, γνωρίσματα του ίδιου του εαυτού του , οπότε λειτουργεί η ψευδο-αναγνώριση και άρα κινητοποιείται η προβολή του εαυτού (θεατή).

2. **ΤΑΥΤΙΣΗ** : Ή αντίθετα ο θεατής ανακαλύπτει στον εαυτό του ιδιότητες που έχει ο ήρωας του έργου οπότε δραστηριοποιείται η ταύτιση μ' αυτόν. (Morin Edgar, " Le cinema ou l' home imaginaire", Paris, 1955, σελ. 82)

B) Η **ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του θεατή** που επιτελείται μέσω της αναγνώρισης. Ο θεατής αισθάνεται ανώτερος, είτε πρόκειται για κωμικό είτε για τραγικό έργο. Το γέλιο του θεατή, δηλώνει την υπερηφάνεια του , την ανωτερότητά του μέχρι και την κολακεία του μπροστά στα γελοία διαδραματιζόμενα. Το ίδιο συναίσθημα ανωτερότητας καταλαμβάνει το θεατή στο δραματικό έργο δεδομένου ότι νιώθει επιτήδειος που βρίσκεται έξω από τα δεινά

στο οποία περιπλανήθηκε ο ήρωας του έργου.

Το πάθος που ακολουθεί την αναγνώριση, ωθεί τον θεατή στη συγκινησιακή συμμετοχή, με αποτέλεσμα ή τη δημιουργία συμπάθειας για τον ήρωα ή αντιπάθειας για τον απορριπτόμενο ήρωα. Στη συμμετοχή ελλοχεύουν τόσο θετικές όσο και αρνητικές συνέπειες :

1. Θετικές : Συνίσταται στη θεραπευτική προσφορά που ενέχει το φιλμ, όπως ακριβώς και το όνειρο : εκτόνωση, χαλάρωση δεσμών από τις κοινωνικές επιβολές, παιχνιώδη απόλαυση (ικανοποίηση με βάση την αρχή της ευχαρίστησης - " εδώ και τώρα " -), εξωτερίκευση επιθετικών τάσεων. Αυτή η φυγή μέσω της συμμετοχής φτάνει μέχρι του αγνοούμενου μέρους του εαυτού μας, μέχρι το χαρακτηριστικό μας τα οποία υποτιμούμε. Έτσι η δύναμη της συμμετοχής είναι τόσο μεγάλη που μπορεί και οδηγεί το άτομο στο αντίθετο του εαυτού του.

Ο θεατής συμμετέχοντας, παίζει όχι μόνο την προσωπικότητα της ομοιότητάς του, αλλά και εκείνη της ανομοιότητάς του : π.χ. εγώ είμαι αδύναμος, φοβισμένος. Θα ταυτιστώ με τον δυνατό, τον αδίστακτο και με αυτά τα χαρακτηριστικά αυτού του ατόμου, θα συμμετέχω στο έργο.(Morin Edgar, "Le cinema ou l' home imaginaire", Paris 1955 σελ. 84)

Η δύναμη της ταύτισης με το όμοιο και ανόμοιο, είναι ανάλογη με το βαθμό απελευθέρωσης από την πραγματικότητα της ζωής. Οι κατάρες μας όπως λέει ο Morin, πραγματοποιούνται στην οθόνη.

Μέσα στα θετικά αποτελέσματα, μπορούν να συμπεριληφθούν οι επιδράσεις των έργων τύπου western : ο ήρωας cow boy , εκφράζει τον αρχέτυπο του αγοριού που κατέχεται από επαμφοτερίζοντα συναισθήματα : αγάπη για τη μητέρα και επιθυμία θανάτωσης του

πατέρα.

Η διττή συναισθηματική παρουσία της πατρικής εικόνας, εκφράζεται με τον κακό του έργου (κακός πατέρας) και με τον αγαθό σερίφη (καλός πατέρας).

Το άλογο συμβολίζει το φαλλό (και γενικά τον ηρωισμό), το ράντζο τη μητέρα και οι πυροβολισμοί το άγχος του ευνουχισμού. (Barker J. W. " The stereotyped western story " in Psychoanalytic Quarterly, σελ. 270).

Το μικρό αγόρι κερδίζει θεραπευτικά από την άποψη της κοινωνικά αποδεκτής έκβασης, δηλαδή βρίσκει απαντήσεις που το βοηθούν να δώσει κάποιες λύσεις στις έμμεσες και πιεστικές - επείγουσες ασυνείδητες πιέσεις. Έτσι η εκτόνωση και μείωση της επιθετικότητας μέσω του τρίπτυχου ταύτιση - προβολή - συμμετοχή καταλογίζεται στις θετικές - θεραπευτικές συνέπειες του φιλμ. Ειδικά, από πολλούς μελετητές, εκτιμάται η θετική αυτή προσφορά των φιλμ western στα μικρά παιδιά.

Ωστόσο, γενικά θα πρέπει να επισημανθεί ότι η θετική προσφορά ταύτισης - προβολής, εμφανίζει πολυειδία , που εξαρτάται και από το κάθε άτομο αλλά και από την ποικιλία των ταινιών.

2. Αρνητικές: Πολύ συχνά στην οθόνη προβάλλονται αυτά που αντίκεινται στο φυσιολογικό (βιολογικό ή ψυχολογικό), με αποτέλεσμα τη δημιουργία ψυχικών τραυματισμών, εάν οι θεατές είναι ανήλικοι ή ψυχικά ασθενείς.

Ως προς το τραύμα των προβαλλομένων, θα πρέπει να συμπεριληφθούν οι επιδράσεις ομαλών μεν τάσεων, που ωστόσο αποδίδονται με επιτηδευμένο - εξεζητημένο τρόπο.

Ειδικά για τα παιδιά-θεατές, υπάρχουν ισχυρισμοί για τη βλαπτική

επίδραση βιαιοτήτων και απάνθρωπων πράξεων.

Εν τούτοις, η οριοθέτηση μεταξύ βλαπτικού και ωφέλιμου δεν είναι εύκολο έργο. Υποστηρίζεται, ότι η απάντηση αναφορικά με τη βλαπτική ή ωφέλιμη επίδραση, διαφαίνεται μέσα από τις πιθανότητες μίμησης, οι οποίες αυξάνουν όταν οι θεατές βρίσκονται πιο κοντά στα πρότυπα του έργου. (BANDURA, A., Ross D., Ross S. A., "Imitations of film mediated Aggressive Models", 1966, σελ. 3))

Πάντως, οποιαδήποτε ταινία, έχει θετικά αποτελέσματα για ορισμένη κατηγορία θεατών και συνεπώς είναι πολύ δύσκολο να επιλεγεί η κατάλληλη ταινία για τον κάθε θεατή.

3. ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΜΙΜΗΣΗΣ

Οι Albert Bandura & Richard Walters (σχολή της Κοινωνικής μάθησης), υποστηρίζουν ότι το μεγαλύτερο μέρος της συμπεριφοράς είναι αποτέλεσμα μάθησης και συγκεκριμένα, μάθηση που εποκτάται μέσω της διαδικασίας της μίμησης.

Σε μια από τις μελέτες τους, οι Albert Bandura, Ross and Ross, το 1961 υποστήριξαν την άποψη, ότι η απλή και μόνο θέα της επιθετικής συμπεριφοράς του άλλου (προτύπου) μαθαίνει στα παιδιά λόγω της κινητοποίησης του μηχανισμού της μίμησης, επιθετική συμπεριφορά. (Hall Calvin και Lindzey Gardner << Theories of Personality >>, 1961, σελ. 463)

Στο κλασικό πείραμα του Bandura, παιδιά προσχολικής ηλικίας παρακολούθησαν ένα φιλμ, στο οποίο ένας ενήλικας, (πρότυπο) προέβαινε σε ειδικές επιθετικές ενέργειες, σωματικές και λεκτικές, εναντίον μιας μεγάλης κούκλας – παιχνίδι.

Η ομάδα ελέγχου, είδε έναν μη επιθετικό ενήλικα ο οποίος καθόταν ήσυχα στο πειραματικό δωμάτιο και δεν έδειχνε να ενδιαφέρεται για την κούκλα. Εν συνεχεία, τα απιδιά και των δυο ομάδων, τοποθετήθηκαν στο δωμάτιο με την ίδια κούκλα, αφού προηγουμένως τους είχαν δημιουργήσει, συναισθήματα ματαίωσης.

Η συμπεριφορά και των δυο ομάδων, ελέγχθηκε σε ομοσχέτηση με τη συμπεριφορά του ενήλικα (πρότυπο). Το συμπέρασμα του πειράματος ήταν ότι, η πειραματική ομάδα προέβη σε περισσότερες επιθετικές πράξεις προς την κούκλα απ' ότι η ομάδα ελέγχου και μιμήθηκε σχεδόν απόλυτα τη συμπεριφορά του προτύπου (Bandura A. << Social Learning Theory >> 1977, σελ. 70)

Οι Bandura , Ross & Ross σε έρευνά τους απέδειξαν ότι τα παιδιά που εκτέθηκαν σε μορφές επιθετικής συμπεριφοράς ενός ενήλικα – προτύπου, δεν είχαν μεγαλύτερη τάση να μιμηθούν αυτή τη συμπεριφορά, από τα παιδιά που παρακολούθησαν ένα φιλμ κινουμένων σχεδίων επιθετικού περιεχομένου.

Σύμφωνα με τους προαναφερόμενους μελετητές, στη σημερινή κοινωνία, οι νέες μορφές συμπεριφοράς, αποκτώνται μέσω της παρατήρησης της συμπεριφοράς των άλλων. Ειδικά, τα μικρά παιδιά μαθαίνουν άμεσα , αυτό που βλέπουν να κάνουν οι άλλοι ή έμμεσα μέσω συμβολικών μορφών – προτύπων συμπεριφοράς. Η τηλεόραση και ο κινηματογράφος, αποτελούν για τα παιδιά πλούσια πηγή άμεσων και έμμεσων προτύπων συμπεριφοράς. (Bandura A., Ross D., Ross S.A. << Imitations of film mediated Aggressive Models >> 1966 σελ.3)

4. ΤΟ ΦΙΛΜ : αίτιο και αιτιατό της φαντασίας

Το προϊόν της φαντασίας, σε σχέση με το προϊόν των εικαστικών τεχνών, συνίσταται σε απείκασμα της πραγματικότητας πιο απόμακρο από το απείκασμα που παράγει η τέχνη.

Η φαντασία είναι κίνηση (ο μη στατικός της χαρακτήρας είχε ήδη εντοπιστεί από τον Πλάτωνα), είναι σύλληψη χώρου και χρόνου.

Ωστόσο, εκτός από τον νοητικό της χαρακτήρα, περιλαμβάνει και μια συναισθηματική διάσταση, ικανοποιώντας την ανάγκη του ανθρώπου να περιέρχεται σε ονειρικούς χώρους.(SICKER A., "Kind und Film", 1956, σελ. 21)

Μέσω της φαντασίας, πραγματοποιείται η διευθέτηση γεγονότων ή εικόνων με τρόπο που να αντιμετωπίζονται συγκινησιακές εντάσεις, χάρις στις εξής διεργασίες:

- α) δημιουργία υποκατάστατων ικανοποιήσεων
- β) υποκατάστατη ικανοποίηση ανεπίτρεπτων δραστηριοτήτων
- γ) ωραιοποίηση δυσάρεστων καταστάσεων ώστε αυτές να γίνουν πιο εύκολα αποδεκτές.

Το φιλμ, είναι αυτό καθ' εαυτό κίνηση και άρα σύλληψη χώρου και χρόνου. Κατά συνέπεια είναι προϊόν της φαντασίας. Παράλληλα, ικανοποιώντας την συναισθηματική ανάγκη του ανθρώπου, αποβαίνει δημιουργός της φαντασίας, μια βιομηχανία ονείρων.

Συνέπεια των εξωνοητικών χώρων στους οποίους αναφέρεται, είναι η έλξη που ασκεί στο θεατή, ο οποίος μοιραία δεν γνωρίζει τους λόγους για τους οποίους θέλγεται.(SICKER A., "Kind und Film", 1956, 22)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2.1 ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η τηλεόραση σ' άλλες χώρες μπορεί και είναι πιθανό να παρουσιάζει διαφορετικές απόψεις της κοινωνίας. Σε πολλές χώρες, το πρόβλημα είναι η εισαγωγή ξένης κοινωνικής πραγματικότητας που <<αγοράζεται>> μαζί με τα αμερικανικά ή τα βρετανικά τηλεοπτικά προγράμματα. Με σκοπό να τα βγάλουμε πέρα μ' αυτές τις καταστάσεις, είναι σημαντικό να γνωρίζουμε πως τα παιδιά ερμηνεύουν και χρησιμοποιούν τα κοινωνικά μηνύματα που δέχονται από την τηλεόραση.

2.2 ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΟΙ ΡΟΛΟΙ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

Η τηλεόραση επηρεάζει τις απόψεις των παιδιών για την κοινωνική πραγματικότητα.

Μια επίδραση που μπορεί να έχει είναι να ενθαρρύνει τις στερεότυπες γνώμες σχετικά με κοινωνικά θέματα, όπως είναι οι ρόλοι των φύλων. Η ανάλυση του περιεχομένου των προγραμμάτων της τηλεόρασης στις Ηνωμένες Πολιτείες έδειξε ότι σε γενικές γραμμές η τηλεόραση δείχνει πολύ στερεότυπες απόψεις του αρσενικού και, ειδικά, του θηλυκού ρόλου, και οι μελέτες δείχνουν ότι στην ηλικία των τριών μόλις χρόνων, τα παιδιά που στις Ηνωμένες Πολιτείες βλέπουν για περισσότερο χρόνο τηλεόραση έχουν πιο στερεότυπες απόψεις για τους ρόλους των φύλων απ' ό,τι τα παιδιά που βλέπουν λιγότερο τηλεόραση. Τα παιδιά απλώς μαθαίνουν αυτό

που παρουσιάζεται στην αμερικανική τηλεόραση - τα στερεότυπα των ρόλων των φύλων. Τα συμπεράσματα του George Gerbner, ενός πρωτοπόρου στην ανάλυση της κοινωνίας όπως αυτή παρουσιάζεται από την αμερικανική τηλεόραση, περιληπτικά λένε τα εξής: <<Οι αντρικοί χαρακτήρες είναι περισσότεροι από τους γυναικίους σε αναλογία 3 προς 1 και, με λίγες μόνο εξαιρέσεις, οι γυναίκες παρουσιάζονται σαν αδύναμοι, παθητικοί δορυφόροι των δυναμικών και επιτυχημένων αντρών. Επίσης, ο αντρικός πληθυσμός της τηλεόρασης παίζει μια τεράστια ποικιλία ρόλων, ενώ οι γυναίκες σε γενικές γραμμές ενσαρκώνουν κυρίως ερωμένες ή μητέρες.

Οι διαφημίσεις είναι σε μεγάλο ποσοστό ένοχες για την παρουσίαση των στερεότυπων ρόλων των φύλων. Σε κάποιο πείραμα παρουσιάστηκαν σε μια ομάδα κοριτσιών του γυμνασίου δεκαπέντε διαφημίσεις που τόνιζαν τη σπουδαιότητα της σωματικής ομορφιάς, ενώ υπήρχε και μια δεύτερη ομάδα κοριτσιών που δεν είδε αυτές τις διαφημίσεις. Τα κορίτσια που τις είδαν έδειχναν να συμφωνούν με τις προτάσεις <<η ομορφιά είναι επιθυμητή από μένα>> και << η ομορφιά είναι σημαντική για να είσαι δημοφιλής στους άντρες>>. (Greenfield Marks Patricia, Κουτσούμπος, "Μέσα ενημέρωσης και παιδί", 1988 σελ. 49)

Όμως, για να δούμε αυτή την επίδραση από τη σωστή πλευρά, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η τηλεόραση, ακόμα και χωρίς τις διαφημίσεις, επηρεάζει τα παιδιά και τα κάνει να δίνουν περισσότερη σημασία στην εμφάνιση γενικά, και ειδικά στα ρούχα. Αυτό φαίνεται να είναι το αποτέλεσμα και η επίδραση της τηλεόρασης ως οπτικού μέσου επικοινωνίας, ακόμα και χωρίς να κάνει καμιά προσπάθεια να πουλήσει σωματική ομορφιά.

Η τηλεόραση μπορεί να κάνει πολύ περισσότερα πράγματα από το να ενισχύει απλώς τα στερεότυπα. Είναι τόσο δυναμικό μέσο επικοινωνίας που, με προσεκτικό σχεδιασμό, μπορεί το ίδιο καλά να χρησιμοποιηθεί για να καταστρέψει κάποια κοινωνικά στερεότυπα. Το καλύτερο παράδειγμα εδώ είναι το Freestyle, μια σειρά που φτιάχτηκε για την κρατική τηλεόραση των Ηνωμένων Πολιτειών με σκοπό ν' αλλάξει τη στάση των παιδιών εννέα ως δώδεκα χρόνων απέναντι στους ρόλους των φύλων. Σε δεκατρία ημίωρα επεισόδια, η εκπομπή παρουσίαζε δραματοποιημένες βινιέτες (σκιαγραφήσεις), στις οποίες τα κορίτσια ανακάλυπταν ότι θα μπορούσαν να είναι ανεξάρτητα και προσανατολιζόνταν επαγγελματικά σε παραδοσιακά αντρικούς χώρους, και τα αγόρια μάθαιναν να έχουν ανατροφή και εκφράζουν τα συναισθήματά τους. Ο στόχος της εκπομπής ήταν να κάνει αποδεκτούς και ενδιαφέροντες τους ρόλους της οικογένειας και τη μη παραδοσιακή εργασία, όπως π.χ. τις επιστημονικές, μηχανικές και αθλητικές δραστηριότητες για τα κορίτσια, και τις οικιακές δραστηριότητες για τ' αγόρια. (Greenfield Marks Patricia " Μέσα ενημέρωσης και παιδί " Κουτσούμπος 1988, σελ.51)

Για να ελέγξουν τις επιδράσεις του Freestyle, οι ερευνητές μελέτησαν 7.000 παιδιά σε επτά πόλεις των Η.Π.Α. Μερικά από τα παιδιά παρακολουθούσαν την εκπομπή στο σπίτι. Κάθε βδομάδα οι δάσκαλοί τους, τους υπενθύμιζαν να το κάνουν. Άλλα έβλεπαν την εκπομπή στις αίθουσες του σχολείου. Γι' άλλα, οι δάσκαλοι παρουσίαζαν κάθε επεισόδιο και ακολουθούσε συζήτηση μέσα στην τάξη, αλλά και δραστηριότητες που γίνονταν με την καθοδήγηση του δασκάλου.

Τα παιδιά που παρακολουθούσαν την εκπομπή στο σπίτι την

έβλεπαν λιγότερο συχνά από τις υπόλοιπες ομάδες παιδιών. Όπως αναμενόταν, οι επιδράσεις ήταν μικρότερες σ' αυτή την ομάδα. Η εκπομπή είχε ισχυρότερες επιδράσεις στις ομάδες που την παρακολουθούσαν στο σχολείο. Για παράδειγμα, περισσότερα παιδιά έφταναν να πιστεύουν ότι οι άντρες σύζυγοι είναι ικανοί να κάνουν τις δουλειές του σπιτιού κι ότι μερικά παραδοσιακά γυναικεία επαγγέλματα, όπως αυτό της γραμματέως και της νοσοκόμας, μπορούν να γίνουν από άντρες, όπως και από γυναίκες.

Η εμπειρία του Freestyle δείχνει τη δυνατότητα - όπως αυτή εξακριβώθηκε σε πολύ περιορισμένο βαθμό στις Η.Π.Α - χρήσης της τηλεόρασης για να βοηθηθούν τα παιδιά ν' αναπτύξουν την εικόνα που έχουν για τις διάφορες κοινωνικές ομάδες. (Greenfield Marks Patricia "Μέσα ενημέρωσης και παιδί" Κουτσούμπος 1988, σελ.51, 52)

2.3 ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΕΣ

Αρκετές μελέτες απέδειξαν ότι η τηλεόραση μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να μεγαλώσει την αυτοπεποίθηση, τον αυτοσεβασμό των παιδιών που είναι μέλη μιας καταπιεσμένης ομάδας. Για παράδειγμα η έρευνα πάνω στο *Σουσάμι άνοιξε* (τηλεοπτική εκπομπή), που παρουσιάζει χαρακτήρες από διάφορες μειονότητες μ' ένα θετικό, μη στερεότυπο τρόπο, έδειξε ότι μια μειοψηφία των παιδιών που έβλεπαν την εκπομπή αποκτούσαν μεγαλύτερη καλλιέργεια, αυτοπεποίθηση και διάθεση συνεργασίας. Η τηλεόραση μπορεί επίσης να έχει θετική επίδραση στον τρόπο με τον οποίο τα μέλη κάποιας μειοψηφίας αντιμετωπίζονται από τα μέλη της

ισχυρής πλειοψηφίας. Μετά την παρακολούθηση του *Σουσάμι άνοιξε* για δύο χρόνια, τα λευκά παιδιά στις Ηνωμένες Πολιτείες ανάπτυξαν πιο θετικές απόψεις απέναντι στα παιδιά που ανήκαν σε άλλες φυλές.

Η τηλεόραση στις Ηνωμένες Πολιτείες παρουσιάζει συνήθως τα μέλη φυλετικών μειονοτήτων ως λιγότερο δυνατά και φτωχότερα από την πλειοψηφία. Κάθε μέρα, καθώς τόσο τα παιδιά που ανήκουν στη μειοψηφία όσο και αυτά που ανήκουν στην πλειοψηφία απορροφούν τα τυπικά αμερικανικά ψυχαγωγικά προγράμματα της τηλεόρασης, η εικόνα των μειοψηφιών ως σχετικά αδύναμων και φτωχών δημιουργείται στα παιδιά όλων των ομάδων. Σύμφωνα με τη γενική αντίληψη ότι τα παιδιά θέλουν να μοιάσουν στους δυνατούς χαρακτήρες κι όχι στους αδύναμους, τα μαύρα παιδιά χρησιμοποιούν συνήθως σαν μοντέλα τους λευκούς και όχι τους μαύρους ήρωες μιας τηλεοπτικής σειράς. Αυτή η διαδικασία, υπαρκτή σε μια ρατσιστική κοινωνία, μπορεί να προκαλέσει μια κρίση ταυτότητας: πώς να έχεις τη ζωή ενός λευκού ατόμου χωρίς να σταματήσεις ν' ανήκεις ψυχολογικά στη δική σου ομάδα; Η τηλεόραση δε δημιούργησε αυτό το ψυχολογικό πρόβλημα, που προέρχεται από την καταπίεση των ομάδων της μειοψηφίας, αλλά, παρουσιάζοντας μια εικόνα διαφορετικών ομάδων στην κοινωνία που αντανάκλα το status quo, βοηθά στο να διαιωνιστεί το πρόβλημα ταυτότητας για τα παιδιά κάποιας ομάδας που ανήκει στη μειοψηφία. (Greenfield Marks Patricia, "Μέσα ενημέρωσης και παιδί" Κουτσούμπος 1988, σελ.54)

Τα ανάπηρα παιδιά σχηματίζουν έναν άλλο τύπο μειονοτικής ομάδας, της ποίας η εικόνα για τον εαυτό της επηρεάζεται από την τηλεόραση. Στη Σουηδία δημιουργήθηκαν μερικά παιδικά προγράμματα που προορίζονταν και αφορούσαν κουφά παιδιά ή

παιδιά με μικρότερα προβλήματα ακοής. Μετά την παρακολούθηση αυτών των προγραμμάτων, <<τα παιδιά με φυσιολογική ακοή εκδήλωσαν ένα ενθουσιώδες ενδιαφέρον για τα κουφά παιδιά, έδειξαν μεγαλύτερη κατανόηση απέναντι τους και, τέλος, θεώρησαν συναρπαστικό το να προσπαθήσουν να εκφραστούν με τη γλώσσα σημάτων των κουφών παιδιών. Η αυτοπεποίθηση των παιδιών με προβλήματα ακοής αυξήθηκε σε αξιοσημείωτο βαθμό, επειδή τράβηξαν την προσοχή των άλλων παιδιών, είδαν άλλους ανθρώπους που είχαν το ίδιο πρόβλημα μ' αυτά και ξαφνικά μπορούσαν να καταλάβουν τις εκπομπές καλύτερα>>.

(Greenfield Marks Patricia," Μέσα ενημέρωσης και παιδι" Κουτσούμπος 1988, σελ.55)

Η τηλεόραση μπορεί να είναι ένα ισχυρό εργαλείο στη βελτίωση της εικόνας που τα παιδιά έχουν σχηματίσει για τις ομάδες ανθρώπων που αποτελούν μια πλουραλιστική κοινωνία. Εμείς πρέπει να επιλέξουμε αν θα χρησιμοποιήσουμε το μέσο επικοινωνίας μ' αυτό τον τρόπο ή θα το χρησιμοποιήσουμε για να ενισχύσουμε τα αρνητικά στερεότυπα, όπως συμβαίνει πολύ συχνά μέχρι τώρα στα τηλεοπτικά προγράμματα της αμερικανικής τηλεόρασης.

2.4 ΕΙΚΟΝΕΣ ΑΛΛΩΝ ΧΩΡΩΝ

Η δύναμη της τηλεόρασης μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί για να δώσει στα παιδιά μια θετική εικόνα της ζωής σ' άλλα μέρη του κόσμου. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, η ΙΤΤ παρήγαγε μια σειρά που ονομαζόταν The Big Blue Marble, η οποία απευθυνόταν σε παιδιά από οχτώ ως δεκατεσσάρων χρόνων κι είχε σχεδιαστεί για να δείξει

τις θετικές ιδιότητες των παιδιών σ' όλο τον κόσμο. Σε μια έρευνα για τις επιπτώσεις αυτής της εκπομπής, τα παιδιά εξετάστηκαν πριν και μετά την παρακολούθηση τεσσάρων επεισοδίων. Μετά την παρακολούθηση των επεισοδίων, τα παιδιά θεωρούσαν τα παιδιά των άλλων χωρών ευτυχέστερα και καλύτερα, κι απόφευγαν να πουν ότι τα παιδιά από τη δική τους χώρα είχαν μεγαλύτερη πλάκα, ήταν περισσότερο ενδιαφέροντα, πιο έξυπνα κ.ο.κ. Επίσης, άρχισαν να ανακαλύπτουν περισσότερες ομοιότητες ανάμεσα στους ανθρώπους όλου του κόσμου. (Greenfield Marks Patricia, "Μέσα ενημέρωσης και παιδί", Κουτσούμπος, 1988 σελ.56)

Παρόμοια ατονία των εθνοκεντρικών θέσεων παρατηρήθηκε και στην Αγγλία, όταν το BC παρήγαγε προγράμματα όπως το Children's International Newsreel, σχεδιασμένο για να πληροφορεί τα παιδιά για τις άλλες χώρες. Η μείωση του εθνοκεντρισμού έχει μεγάλη σημασία καθώς η μοίρα μιας χώρας γίνεται αλληλένδετη με τη μοίρα άλλων χωρών. Η επανάσταση στις επικοινωνίες ήταν ένα γεγονός που μετέτρεψε τον πλανήτη σ' αυτό που ο McLuhan όρισε ως <<σφαιρικό χωριό>>. Μπορούμε ν' αυξήσουμε τις πιθανότητες επιβίωσης αυτού του χωριού χρησιμοποιώντας τα μέσα ενημέρωσης και επικοινωνίας, όπως η τηλεόραση, για να βελτιώσουμε την πληροφόρησή μας σχετικά με τις άλλες χώρες, μειώνοντας έτσι τα επικίνδυνα στερεότυπα και τη διεθνή παράνοια. Δεν υπάρχει καλύτερο έδαφος για ν' αρχίσουμε, παρά τα παιδιά, όπως έκανε και η εκπομπή The Big Blue Marble.

2.5 ΠΡΟΤΥΠΑ

Τα πρότυπα που προβάλλονται από τα τηλεοπτικά προγράμματα πολύ συχνά δεν είναι αυτά που θα θέλαμε να μιμηθεί το παιδί μας. Ακόμη συχνότερα, είναι πολύ μακριά από την πραγματικότητα και δίνουν στο παιδί λαθεμένες εικόνες από τις οποίες δεν μπορεί να ταυτίσει τα πρόσωπα του περιβάλλοντός του. Π.χ. σαν πετυχημένος άνθρωπος, οικονομικά και κοινωνικά, δεν προβάλλεται αυτός που εργάστηκε φιλόπινα, έξυπνα, τίμια, που κατάφερε να μορφωθεί, να διακριθεί, αλλά αυτός που κέρδισε κάποιο λαχείο, ή αυτή που τυχαία την πρόσεξε κάποιο σκηνοθέτης ή που αγόρασε κάποιο από τα διαφημιζόμενα προϊόντα! Τα πρόσωπα του άμεσου περιβάλλοντος του παιδιού συχνά γελοιοποιούνται: η γιαγιά προβάλλεται σαν κακή πεθερά, η υπηρέτρια χαζή κι αμόρφωτη, οι αγρότες κουτοπόνηροι, οι νοικοκυρές δείχνουν να εκστασιάζονται από ευχαρίστηση μπροστά σε οικιακές εργασίες που η μέση γυναίκα τις θεωρεί αγγαρείες(N. Μαντανιώτης, "Εμείς και το παιδί μας", Γ' έκδοση, σελ. 136.)

Οι πρωταγωνιστές δεν διστάζουν να σκοτώσουν ή να κλέψουν για να ζήσουν πλούσια. Η δράση τους τονίζει την επιθυμία για την απόκτηση ή διατήρηση του πλούτου, της δύναμης ή της εξουσίας. Δεν έχουν να επιδείξουν συνήθως ούτε κάποιες αξίες, ούτε κάποια μόρφωση ή καλλιέργεια. Επίσης προβάλλονται συχνά διαστρεβλωμένοι οι ρόλοι των φύλων. Οι γυναίκες παρουσιάζονται ως αδύναμες, αλλά ελκυστικές συνοδοί δυναμικών και επιτυχημένων ανδρών. Οι άνδρες πρωταγωνιστούν σε μια μεγάλη ποικιλία ρόλων, ενώ οι γυναίκες, με λίγες εξαιρέσεις, παριστάνουν ερωμένες ή μητέρες. Οι γυναίκες παρουσιάζονται να ενδιαφέρονται περισσότερο

για την εμφάνισή τους (μαλλιά, μακιγιάζ, ρούχα κ.α.) ενώ οι άνδρες για την επιτυχία και τη δράση. (<http://gym-n-souliou.ser.sch.gr/periodiko/mme.htm>)

Το γενικότερο Life style που περνάει στους νέους η όλη αυτή κατάσταση είναι υπεύθυνο για την κατάντια και για τα όνειρα της γενιάς μας που δυστυχώς είναι μια roche και για τα είδωλα της που πάλι δυστυχώς είναι ο κυριλέ γιάπης με το πούρο στο ένα χέρι και το κινητό στο άλλο να φωνάζει "πούλα πούλα".

2.6 Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΑΞΙΕΣ ΚΑΙ ΑΠΟΨΕΙΣ

Η συντριπτική πλειοψηφία των παιδιών δείχνουν σαφή προτίμηση για τα προγράμματα ενηλίκων.

Τι μοντέλο θεώρησης της ζωής και ποιες αξίες προσφέρουν στο παιδί τα τηλεοπτικά έργα των ενηλίκων;

Ο κόσμος του τηλεοπτικού δράματος γεινιάζει με εκείνον της μεσαίας αστικής τάξης. Οι άνθρωποι αυτού του κοινωνικού επιπέδου δεν ενδιαφέρονται για τη χειρωνακτική εργασία και θεωρούν ότι η αυτοεμπιστοσύνη, η σκληρότητα και ο καλός χαρακτήρας δεν επαρκούν για την κατάκτηση της επιτυχίας. Δείχνουν ότι η ζωή είναι δύσκολη ειδικά για τις γυναίκες, οι σχέσεις γονιών-παιδιών περιπλεγμένες και οι γάμοι συνήθως αποτυχημένοι. Τα γεγονότα και η αρετή, σπάνια φέρνουν την ευτυχία, ενώ η βία - στην οποία καταφεύγουν συχνά και οι καλοί άνθρωποι - είναι αναπόφευκτη στη ζωή (Σαρρής Ν. , « Ελληνική Κοινωνία και Τηλεόραση», Αθήνα , 1992, σελ.77)

Μέσω της παρακολούθησης τέτοιου είδους έργων, το παιδί μπορεί να αποκομίσει μια γενική γεύση από τη ζωή των ενηλίκων, που διαφορετικά θα την αποκτούσε λιγότερο συχνά και σε μεγαλύτερη ηλικία.

Συμπερασματικά, η τηλεόραση μεταβάλλει τις αξίες και απόψεις των παιδιών ειδικά λόγω της αθροιστικής επίδρασης των όμοιων προβαλλόμενων απόψεων και αξιών μέσα από διάφορα έργα παρά από ένα ειδικό πρόγραμμα.

Το μέγιστο της επίδρασης, εξαρτάται από τα εξής:

- Εάν οι αξίες παρουσιάζονται σε δραματική μορφή, οπότε προκαλούν πρωταρχικές συγκινησιακές αντιδράσεις.

- Εάν συνδέονται με τις άμεσες- επείγουσες ανάγκες και ενδιαφέροντα του παιδιού.

- Εάν το παιδί τείνει να μην κρίνει αυτό που βλέπει ενώ παράλληλα είναι συγκινησιακά προσδεμένο.

- Εάν το περιβάλλον του (γονείς, φίλοι) δεν του παρέχει ένα σύστημα αξιών ώστε να αντιπαραβάλλει αυτό που του προμηθεύει η τηλεόραση. (Σαρρής Ν. , « Ελληνική Κοινωνία και Τηλεόραση», Αθήνα 1992, σελ. 78)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3.1 ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ

Οι σύγχρονες συνθήκες ζωής, ιδιαίτερα στα αστικά κέντρα, περιορίζουν τις δυνατότητες του παιδιού για παιχνίδια, γιορτές, προσωπική έκφραση, επικοινωνία. Η γειτονιά τείνει να εξαφανιστεί και οι χώροι των παιχνιδιών είναι ελάχιστοι. Το παιδί ζει μέσα σε ένα περιορισμένο και επιτηρούμενο χώρο, αυστηρά οριοθετημένο από τις απαγορεύσεις των ενηλίκων. Η παιδική ηλικία δεν είναι ο παράδεισος που αναπολούν οι μεγάλοι. Το παιδί έχει να αντιμετωπίσει συχνά τη μοναξιά και την πλήξη, δυσκολίες, συγκρούσεις και φόβους. Η τηλεόραση λοιπόν, έρχεται να καλύψει αυτό το κενό, προτείνοντας στα παιδιά ένα σύμπαν με εικόνες, μέσα στο οποίο βλέπουν τις επιθυμίες τους να εκπληρώνονται διαμέσου των εικονιζόμενων παιδιών(Βρύζας Κ. "Μέσα επικοινωνίας και παιδική ηλικία", 1997 σελ. 20)

Για τα παιδιά, η παρουσία της τηλεόρασης αποτελεί φυσικό γεγονός, όπως τα σύννεφα στον ουρανό: αποτελεί μέρος του οικιακού τοπίου μέσα στο οποίο γεννήθηκαν.

Μια δασκάλα ρώτησε ένα κοριτσάκι αν έμεινε ποτέ του χωρίς τηλεόραση. Εκείνο έμεινε κατάπληκτο και απάντησε: <<Όχι, ποτέ, ευτυχώς!>>.

Όταν μιλάει κανείς για τηλεόραση με τα παιδιά, συχνά έχει την εντύπωση ότι την αισθάνονται σαν προέκταση του σώματος τους,

κάτι σαν μάτι ή σαν έκτη αίσθηση, και προσλαμβάνουν την παρουσία της ως φυσικό γεγονός ενώ την απουσία της ως ακρωτηριασμό. (Κρ. Λαστρεγκο - Φρ. Τεστα, "Από την τηλεόραση στο βιβλίο", 1991, σελ. 62)

3.2 Ο ΧΡΟΝΟΣ ΠΟΥ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΔΙΑΘΕΤΟΥΝ ΣΤΗΝ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

Ο χρόνος που καταναλώνουν βλέποντας τηλεόραση κατά μέσο όρο τα παιδιά είναι ένα δεδομένο που μεταβάλλεται διαχρονικά και , μέχρι σήμερα, έχει την τάση να αυξάνεται.

Από διάφορες έρευνες που έγιναν στις Ηνωμένες Πολιτείες, αποδείχθηκε ότι τα παιδιά της ηλικίας μεταξύ 3 και 11 ετών παρακολουθούν κατά μέσον όρο πέντε ώρες τηλεόραση την ημέρα. Σε μια μελέτη για τη χρήση της τηλεόρασης στην Αυστραλία, στον Καναδά και σε μερικές ευρωπαϊκές χώρες, αναφέρθηκαν σχεδόν οι ίδιες εξελικτικές τάσεις στις συνήθειες των παιδιών (Ε. Κουτσουβάνου, "Η γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού της προσχολικής ηλικίας και η τηλεόραση", 1991, σελ.32)

Όσον αφορά το φύλο, η διαφορά στον χρόνο που διαθέτουν στην τηλεόραση είναι ασήμαντη. Σε σχέση με την ηλικία, η συχνότητα είναι μεγαλύτερη στις μικρότερες ηλικίες. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί από το γεγονός ότι οι μικρότερες ηλικίες παραμένουν περισσότερες ώρες στο σπίτι. Εξάλλου, η τηλεόραση παίζει συχνά το ρόλο της παιδοκόμου. Σε σχέση με την κοινωνική προέλευση, μόνο το 41,4% των παιδιών από τα ανώτερα στρώματα βλέπουν κάθε μέρα, το ποσοστό είναι 80,6% στα μεσαία και 91,6% στα λαϊκά στρώματα. Αντίθετα με τα

παιδιά των κατώτερων τάξεων, τα παιδιά των ανώτερων τάξεων έχουν ένα διαφοροποιημένο "ελεύθερο χρόνο". Τα παιδιά των κατώτερων τάξεων βλέπουν πολύ περισσότερο από τα παιδιά των ανώτερων τάξεων, γιατί η τηλεόραση είναι το κύριο - αν όχι το μοναδικό - μέσο διασκέδασης για τα παιδιά αυτά. Η παρακολούθηση της τηλεόρασης είναι μια πολιτιστική πρακτική που μεταδίδεται από τους γονείς στα παιδιά και σαν τέτοια όχι μόνο εκφράζει τις ταξικές διακρίσεις, αλλά και γίνεται μια κοινωνική λειτουργία νομιμοποίησης των κοινωνικών διαφορών.(Κ. Βρύζας, "Μέσα Επικοινωνίας και Παιδική Ηλικία", 1997 σελ.23-24)

Όσον αφορά τα παιδιά της χώρας μας, σε συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στην Ιταλία υπό την αιγίδα της UNESCO επισημάνθηκε: "Τα Ελληνόπουλα διαθέτουν περισσότερο χρόνο για την παρακολούθηση των τηλεοπτικών προγραμμάτων απ' ό,τι τα παιδιά των Η.Π.Α, 32 ώρες την εβδομάδα έναντι 28. Μάλιστα, έχει παρατηρηθεί ότι τα παιδιά αυτά έχουν χαμηλή επίδοση στα μαθήματά τους".(<http://www.bsa.gr/com/index/e-natural/default/text/genika/tv.htm>)

Ενώ μπορεί να μην υπάρχει μια άμεση καθορισμένη σχέση μεταξύ του χρόνου παρακολούθησης της τηλεόρασης και της δυνατότητας επιρροής της σ' έναν τηλεθεατή, εν τούτοις οι Siegal (1969) και Winn (1977) υποστηρίζουν πως, επειδή διάφορες εναλλακτικές δραστηριότητες έχουν εκτοπιστεί από την τηλεόραση, για τούτο και αυτή έχει μεγαλύτερη δυνατότητα από τα άλλα μέσα να επηρεάζει τα άτομα, ιδιαίτερα ένα παιδί στα χρόνια που διαπλάθεται ο χαρακτήρας του.(Ε. Κουτσουβάνου, "Η γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού της προσχολικής ηλικίας και η τηλεόραση", 1991, σελ. 33)

3.3 ΕΚΠΟΜΠΕΣ ΓΙΑ ΕΝΗΛΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΕΚΠΟΜΠΕΣ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ

Τα παιδιά, βεβαίως, δεν βλέπουν μόνο τις εκπομπές που απευθύνονται σ' αυτά. Απεναντίας, εύκολα μπορεί κανείς να διαπιστώσει ότι σημαντικό μέρος των όσων βλέπουν, απευθύνονται στο κοινό των ενηλίκων. Είναι καλό ή κακό αυτό; Η κατανόηση του προφορικού λόγου και η ικανότητα χρησιμοποίησής του αποκτώνται πιο γρήγορα, όπως και η ικανότητα παρακολούθησης των τηλεοπτικών εικόνων. Αλλά η εμπειρία που προσλαμβάνουν τα παιδιά είναι απατηλή και ψευδής γιατί αφορά τη θεαματική αναπαράσταση της ζωής και όχι την ίδια τη ζωή, ενώ από τα παιδιά λείπει ακριβώς η επαρκής πείρα της πραγματικής ζωής που θα τους επέτρεπε να αξιολογήσουν τα θέματα που προορίζονται για μεγάλους, και που στέλνουν συνεχώς στα παιδιά μηνύματα, και κυρίως ερεθίσματα, ακατάλληλα για την ηλικία τους. Συνολικά, η συνήθης και συχνή παρακολούθηση αυτών των θεαμάτων, από τα τηλεπαιχνίδια στα φιλμ, απ' τις ειδήσεις στα σίριαλ, συμβάλλει στο να διαμορφώσει αυτό που ονομάζουμε <<μικρομέγαλα>> παιδιά.(Κρ. Λαστρεγκο - Φρ. Τεστα, "Από την τηλεόραση στο βιβλίο", 1991 σελ. 38)

Έτσι τα παιδιά, εισέρχονται απότομα και πολύ νωρίς στον κόσμο των μεγάλων, γνωρίζοντας εμπειρίες τις οποίες δεν είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν, γεγονός που μπορεί να έχει απρόβλεπτες συνέπειες στην ομαλή τους ανάπτυξη. Το φαινόμενο του ερωτισμού και της βίας παρουσιάζει τις περισσότερες ανησυχίες.(Κ. Βρύζας, "Μέσα επικοινωνίας και παιδική ηλικία", 1997 σελ.29)

Εκπαιδευτικοί είπαν ότι έχουν παρατηρήσει έντονη διαφορά στην

ψυχική και διανοητική συγκρότηση ανάμεσα στα παιδιά με δική τους τηλεόραση και εκείνα που δεν είχαν, και εν συνεχεία μια σημαντική ψυχοδιανοητική αλλαγή που ακολούθησε την ευρύτατη διάδοση της τηλεόρασης και την υπεραφθονία των εκπομπών.

Συγκεκριμένα, η συνεχής παρακολούθηση εκπομπών που προορίζονται για ενήλικους έχει οδηγήσει στα εξής αποτελέσματα:

- Τα παιδιά συνηθίζουν να παρακολουθούν πολύπλοκες αφηγήσεις και να προσλαμβάνουν έντονα συγκινησιακά ερεθίσματα.
- Τα παιδιά συνηθίζουν να ταυτίζονται με ενήλικους ήρωες.
- Τα παιδιά επιθυμούν, ακόμη πιο έντονα απ' ό,τι στο παρελθόν, να μεταπηδήσουν στη θέση των ενηλίκων.

Ωστόσο, σ' αυτή τη ροπή προς πρόωρη ενηλικίωση δεν προσφέρονται άμεσες διέξοδοι, δεδομένης της πραγματικής κατάστασης του παιδιού και του περιορισμένου χώρου τον οποίο διαθέτει μεταξύ σχολείου και σπιτιού. Οι τηλεοπτικές εκπομπές για ενήλικους προτείνουν μοντέλα ελευθερίας και ανεξαρτησίας χωρίς να προσφέρουν τρόπο για την επίτευξή τους. Στην ουσία, η μόνη δραστηριότητα στην οποία ένα παιδί μπορεί να εξομοιωθεί πλήρως με έναν ενήλικο είναι η παρακολούθηση της τηλεόρασης. (Κρ. Λαστρεγκο - Φρ. Τεστα, "Από την τηλεόραση στο βιβλίο", 1991 σελ. 38-39)

3.4 Η ΕΞΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΤΗΛΕΚΟΝΤΡΟΛ

Αυτό που πραγματικά βλέπουν τα παιδιά εξαρτάται συχνά από τη θέση της τηλεόρασης μέσα στο σπίτι ή από την έκβαση της διαμάχης ανάμεσα στα διάφορα μέλη της οικογένειας για την κατοχή της

<<εξουσίας του τηλεκοντρόλ>>.

Η διαχείριση αυτής της εξουσίας ποικίλλει ανάλογα με τις καταστάσεις και τις ώρες της ημέρας, ανάλογα με το ποιος είναι παρών, το πόσο εξουσιαστικός ή συμφιλιωτικός είναι αυτός που κρατάει το τηλεκοντρόλ, από το χαρακτήρα του καθενός και τον τρόπο με τον οποίο συμπεριφέρεται ο αρχηγός της οικογένειας.

Μη φανταζόμαστε ότι πρόκειται πάντα για διαμάχη ήρεμη και πολιτισμένη: ένα παιδάκι διηγήθηκε γελώντας ότι μια συζήτηση με τη μητέρα του, για να αποφασιστεί αν θα 'βλεπαν τα κινούμενα σχέδια που προτιμούσε αυτός ή το σίριαλ που παρακολουθούσε εκείνη, έληξε όταν η μαμά του 'δωσε μια με το τσόκαρο στο κεφάλι κι έπειτα χρειάστηκε να φωνάξει τις πρώτες βοήθειες. (Από την αφήγηση φάνηκε ότι το περιστατικό δεν είχε στοιχίσει πολύ στο παιδί, απεναντίας μάλιστα ήταν υπερήφανο επειδή είχε βρεθεί στο κέντρο της προσοχής των άλλων.) (Κρ. Λαστρεγκο - Φρ. Τεστα, "Από την τηλεόραση στο βιβλίο", 1991 σελ.39)

Ακόμα και μεταξύ αδελφών, η κατοχή του τηλεκοντρόλ μπορεί να αποτελέσει αιτία για καβγά.

Από την άλλη μεριά, σε πολλές περιπτώσεις, για να αποφεύγονται οι ομηρικοί καυγάδες για την επιλογή της εκπομπής, έχουν πολλαπλασιαστεί οι συσκευές ώστε να υπάρχει μία για τους μεγάλους και μία για τα παιδιά ή αν είναι δυνατό, μία για το κάθε άτομο σε διαφορετικά δωμάτια. Μας φαινόταν ήδη πολύ επιζήμια η αναμμένη τηλεόραση την ώρα του φαγητού, συνδαιτυμόνας που μιλάει ασταμάτητα, μονοπωλεί την προσοχή και εμποδίζει το διάλογο ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας. Εντούτοις αυτή η κατάσταση άφηνε ακόμα περιθώριο για κάποιο σχόλιο, για κανένα ευφυολόγημα

σε ανταπόκριση όσων έλεγε η τηλεόραση. Η απομόνωση με την προσωπική συσκευή του καθενός είναι χειρότερη.

Το τηλεκοντρόλ είναι βολικό: αρκεί ένα κλικ από την πολυθρόνα κι ο κόσμος αλλάζει αυτοστιγμεί. Μπορείς να εξαφανίσεις μια ενοχλητική εικόνα, να αντικαταστήσεις ένα σόου με τις δηλώσεις ενός υπουργού. Το τηλεκοντρόλ σε παραπλανεί με μια αίσθηση δύναμης την οποία δεν έχεις στην καθημερινή ζωή, όπου δεν σου επιτρέπεται να αποδράσεις από την πραγματικότητα. (Κρ. Λαστρεγκο - Φρ. Τεστα, "Από την τηλεόραση στο βιβλίο", 1991, σελ.40)

Ο ρυθμός της τηλεόρασης, που είναι ήδη πολύ πιο γρήγορος από εκείνον της καθημερινής εμπειρίας, μπορεί να επιταχυνθεί με το τηλεκοντρόλ, μειώνοντας ακόμη περισσότερο το χρόνο για να αξιολογήσει κανείς αυτό που βλέπει και να σκεφτεί το νόημα του. Έτσι, όσον αφορά το τηλεκοντρόλ, λειτουργεί παραδειγματικά η νηφάλια χρήση του από τους μεγάλους.

Φυσικά τα παιδιά μαθαίνουν πολύ σύντομα να το χρησιμοποιούν και να εκμεταλλεύονται όλες του τις δυνατότητες, όπως για παράδειγμα:

- Να κάνουν μια γρήγορη γύρα σε όλα τα κανάλια για να προσανατολιστούν. Αν αυτό το σύστημα χρησιμοποιείται για να διαλέξει εκπομπή το παιδί, συχνά συμβαίνει να σταθεί στο θέαμα που έχει τη συγκινησιακή φόρτιση, επιβραβεύοντας τις εικόνες βίας.

- Να κόβουν ακαριαία τη φωνή σε κάποιο ενοχλητικό πρόσωπο. Δυστυχώς, κατά τον ίδιο τρόπο, μπορεί να διακόψουν μια εκπομπή που θα απαιτούσε κάποια προσπάθεια συμμετοχής για να περάσουν σε μια πιο εύκολη.

- Να δημιουργούν μια << πολυεκπομπή >>, πηδώντας ασταμάτητα

από κανάλι σε κανάλι ή παρακολουθώντας δύο και τρεις εκπομπές ταυτόχρονα.(Κρ. Λαστρεγκο - Φρ. Τεστα, "Από την τηλεόραση στο βιβλίο", 1991, σελ.42)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

4.1 ΤΙ ΤΡΑΒΑΕΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΗ ΜΙΚΡΗ ΟΘΟΝΗ

Σχεδόν , μέσα σε κάθε σπίτι υπάρχει – σε περίοπτη θέση- τουλάχιστον μια συσκευή τηλεόρασης η οποία λειτουργεί ανάλογα με το καθημερινό πρόγραμμα της οικογένειας , τις συνήθειες και τα γούστα της, για κάποιο μικρό ή μεγάλο χρονικό διάστημα. Τα παιδιά συμμετέχουν στην τηλεθέαση με το δικό τους ρυθμό και τις δικές τους προτιμήσεις. Η τηλεόραση αποτελεί γι' αυτά , από τις πολύ μικρές ηλικίες, πόλο έλξης. Τα παιδιά ξέρουν ότι σχεδόν πάντα, αν ανοίξουν την τηλεόραση, θα βρουν ένταση , δράση, συγκίνηση, διασκέδαση , συντροφιά. Αυτό ακριβώς κάνει τους γονείς έξαλλους : << είναι η εύκολη λύση >> , << βλέπουν τηλεόραση μόνο από τεμπελιά >> , διαμαρτύρονται οι περισσότεροι. Είναι όμως πράγματι μόνο αυτό ; Σε έρευνες που έχουν γίνει, στις οποίες ερωτήθηκαν παιδιά διαφόρων ηλικιών σχετικά με το τι τα ελκύει σε τηλεοπτικές εκπομπές, διαπιστώθηκε ότι αυτά ξέρουν αρκετά καλά τι θέλουν και έχουν αξιώσεις από τα προγράμματα που παρακολουθούν. (Βογιατζή Λουΐζα `` Πόσες ώρες τηλεόραση να βλέπει το παιδί μου ; `` VITA , Τεύχος 66 , Οκτώβριος 2002)

Τα παιδιά θέλουν ήρωες, φιγούρες – πρότυπα που μπορούν να υπερνικούν όρια τόπου και χρόνου, λογική και τάξη , ν' αναποδογυρίζουν την πραγματικότητα, να χρησιμοποιούν το θάρρος, τη δύναμη, την ευστροφία και τη φαντασία τους και να τα βάζουν με μεγαλύτερους και δυνατότερους. Αγαπητές στα παιδιά είναι και οι φιγούρες που έχουν παιδικές αδυναμίες , ενώ είναι ταυτόχρονα

συμπαθητικές και χαριτωμένες. Τα παιδιά έχουν ανάγκη από τέτοιους << παντοδύναμους φίλους >> , που τα βοηθούν να ξεπερνούν την <<αδυναμία >> της δικής τους αδυναμίας και θέσης.

Σημαντικός παράγοντας είναι ο συνδυασμός εικόνας και ήχου. Ως το 10^ο έτος της ηλικίας τους, οπότε ολοκληρώνεται η οπτική αντίληψη , η ακοή καθορίζει σε μεγάλο βαθμό το τι αποκομίζουν τα παιδιά από αυτό που παρακολουθούν , επειδή τα ακουστικά ερεθίσματα έχουν πολύ πιο άμεσο συναισθηματικό αντίκτυπο. Έτσι , λοιπόν, κάτι που συχνά δεν υποψιαζόμαστε οι μεγάλοι, εκτός από την εικόνα, είναι και οι ήχοι που κάνουν τα παιδιά ν' αξιολογούν ένα τηλεοπτικό θέαμα ως ενδιαφέρον ή βαρετό. (Βογιατζή Λουίζα , `` Πόσες ώρες τηλεόραση να βλέπει το παιδί μου `` VITA, Τεύχος 66, Οκτώβριος 2002)

4.2 ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Μέχρι πριν λίγα χρόνια ακόμη, η ανατροφή και η κοινωνικοποίηση του παιδιού γίνονταν από την οικογένεια, το σχολείο και το άμεσο κοινωνικό περιβάλλον (συγγενείς – φίλοι – γειτονιά). Σήμερα η κατάσταση έχει αλλάξει πολύ σε όλες τις οικονομικά αναπτυγμένες χώρες. Το συγγενικό περιβάλλον έρχεται σε πολύ μικρή επαφή με το παιδί. Η οικογένεια έχει περιοριστεί στους γονείς, και σ' ένα, δύο , το πολύ τρία παιδιά. Το κενό που άφησε η εξαφάνιση όλων αυτών των φορέων , που τόση επίδραση ασκούσαν στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού, ήρθε να καταλάβει η τηλεόραση. (Μασσανιώτης Ν. ``Εμείς και το παιδί μας`` , Γ΄ Έκδοση, σελ. 133)

Πάντως τον Έλληνα τηλεθεατή τον απασχολεί το ερώτημα << προσφέρει στα παιδιά η ελληνική τηλεόραση μορφωτικά και

κατάλληλα προγράμματα ; >>. Αφήνουμε τα ίδια τα παιδιά να μας πουν τη γνώμη τους. Πριν μερικά χρόνια έγινε το Α΄ Πανελλήνιο Παιδικό Συνέδριο με θέμα << Τα Παιδικά Τηλεοπτικά Προγράμματα >>. Στο συνέδριο αυτό τα παιδιά που πήραν μέρος έλεγαν τη γνώμη τους για τις παιδικές εκπομπές.

Ας δούμε τι είπαν μερικά παιδιά :

<< υπάρχουν πολλά τηλεοπτικά προγράμματα που υποτίθεται ότι είναι παιδικά. Τα κινούμενα σχέδια εμάς, τα κάπως πιο ώριμα ελληνόπουλα, δε μας ικανοποιούν. Ο Ντίσνεϊ τα έφτιαξε για τα πιο μικρά παιδιά. Πολλές φορές είναι εξωπραγματικά! Σε κάθε επεισόδιο υπάρχουν καταστροφές, τραυματισμοί και θάνατοι. Η τηλεόραση σκοτώνει πνευματικά τα παιδιά και μας τροφοδοτεί με πολύ ψέμα... Το κουκλοθέατρο, όπως το προβάλουν, είναι εντελώς ανώφελο, σκέτη σπατάλη , επικίνδυνο για τα παιδιά >>.

Άλλο παιδί είπε :

<< η τηλεόραση τίποτε δε δίνει στο παιδί, ούτε μόρφωση, ούτε ψυχαγωγία. Και όμως πόσο θα μπορούσε να ζωντανέψει το μάθημα για το φασόλι! Η τηλεόραση είναι φίλος μας. Τα θέματά της όμως είναι εχθροί μας>>.(Μηλίσης Γ. `` Προσέξτε το παιδί `` ΑΘΗΝΑ 1991, σελ. 146-147)

Συνολικά , η σημερινή τηλεοπτική πραγματικότητα των ιδιωτικών και κρατικών καναλιών είναι η εξής :

1. Εκπαιδευτική τηλεόραση, ντοκιμαντέρ αλλά και εκπομπές που ενδιαφέρουν τα παιδιά κυρίως υπάρχουν στα δυο κρατικά κανάλια (ΕΤ 1 και ΕΤ 2), τα οποία όμως, σύμφωνα με τις ακροαματικότητες δηλαδή πως οι τηλεθεατές βλέπουν τα κανάλια αυτά, δεν τα παρακολουθούν και πάρα πολύ.

2. Το μεγαλύτερο μέρος του προγράμματος των μεγάλων ιδιωτικών καναλιών περιλαμβάνει ενημερωτικές εκπομπές , τηλεπεριοδικά , συζητήσεις και παιχνίδια.
3. Οι ελληνικές σειρές κυρίως ψυχαγωγικές, με θέματα καθημερινής ζωής είναι επίσης συνηθισμένες στα μεγάλα κανάλια.
4. Οι ξένες ταινίες καταλαμβάνουν ένα μεγάλο μέρος του προγράμματος (περίπου το ένα τέταρτο) και αν σκεφτούμε ότι και τα κινούμενα σχέδια είναι και αυτά ξενόγλωσσα τότε βλέπουμε ότι ακούμε περισσότερο τις ξένες γλώσσες απ' ότι την ελληνική. Και όλα αυτά δημιουργούν προβλήματα στην ομιλία της ελληνικής γλώσσας , αλλά και μας δίνουν ξένα πρότυπα και χάνουμε έτσι την επαφή μας με την παράδοσή μας και με τα χαρακτηριστικά του λαού μας.
5. Το πρόγραμμα γίνεται βασικά για μεγάλους παρ' όλο που η πλειοψηφία των τηλεθεατών είναι μικρά παιδιά. Αυτό το βλέπουμε στα προγράμματα των μεγάλων καναλιών που όλη την εβδομάδα δεν έχουν ούτε μια εκπομπή για παιδιά και μόνο το Σαββατοκύριακο αφιερώνουν ένα πολύ μεγάλο μέρος για παιδικές εκπομπές, που κι αυτές όμως μόνο στη μορφή είναι παιδικές αφού τα θέματά τους είναι συχνά ιστορίες εγκλήματος ή φρίκης.
6. Δεν υπάρχουν πουθενά ειδήσεις για παιδιά ή τουλάχιστον ειδήσεις που να ενδιαφέρουν τα παιδιά.
7. Οι εκπομπές διακόπτονται πολύ συχνά από διαφημίσεις. (<http://www.geocities.com/Athens/Thebes/5510/tv.htm>)

4.2.1 ΤΗΛΕΤΑΙΝΙΕΣ ΚΙΝΟΥΜΕΝΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ

Οι τηλεοπτικές σειρές κινουμένων σχεδίων που κατά κανόνα

εμφανίζονται ως << παιδικές εκπομπές>>, είναι άραγε αθώες ; μπορούμε να μένουμε ήσυχοι απλώς και μόνο επειδή τα παιδιά κάθονται φρόνιμα , χωρίς να ενοχλούν κανένα , βλέποντας τηλεόραση τις ώρες που οι εκπομπές προορίζονται γι' αυτά ; Φαίνεται πως όχι, και συχνά ακούγονται επικρίσεις για τη βία ως μοντέλο που προβάλλεται από αυτές τις ταινίες ή για τη δακρύβρεχτη ατμόσφαιρα στην οποία ποντάρουν. Η μέχρι σήμερα εμπειρία μας λαλεί να δούμε με μεγάλη προσοχή τις εκπομπές αυτού του είδους, να επιχειρήσουμε να τις αναλύσουμε και να βρούμε μια μέθοδο ανάγνωσης που να χρησιμεύει για τα παιδιά. Τα παιδιά, η βασικοί αποδέκτες αυτών των εκπομπών είναι εκείνα που έχουν ανάγκη να καταλάβουν πως φτιάχνονται και ποιες είναι οι προθέσεις των δημιουργών τους.

Φυσικά δε λέμε ότι εξ υπαρχής όλες οι τηλεοπτικές σειρές κινουμένων σχεδίων είναι σπρωσδήποτε κακές. Υπάρχουν και σήμερα και θα υπάρξουν και στο μέλλον καλές. (Δουλκέρη , Τ. "Η εικόνα του παιδιού στην ελληνική τηλεόραση και στον ελληνικό τύπο " , ΑΘΗΝΑ ,Gutenberg , σελ. 20 , 22)

Για να καταλάβουμε τι υπάρχει πίσω απ' αυτές τις τηλεοπτικές σειρές πρέπει να λάβουμε υπόψη μας ότι η παραγωγή τους είναι εξαιρετικά δαπανηρή υπόθεση (η παραγωγή 52 επεισοδίων της μισής ώρας – μια σταθερή ποσότητα που ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις προγραμματισμού των τηλεοπτικών σταθμών – έχει τουλάχιστον εκατονταπλάσιο κόστος παραγωγής από αυτό ενός εικονογραφημένου βιβλίου). Ο χρόνος μέσα στον οποίο πρέπει να παραχθεί ολόκληρη η σειρά, ώστε να αποφευχθεί η υπερβολική επιβάρυνση από τραπεζικούς τόκους και ο κίνδυνος να παραχθεί ένα

προϊόν εκτός μόδας, είναι το πολύ δύο χρόνια. Είναι φυσικό λοιπόν η παραγωγή να ενδιαφέρονται πρωτίστως για τη γρήγορα ανακύκλωση των επενδυμένων κεφαλαίων και για την επίτευξη κερδών ανάλογων με το ύψος της επένδυσης. Γι' αυτό πολύ συχνά η καλλιτεχνική και δημιουργική πλευρά του θεάματος δεν θεωρείται από τον παραγωγό σκοπός, αλλά μάλλον μέσο για την επίτευξη του αποτελέσματος, και τα παιδιά αντιμετωπίζονται ως υποψήφιοι καταναλωτές παρά ως θεατές και πρόσωπα. Για να επιτευχθεί η μέγιστη εμπορική επιτυχία, πρέπει η σειρά να προκαλέσει το ενδιαφέρον όσο το δυνατόν περισσότερων παιδιών και να τα κρατήσει μπροστά στην τηλεόραση, κερδίζοντας τη μάχη από τα ανταγωνιστικά θεάματα των άλλων καναλιών καθώς και από κάθε άλλη δραστηριότητα πέρα από την παρακολούθηση τηλεόρασης. (Λαστρεγκο Κρ. – Τέστα Φρ. "Από την τηλεόραση στο βιβλίο" ΑΘΗΝΑ 1991, σελ. 105)

Ασφαλώς, ένας τρόπος είναι η δημιουργία ταινιών που να περιέχουν κάποιο καινούργιο και πρωτότυπο μήνυμα. Υπάρχουν ταινίες αυτού του τύπου αλλά απαιτεί αρκετό θάρρος για να ακολουθήσει κανείς άγνωστους και επικίνδυνους δρόμους, χωρίς να ξέρει ποια θα είναι η ανταπόκριση του κοινού. Πολλοί παραγωγοί προτιμούν εύκολες λύσεις, παρουσιάζοντας αναπαραγωγές ιστοριών που γνώρισαν επιτυχία στο παρελθόν και χρησιμοποιώντας δοκιμασμένες συνταγές για να επηρεάσουν τους τηλεθεατές.

Επιπλέον, όπως οι παραγωγοί παιδικών παιχνιδιών σε βιομηχανικό επίπεδο, έτσι και οι παραγωγοί αυτών των τηλεοπτικών σειρών για παιδιά χρησιμοποιούν εμπειρογνώμονες παιδοψυχολόγους που συνεργάζονται με τους σεναριογράφους και

τους σκηνοθέτες για το σχεδιασμό της φυσιγνωμίας των προσώπων, ώστε να δοθεί κατάλληλος ρυθμός στη δράση και να προβλεφθεί μια διαδοχή μεταπτώσεων ικανή να αιχμαλωτίσει τα παιδιά μπροστά στο δέκτη.

Τα συστήματα που χρησιμοποιούνται για τη σύνθεση του προϊόντος είναι αφανή και εκλεπτυσμένα, αλλά πιστεύουμε ότι ακόμα και τα παιδιά μπορούν ν' αντιληφθούν τους βασικούς ψυχολογικούς μηχανισμούς στους οποίους ποντάρουν, εφόσον τους εξηγηθούν με απλά λόγια και παραδείγματα. Στην ουσία πρόκειται για πράγματα που τα παιδιά τα αγνοούν στην θεωρία αλλά που τα δοκιμάζουν εμπειρικά ως τηλεθεατές. Π.χ. ταύτιση – βία – αγωνία. (Λαστρέγκο Κρ. – Τέστα Φρ. `` Από την τηλεόραση στο βιβλίο `` Αθήνα 1991, σελ. 105, 106)

4.2.2 ΡΟΜΠΟΤ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΑ (TRANSFORMERS)

Τα μετασχηματισμένα ρομπότ (transformers) έχουν γνωρίσει μεγάλη εμπορική επιτυχία και συχνά έχουμε δει να βγαίνουν από τις σάκες των αγοριών, την ώρα του διαλείμματος, σε πάρα πολλά σχολεία. Σάκες αγοριών φυσικά, γιατί τα ρομπότ είναι τυπικά αγορίστικα παιχνίδια, σε σαφή αντιδιαστολή προς τις κούκλες και άλλα πράγματα που είναι σχεδιασμένα για τα κορίτσια.

Οι εικόνες, που προέρχονται από μια ταινία φτιαγμένη με την τεχνική της μεταβολής από καρέ σε καρέ, δεν είναι τυχαίες αλλά διαλεγμένες και σχεδιασμένες μία προς μία. Η γκριμάτσα (ικανοποίησης ή πόνου) τη στιγμή της μεταμόρφωσης διαρκεί κλάσματα του δευτερολέπτου και για να την παρατηρήσει κανείς από

κοντά , πρέπει να ξαναδεί τις εικόνες μία μία με το στοπ καρτέ. Το γεγονός ότι υπάρχει και δείχνεται αυτή η εικόνα, σημαίνει ότι κάποιος αποφάσισε ότι αξίζει τον κόπο να τη φτιάξει έτσι ώστε να βλέπεται και να καταγράφεται, έστω και στο υποσυνείδητο. (Λαστρέγκο Κρ. – Τέστα Φρ. , `` Από την τηλεόραση στο βιβλίο `` Αθήνα 1991 σελ. 126 – 128)

Τον κώδωνα του κινδύνου έκρουσε ένας Γάλλος γιατρός που διευθύνει το Ψυχοπαιδαγωγικό Κέντρο της Σέντ – Ζενεβιέβ – ντε – Μπουά (στην περιοχή του Παρισιού) για παιδιά με διαταραχές και προβλήματα προσαρμογής. << Τα ρομπότ >> , είπε ο γιατρός Κλόντ Αλάρ , << κλέβουν τη ψυχή των παιδιών μας >>. Το είπε και το απέδειξε σ' ένα βιβλίο που κυκλοφόρησε την εποχή ακριβώς γινόταν χαμός με τα χριστουγεννιάτικα δώρα για τα παιδιά. Εν προκειμένω τυπική είναι η περίπτωση του εντεκάχρονου Κριστιάν που διακατεχόταν από την έντονη ιδέα των ρομπότ τα οποία υποτίθεται ότι έρχονταν να τον συναντήσουν << τη νύχτα μέσα στο σκοτάδι >>. Δεν τα έβλεπε στο όνειρό του αλλά σαν όντα αληθινά που τα γνώριζε γιατί τα είχε δει στην τηλεόραση και στα κόμικς: τον διατάζανε να σπάσει ό,τι βρει μπροστά του κι εκείνος υπάκουε δουλικά, κάνοντας τους νοσοκόμους έξω φρενών. Τα ρομπότ, έλεγε ο Κριστιάν μιμούμενος τις σπαστικές τους κινήσεις, άτρωτα μέσα σε μια πανοπλία με πάχος 12 πόντους, σκότωναν δίνοντας συντριπτικά χτυπήματα με τα χέρια τους. << μπορούμε να τα εμποδίσουμε να σκοτώνουν ; >> τον είχε ρωτήσει ο γιατρός. << τίποτα δεν μπορεί να τα χτυπήσει >>, είχε απαντήσει ο Κριστιάν.<< θα σου άρεσε να ήσουν ρομπότ ; >>. Η ενθουσιώδης απάντηση του παιδιού δεν άφηνε καμιά αμφιβολία. (Αλάρ Κλ. `` Το παιδί μηχανή : Τα παιδιά του αύριο θα

είναι μηχανές;'' 1985 σελ. 85, 86)

4.3 Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΚΙΝΟΥΜΕΝΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Η επίδραση της κινούμενης εικόνας αναφορικά με την ικανοποίηση της ανάγκης του παιδιού να περιέρχεται σε ονειρικές καταστάσεις και η θεραπευτική δράση της, επισημάνθηκαν σε έρευνες κάποιες από τις οποίες θα αναφερθούν με συνοπτικό τρόπο :

- A. Sicker
- R. C. Peterson – L. L. Thurstone
- H. Blumer – F. Thrasher

- Έρευνα του A. Sicker

Ο A. Sicker συγκέντρωσε ερευνητικά στοιχεία αναφορικά με τις αντιδράσεις των παιδιών ως προς το περιεχόμενο του προβαλλόμενου έργου αλλά και την επίδραση του φιλμ στην προσωπικότητά τους.

Τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξε ο ερευνητής ήταν τα εξής :

- Το φιλμ βιώνεται από το παιδί σαν πραγματική κατάσταση. Ο λόγος της ευπείθειας του παιδιού πρέπει να αποδοθεί στο μαγικό τρόπο σκέψης του.
- Οι αντιδράσεις των μικρών παιδιών στο περιεχόμενο του φιλμ , αντίθετα απ' ό τι τείνουμε να πιστεύουμε, δεν αποτελούν απαραίτητα ενδείξεις για την επίδραση του φιλμ στην προσωπικότητα του θεατή (Sicker A. << Kind und Film >> ,

Bern und Stuttgart, H. Huber, 1956, σελ. 52)

Μεγάλος αριθμός ερευνών έχει αφιερωθεί στον τομέα των αντιδράσεων και ειδικά λεκτικών, ηχητικών, σωματικών – μυϊκών, των παιδιών κατά την διάρκεια προβολής φιλμ.

Ανάμεσα σ' αυτές αξίζει να αναφερθεί η ερευνητική εργασία της δανέζας ψυχολόγου Ellen Siersted, που πραγματοποιήθηκε το 1949 υπό την αιγίδα του κρατικού Κινηματογραφικού Κέντρου.

Στην έρευνα αυτή επισημάνθηκαν (φωτογραφήθηκαν με υπέρυθρες και συγχρόνως εγγράφηκαν σε μαγνητική πίστα) οι ηχητικές και σωματικές – μυϊκές αντιδράσεις παιδιών 3 -8 ετών κατά την διάρκεια προβολής των παιδικών έργων: "Walt Disney" και "Tarzan".

Όλες οι εκδηλώσεις των παιδιών, εκτιμήθηκαν σαν αντιδράσεις άγχους. Το άγχος όμως αυτό, δεν μπόρεσε να επισημανθεί ούτε μέσα από τα λεγόμενα των παιδιών, ούτε μέσα από τις παρατηρήσεις των γονιών, ούτε μέσα από τα τεστ που δόθηκαν στα παιδιά.

Συμπερασματικά, το άγχος που εκδήλωσαν τα παιδιά ως προς το περιεχόμενο των φιλμ δεν εντοπίστηκε σαν σίγουρη επίδραση στην προσωπικότητά τους.(Sicker A. << Kind und Film >>, Bern und Stuttgart, H. Huber, 1956 σελ.55)

- Έρευνες των Ruth C. Peterson και L. L. Thurstone

Η επίδραση της τηλεόρασης στην στάση (attitude) των παιδιών.

Η ερευνητική υπόθεση των Peterson & Thurstone ήταν η αλλαγή στάσης (attitude) των παιδιών εξ αιτίας της παρακολούθησης της τηλεόρασης.

Συγκεκριμένα τα συμπεράσματα που εξήχθησαν από τις έρευνες στάσεων ήταν τα εξής :

1° Η συνεχής έκθεση σε εικόνες που αναφέρονται σε κοινωνικά θέματα όμοιου είδους, οδηγεί σε στατιστικώς σημαντική αλλαγή στάσης.

2° Το φάσμα και τα όρια της επιδράσεως δεν είναι γνωστά. Εάν η εξακολουθητική έκθεση θα οδηγούσε σε συνεχώς μεταβαλλόμενη στάση, είναι θέμα έρευνας.(In << Reader in public opinion and communication >>, B. Berelson, M. Janowitz, N. York, Free Press, 2^η έκδοση)

Επίσης δεν είναι γνωστό, αν υπάρχει κάποιο όριο ατομικής ευαισθησίας στα παιδιά, πάνω στο οποίο , οι πολλές εικόνες θα οδηγούσαν σε αύξηση της ισχύος και επίδραση ως προς την αλλαγή στάσης.

Έτσι το δεύτερο κύριο συμπέρασμα της έρευνας περιορίστηκε ως εξής : Η επίδραση των εικόνων ως προς την αλλαγή στάσης είναι αθροιστική (όσο μεγαλύτερος ο αριθμός των εικόνων με κοινό θέμα, τόσο μεγαλύτερη η επίδραση ως προς την αλλαγή στάσης).

3° Επισημάνθηκε η ουσιαστική διατήρηση της αλλαγής της στάσης. (μετά από την περίοδο ενός χρόνου, η επίδραση των φιλμ ήταν η ίδια).(In << Reader in public opinion and communication >>, B. Berelson, M. Janowitz, N. York. Free Press, 2^η έκδοση)

Η επίδραση των αποτελεσμάτων των Peterson & Thurstone, αποκτά ιδιαίτερη σημασία για την παιδεία :

- α. Οι μεμονωμένες εικόνες οδηγούν σε αλλαγή στάσης.
- β. Η επίδραση των εικόνων είναι αθροιστική.
- γ. Τα αποτελέσματα της επίδρασης έχουν διάρκεια.

Ωστόσο, η σημαντική συμβολή αυτής της έρευνας, ήταν η εντόπιση του γεγονότος, ότι η στάση των παιδιών ως προς τις κοινωνικές αξίες (υπέρ ή κατά) μπορεί να αλλάζει και να μετρηθεί, μέσω της παρακολούθησης της εικόνας. (In << Reader in public opinion and communication >>, B. Berelson, M. Janowitz, N. York, Free Press, 2^η έκδοση)

_ Έρευνες H. Blumer & F. Thrasher.

Ως προς τους τρόπους με τους οποίους οι κινούμενες εικόνες επηρεάζουν τα μικρά παιδιά, γνωστή είναι η συνεισφορά των ερευνών των Blumer & Thrasher αναφορικά με τη δύναμη της οθόνης ως προς την καθοδήγηση των παιδιών αλλά και την ευρύτατη ψυχολογική της επίδραση σ' αυτά.

Ειδικά από την έρευνα αυτή, είναι αξιοσημείωτο το φαινόμενο που ο Blumer ονόμασε " συγκινησιακή κατοχή" ("emotional possession") σαν χαρακτηριστική της εμπειρίας των παιδιών μπροστά στην οθόνη. (Blumer H. << Movies and contact >> σελ. 28)

Η συγκινησιακή αυτή συμμετοχή, σημαίνει απόσχιση από το περιβάλλον, ανάσχεση αυτοελέγχου (συναίσθημάτων, σκέψεων, δράσεων) και απόλυτη απορρόφηση – κατοχή από τη δράση του έργου, το οποίο βιώνεται από το παιδί σαν αναμφισβήτητο πραγματικό γεγονός.

Η δεύτερη δέσμη αποτελεσμάτων, των ερευνών του Blumer, αφορά στη μεγάλη έκταση της επίδρασης των κινούμενων εικόνων :

1) Διαπιστώθηκε ότι τα μοντέλα παιχνιδιών των παιδιών και των δύο φύλων καθώς επίσης και η φαντασία τους, κυριαρχούνται από τα

θέματα των τηλεοπτικών εικόνων.

2) Αποδείχθηκε η επίδραση των ταινιών στην ενεργοποίηση συγκινήσεων, όπως : τρόμος – λύπη – αγάπη και διέγερση (excitement).

3) Εντοπίστηκε ότι οι ταινίες μαθαίνουν τεχνικές δράσης στα παιδιά, οι οποίες κυμαίνονται από τις βασικές του παιχνιδιού μέχρι τις νοσηρές για τα αποκλίνοντα παιδιά.

4) Οι ταινίες δημιουργούν ισχυρές φιλοδοξίες καλές ή κακές, αναπτύσσουν ιδανικά διάρκειας υψηλά ή το αντίθετο και δημιουργούν ένα πλαίσιο – δράσης για τη ζωή γενικότερα. (Blumer H. << Movies and contact >> σελ. 30)

Συμπερασματικά, οι κινούμενες εικόνες έχουν άμεση επίδραση στην καθοδήγηση των παιδιών – ασκούν ιδιαίτερη δύναμη κύριος στο θέμα της “συγκινησιακής κατοχής” - ιδιαίτερα οι εμπορικές ταινίες ενέχουν ευρύ φάσμα επίδρασης – λόγω του προσανατολισμού που δίνουν στα διάφορα παιχνίδια των παιδιών, αποκτούν ιδιαίτερη σημασία στην άτυπη , καθημερινή, ανεπίσημη καθοδήγηση του παιδιού.

Ωστόσο, η επίδραση της κινούμενης εικόνας μπορεί να ελεγχθεί ικανοποιητικά με τη εφαρμογή της τεχνικής της “ συγκινησιακής αποδέσμευσης ”. (Blumer H. << Movies and contact >> σελ. 31)

Συνοπτικά, η κινούμενη εικόνα περιλαμβάνει τις εξής δυνατότητες :

A) αποτελεί ισχυρό εργαλείο εκπαίδευσης

B) επιδρά σε ειδικές στάσεις ως προς θέματα κοινωνικών αξιών.

Γ) επηρεάζει πολύ έως λίγο το συγκινησιακό πεδίο του παιδιού.

Δ) επηρεάζει σε μικρό βαθμό την υγεία (διαταραχή ύπνου).

E) προσανατολίζει εμφανώς , τα πρότυπα της καθοδήγησης των

παιδιών (Blumer H. <<Movies and contact >> σελ. 31)

4.4 ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ

Ο κόσμος του παιδιού διαμορφώνεται σ' ένα μεγάλο βαθμό από τις διαφημίσεις. Τα παιδιά περισσότερο από τα προϊόντα, " καταναλώνουν " τα μηνύματα της διαφήμισης, είναι ευαίσθητοι δέκτες. Δεν είναι τυχαίο ότι για τον προέλεγχο της αποτελεσματικότητας της, με κριτήρια την απομνημόνευση και την παρακίνηση του ενδιαφέροντος, χρησιμοποιούνται παιδιά. (Ζώτος Γ. " Διαφήμιση ", Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 44)

Η διαφήμιση είναι, ταυτόχρονα, ένα Μέσο επικοινωνίας κι ένα σύνολο τεχνικών πειθούς. Αποτελεί συνθετικό στοιχείο του συστήματος παραγωγής και διανομής των αγαθών και αποβλέπει στην αύξηση των πωλήσεων. Ως ένα μαζικό επικοινωνιακό φαινόμενο, προϋποθέτει την ύπαρξη της βιομηχανικής κοινωνίας. Είναι , όμως, το συνακόλουθο ενός ιδιαίτερου τύπου βιομηχανικής κοινωνίας, της καταναλωτικής κοινωνίας. Είναι μια από τις κινητήριες δυνάμεις της καταναλωτικής κοινωνίας αλλά και καθρέφτης της. Ασφαλώς, δε δημιουργεί τον καταναλωτισμό *ex nihilo*, ωστόσο, η ανάπτυξη του καταναλωτικού πνεύματος θα ήταν αδιανόητη χωρίς τη διαφήμιση. (Βρύζας Κ. " Μέσα επικοινωνίας και παιδική ηλικία " Θεσσαλονίκη 1997, σελ. 103)

Μέσο επικοινωνίας η ίδια, η διαφήμιση, συνιστά την κύρια πηγή χρηματοδότησης των άλλων Μ.Μ.Ε και επηρεάζει τον προγραμματισμό τους καθώς και την ποιότητα των εκπομπών, ενώ ενισχύει τις συγκεντρωτικές τάσεις στο χώρο των Μ.Μ.Ε. Δεν

περιορίζεται όμως μόνο στα Μ.Μ.Ε ,αλλά εισβάλλει παντού επεκτείνοντας διαρκώς την εξουσία της. Δεν αρκείται στην προώθηση εμπορευμάτων και υπηρεσιών. Μεταμορφωμένη σε επικοινωνία και πολλαπλασιάζοντας τα επαγγελματικά της πεδία, τείνει να γίνει μια αρχή οργάνωσης ολόκληρης της κοινωνίας γύρω από το θεσμό της επιχείρησης. (Maffeiart A. << La publicité >>, Paris, La Decouverte, 1994 σελ. 38)

Το παιδί κατέχει μια προνομιακή θέση μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον (`` παιδί – βασιλιάς ``) κι έχει αναδειχθεί σε υπέρτατη αξία της σύγχρονης κοινωνίας ως σύμβολο ελπίδας, αθωότητας και ζωτικότητας. Παρόλη όμως αυτή τη μυθοποίηση παραμένει κοινωνικά σε μειονεκτική θέση, όντας έξω από το σύστημα παραγωγής. Αν και από μικρή ηλικία διαθέτει κάποια μικροποσά για να κάνει τις αγορές του, ουσιαστικά, είναι εξαρτώμενο από τους γονείς. Είναι ένας καταναλωτής με την έγκριση των γονέων. Δεν είναι εκείνο που αγοράζει. Λειτουργεί περισσότερο ως μέσο παρότρυνσης και μοχλός πίεσης προς τους γονείς για την αγορά του προϊόντος. Η διαφήμιση λοιπόν, μπορεί μεν ν' απευθύνεται στα παιδιά, όμως, επειδή αυτά δεν είναι παντοδύναμοι καταναλωτές αλλά εξαρτώνται οικονομικά από τους γονείς, δε θα μπορούσε ν' αγνοήσει τους τελευταίους. Αντίθετα, είναι υποχρεωμένη να επιδιώκει τη νομιμοποίησή της από τους γονείς (Βρύζας Κ. `` Μέσα επικοινωνίας και παιδική ηλικία `` Θεσσαλονίκη 1997, σελ. 104 – 105)

Για πρώτη φορά στην ιστορία του ανθρώπινου είδους τα περισσότερα παιδιά μεγαλώνουν σε σπίτια όπου οι περισσότερες ιστορίες δεν προέρχονται από τους γονείς, τους συγγενείς, το σχολείο, την εκκλησία ή την κοινότητα, αλλά από κολοσσούς που

έχουν κάτι να πουλήσουν.

Όταν μεγαλώνεις σ' ένα υλιστικό κόσμο, στα << παραμύθια >> δεν κυριαρχούν οι ενάρετοι αλλά οι καλοί έμποροι. Αυτοί που έχουν κάτι να πουλήσουν στους πελάτες από κούνια. Τελικά ο καταναλωτισμός των παιδιών είναι ανάγκη ή εξάρτηση, ένα άλλου είδους << ναρκωτικό >> ;

<< Μαρμά θα μου πάρεις καινούργιο κουβαδάκι ; >>. << Μπαμπά, θέλω παγωτό, αυτό που είδα στη διαφήμιση! >>. Οι επιθυμίες και επιταγές των παιδιών ν' αποκτήσουν υλικά αγαθά μετατρέπονται σε << ανάγκες >> και το καλοκαίρι είναι η κατεξοχήν εποχή των αυξημένων << αναγκών >>. Οι Kolter και Armstrong, ειδικοί στο μάρκετινγκ, ορίζουν την << ανάγκη >> ως << κατάσταση υποκειμενικής στέρησης >>. Τα παιδιά έχουν πολλές επιθυμίες, ανασφάλειες και ανάγκες, που προέρχονται από βιολογικούς, οικογενειακούς και κοινωνικούς παράγοντες. Οι ειδήμονες του μάρκετινγκ, εξετάζουν προσεκτικά την κατάσταση της << υποκειμενικής στέρησης >> ή έλλειψης στα παιδιά και χρησιμοποιούν το σύνθημα για να δημιουργήσουν το << δίχτυ >> που θα πιάσει το παιδί. Οι διάφορες εταιρείες διδάσκουν στους νεαρούς καταναλωτές ότι δε χρειάζονται μια προσωπική λύση, αλλά τη λύση που δίνει ένα προϊόν. Χρειάζεται λοιπόν ισορροπία ανάμεσα στις προσωπικές επιθυμίες και στην κατανάλωση διαφημιζόμενων προϊόντων. (ΤΟ ΒΗΜΑ 29 – 06 – 2003)

Απ' όλων των ειδών τα προγράμματα οι διαφημίσεις είναι εκείνες που περνούν πιο αποτελεσματικά στα παιδιά , ιδιαίτερα στα νήπια. Αυτά είναι τον περισσότερο καιρό στο σπίτι κοντά στο δέκτη, δεν έχουν δυνατότητες να διαβάσουν ούτε υφίστανται αντιπερισπασμό

από το σχολείο, ενώ έχουν αδυναμία σε επαναλαμβανόμενες σύντομες ιστορίες και μουσικά θέματα, στοιχεία που διαθέτει η διαφήμιση. (Ματσανιώτης Ν. `` Εμείς και το παιδί μας`` Γ΄ Έκδοση σελ. 134)

Οι Feldman και Wolf το 1974, ύστερα από ειδική μελέτη διαπιστώνουν ότι οι παιδικές τηλεοπτικές διαφημίσεις έχουν κατηγορηθεί για οκτώ κυρίως λόγους :

- Εκμεταλλεύονται την άγνοια των παιδιών σχετικά με τις οικονομικές σχέσεις.
- Υπερβάλουν σε ό,τι αφορά τα οφέλη του προϊόντος λ.χ. στην υγεία (ή το μέγεθος όταν πρόκειται για κάτι φαγώσιμο).
- Παρουσιάζουν φανταστικές καταστάσεις όπου το παιδί έχει υπερφυσικές ικανότητες (σούπερμαν).
- Διεγείρουν επιθυμίες που δε θα είχαν προτεραιότητα αν δεν υπήρχε η συγκεκριμένη διαφήμιση.
- Εκμεταλλεύονται το γεγονός ότι τα παιδιά επηρεάζονται εύκολα.
- Δημιουργούν ή δίνουν έμφαση σε αρνητικές αξίες όπως η φιλαρέσκεια και η ματαιοδοξία.
- Διαστρεβλώνουν την αλήθεια υπερβάλουν και εξαπατούν τα παιδιά σχετικά με το προϊόν και
- Προωθούν την αγορά προϊόντων όχι για την αξία τους αυτή καθ' αυτή, αλλά για κάποιον παρελκόμενο όφελος ή απόκτημα (παιχνίδια μέσα στα γαριδάκια, χαλκομανίες μαζί με τις τσίχλες, κ.τ.λ.)

Σε κάθε μια από τις παραπάνω περιπτώσεις, δημιουργούνται συγχύσεις και ματαιώσεις στα παιδιά, γιατί τους παρουσιάζεται ένα υλικό που συγκρούεται με τις γονεϊκές αξίες και τις οικογενειακές τους

εμπειρίες. (Σόλμαν Μ. – Τσαουλά Ν. `` Η Αλίκη στη χώρα των πραγμάτων `` Αθήνα 1986, σελ. 12 – 13)

4.4.1 Η ΑΠΟΜΥΘΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ

Ακόμα και στην περίπτωση της διαφήμισης, τα παιδιά μπορούν να καταλάβουν καλύτερα τους μηχανισμούς της, αν την «παίξουν», διακωμωδώντας την, επινοώντας δικά τους σποτ, υπέρ ή εναντίον κάποιου προϊόντος ή κάποιας συμπεριφοράς.

_ Για να απομυθοποιήσουν τα εμπορικά σήματα των πιο στιλιζαρισμένων προϊόντων, μπορούν να σχεδιάσουν δικά τους μιμούμενοι τα αληθινά ή χρησιμοποιώντας εικόνες που δηλώνουν το αντίθετο απ' ό,τι οι κανονικές, με ονόματα εξωτικά, αστεία ή παρμένα από τρόφιμα κονσέρβας.

_ Μια διαφημιστική καμπάνια εναντίον του καπνίσματος θα αποτελούσε ίσως ευκαιρία για να καταλάβουν ποια προβλήματα πρέπει να λύσει κανείς ώστε να κατορθώσει να πείσει τους άλλους. Για να το κάνει, πρέπει να ενημερωθεί, να αποφασίσει ποιες ιδέες θα μεταδώσει, να βρει τους τρόπους της πειθοῦς. (Ταυτόχρονα είναι μια καλή ευκαιρία για να εκτιμήσουν αν αξίζει να αποκτήσουν τη συνήθεια του καπνίσματος ή όχι.)

- Η ανάλυση των διαφημιστικών μηνυμάτων μπορεί να γίνει κι αυτή αντικείμενο παιχνιδιού : αφού τους δώσεις μερικά παραδείγματα, τα παιδιά είναι σε θέση να αναγνωρίζουν τις πιο συνηθισμένες μεθόδους που χρησιμοποιούνται για να προκαλούν στο θεατή την επιθυμία της απόκτησης(όπως, ας πούμε, η σύνδεση του προϊόντος με την επιτυχία, τον πλούτο,

τις ωραίες γυναίκες, την κοινωνική διάκριση κτλ.), και μπορούν να τις εντοπίζουν και να τις καταγράφουν.

- Οι διαφημιστικές φωτογραφίες που εμφανίζονται στα περιοδικά ποικίλης ύλης, αποτελούν ανεξάντλητη φλέβα υλικού για να κάνουν κολάζ, κόβοντας τις εικόνες και ανασυνθέτοντάς τις : ένας διαγωνισμός για να βρουν το πιο αταίριαστο σλόγκαν σε σχέση με μια εικόνα, θα μπορούσε να είναι θαυμάσιο κίνητρο.
- Τα παιδιά τα ενδιαφέρει πολύ ο εαυτός τους, έτσι μια έρευνα για τη χρησιμοποίηση της εικόνας του παιδιού στη διαφήμιση μπορεί να τους κινήσει έντονο ενδιαφέρον. Κάνοντας αυτή την έρευνα, θα μπορέσουν να παρατηρήσουν ότι, ανάλογα με την περίπτωση, η εικόνα του παιδιού παρουσιάζεται με πολύ διαφορετικούς τρόπους. Ιδιαίτερα θα μπορέσουν να επισημάνουν τις διαφορές, ανάλογα με το αν η διαφήμιση απευθύνεται στους ενήλικους ή απευθείας στα παιδιά, και να διακρίνουν τότε ο ρόλος του παιδιού είναι :
 - να καλοπιάνει τον ενήλικο και να μειώσει τις αντιδράσεις του,
 - να δείξει τις χάρες της οικογένειας, προβάλλοντας τη στερεότυπη εικόνα του γλυκού και υπάκουου παιδιού,
 - να εμφανίζεται ως μοντέλο, παρακινώντας το συνομήλικό του θεατή να μιμηθεί τα καμώματα και τις καταναλωτικές του συνήθειες, πρόσωπο μικρομέγαλο με εμφάνιση της τελευταίας λέξης της μόδας. (Γιαρμενίτου , Π. Ααζάρου , Α. Χατζηευγενάκη , Θ. (1991) `` Τηλεοπτικά πρότυπα και παιδί `` σελ. 120 – 121)

4.4.2 ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΑ ΠΑΣΗΣ ΦΥΣΕΩΣ

Από τις πιο επιτυχημένες τηλεοπτικές σειρές κινουμένων σχεδίων έχει ξεκινήσει η παραγωγή πλήθους προϊόντων που χρησιμοποιούν τις εικόνες των ηρώων ως διαφημιστικό ερέθισμα. Τα λεφτά που πληρώνει κάποιος για να εξασφαλίσει την εκμετάλλευση αυτών των διαφημιστικών ευρημάτων είναι, σε μερικές περιπτώσεις, περισσότερο και από εκείνα που πληρώνουν τα κανάλια για ν' αγοράσουν και να παίξουν αυτές τις σειρές.

Οι κασετίνες, τα παιχνίδια, τα ημερολόγια, τα βιβλία, οι μερέντες, τα μπισκότα, οι οδοντόπαστες και όλα τα' άλλα αναρίθμητα αντικείμενα που << αμπαλάρονται >> με πρόσωπα γνωστά και φιλικά προς τα παιδιά, πωλούνται πολύ περισσότερο από τα άλλα. Επομένως, βρίσκονται πολύ εύκολα αγοραστές των δικαιωμάτων χρήσης αυτών των προσώπων (Ελευθεριάδης Π. & Μαντούβαλου Σ. ~ Σύγχρονη Εκπαίδευση και Τηλεόραση ~ 1985 σελ. 42)

Το φαινόμενο της πώλησης εμπορευμάτων που προέρχονται από τις τηλεοπτικές σειρές κινουμένων σχεδίων, έχει πάρει τέτοια έκταση ώστε να προκαλεί πια την παραγωγή νέων τηλεοπτικών σειρών με βασικό σκοπό την πώληση αυτών των αντικειμένων και όχι την παρουσίαση του θεάματος.

4.5 ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΔΕΛΤΙΟ ΕΙΔΗΣΕΩΝ

Τα παιδιά γνωρίζουν καλά το δελτίο ειδήσεων, κατά κανόνα όμως δεν τους αρέσει. Συχνά πρόκειται για μια επιλογή επιβεβλημένη απ' τους γονείς την ώρα που σε κάποιο άλλο κανάλι ίσως υπάρχουν

κινούμενα σχέδια ή σήριαλ.

Θα ήταν σωστό να υπήρχε δελτίο ειδήσεων ειδικά φτιαγμένο για τα παιδιά που να εξηγεί απλά και κατανοητά τα γεγονότα στον κόσμο και να περιέχει ειδήσεις που τ' αφορούν. Όμως δεν υπάρχει ακόμα. Στο μεταξύ τα παιδιά πρέπει να μάθουν να καταλαβαίνουν τα δελτία ειδήσεων, τις εβδομαδιαίες ενημερωτικές εκπομπές και τα ντοκιμαντέρ. (Ναυρίδης Γ. Δημητρακόπουλος, Γ. Πασχαλίδης `` Τηλεόραση και επικοινωνία `` Θεσσαλονίκη, 1988, σελ. 115)

Είναι γεγονός ότι ο τρόπος παρουσίασης των ειδήσεων από τα μέσα επικοινωνίας έχει αλλάξει ριζικά κατά τα τελευταία χρόνια. Οι αλλαγές αυτές. Έχουν δημιουργήσει την πιθανότητα πρόκλησης σημαντικών αρνητικών επιπτώσεων στον ευαίσθητο κόσμο των παιδιών.

Οι αλλαγές που έχουν γίνει στα μέσα, όσον αφορά την παρουσίαση των ειδήσεων, είναι οι ακόλουθες:

- Οι τηλεοπτικοί σταθμοί και διαδικτυακοί χώροι μεταδίδουν πλέον τις ειδήσεις και τα γεγονότα επί 24ώρου βάσεως.
- Οι τηλεοπτικοί σταθμοί μεταδίδουν ζωντανά τα γεγονότα σχεδόν καθώς εξελίσσονται, σε πραγματικό χρόνο, με όλες τις σχετικές λεπτομέρειες.
- Υπάρχει λεπτομερής αναφορά στις ιδιωτικές ζωές των δημοσίων προσώπων και άλλων επωνύμων ατόμων που βρίσκονται στο κέντρο της προσοχής του κόσμου για διάφορους λόγους.
- Υπάρχει έντονη ανταγωνιστική πίεση μεταξύ των διαφόρων μέσων της βιομηχανίας ενημέρωσης για να φέρουν γρηγορότερα προς το κοινό ειδήσεις και να πετύχουν

πρωτότυπες παρουσιάσεις

- Γίνεται μια λεπτομερής και επαναλαμβανόμενη οπτική κάλυψη των σημαντικών γεγονότων και ιδιαίτερα των φυσικών καταστροφών και των βίαιων ή εγκληματικών πράξεων. (<http://www.medlook.net.cy/>)

Οι εξελίξεις αυτές έχουν αρνητικές επιπτώσεις για τα παιδιά. Υπάρχει μια τάση στα παιδιά να μιμούνται αυτά που βλέπουν και ακούν. Η επαναλαμβανόμενη και χρόνια υποβολή σε τέτοιες σκηνές βίας και καταστροφών, μπορεί να τους δημιουργήσει φοβίες και μια απάθεια για τέτοια δράματα. Σε άλλα παιδιά μπορεί να προκαλέσει σύμφωνα με έρευνες που έχουν γίνει για το θέμα, επιθετική και βίαιη συμπεριφορά. Επίσης άλλες μελέτες έδειξαν ότι τα μέσα δε διαλέγουν να μεταδίδουν πάντοτε τα γεγονότα με τρόπο που να ανταποκρίνεται με ακρίβεια στην εκάστοτε υπάρχουσα κατάσταση. Η διάσταση που τους δίνεται κάποτε μπορεί να διαφέρει ανάλογα με την περίπτωση.

Ένα παράδειγμα, σύμφωνα με στοιχεία που μας δίνονται από τις Η.Π.Α, είναι αυτό της εγκληματικότητας. Ενώ οι στατιστικές δείχνουν ότι υπάρχει μείωση στη συχνότητα του εγκλήματος, εντούτοις ο χρόνος που αφιερώνεται για την προβολή ειδήσεων σχετικών με το έγκλημα έχει αυξηθεί κατά 240%. ([http:// www.medlook.net.cy/](http://www.medlook.net.cy/))

Υπάρχουν σταθμοί οι οποίοι διακόπτουν άλλες εκπομπές τους με έκτακτες ειδήσεις για να μεταδώσουν εγκλήματα και αφιερώνουν μέχρι και 30 % του χρόνου εκπομπών τους για λεπτομερή κάλυψη εγκληματικών γεγονότων. (ΕΘΝΟΣ, 22 – 12 – 1999, σελ. 8)

Το θέμα είναι πως μπορούν οι γονείς , οι δάσκαλοι και οι άλλοι που φροντίζουν τα παιδιά να μειώσουν τις αρνητικές συνέπειες πάνω στα παιδιά από αυτή την κατάσταση.

Υπάρχουν τρόποι. Οι γονείς μπορούν να κοιτάζουν τις ειδήσεις μαζί με τα παιδιά τους. Μπορούν να συζητούν και ν' αναλύουν αυτά που βλέπουν ή ακούν μαζί τους. Η ωριμότητα του παιδιού, το αναπτυξιακό του επίπεδο, οι εμπειρίες του και οι ευαισθησίες του πρέπει ν' αποτελούν τα κριτήρια και τον οδηγό για το πόσες και τι είδους ειδήσεις πρέπει να παρακολουθεί το παιδί. (<http://www.medlook.net.cy/>).

Μπορούμε να πάρουμε ορισμένα μέτρα για να ελαχιστοποιήσουμε τις αρνητικές επιπτώσεις που μπορεί να έχει η παρακολούθηση των ειδήσεων στα παιδιά :

- Πρέπει να είμαστε σίγουροι ότι έχουμε αρκετό χρόνο και υπάρχουν οι κατάλληλες ήσυχες συνθήκες για να συζητήσουμε τις ειδήσεις που πιθανόν να ενοχλήσουν ή να αναστατώσουν το παιδί.
- Ρωτάμε το παιδί τι έχει δει ή ακούσει για να καταλάβουμε καλύτερα τις απορίες που του έχουν δημιουργηθεί
- Πρέπει να του δημιουργήσουμε ένα αίσθημα ασφάλειας με απλά λόγια δίνοντας έμφαση στο γεγονός ότι θα είμαστε εκεί για να το προστατεύσουμε.
- Να είμαστε παρατηρητικοί για να δούμε εάν υπάρχουν σημάδια που να δείχνουν ότι οι ειδήσεις προκάλεσαν στο παιδί φοβίες και αγωνίες όπως αϋπνίες , τρόμους, ενούρηση, κλάμα ή λόγια που λέει το παιδί που δείχνουν ότι είναι φοβισμένο.(<http://www.medlook.cy/>)

Είναι γεγονός ότι είναι αδύνατο για τους γονείς να προστατεύσουν πλήρως τα παιδιά τους από τα γεγονότα του έξω κόσμου και του σύγχρονου τρόπου ζωής. Εκείνο που μπορούν όμως να κάνουν, είναι

να συζητούν με τα παιδιά τους για να ξέρουν αυτά που έχουν δει ή ακούσει. Με αυτό τον τρόπο μπορούν να μειώνουν τις αρνητικές επιπτώσεις των ειδήσεων, να περνούν στα παιδιά τους τα σωστά μηνύματα και αξίες για την πραγματική ζωή, να τα βοηθούν να καταλάβουν καλύτερα τον κόσμο γύρω τους και να τα κάνουν να νιώθουν την ασφάλεια που τόσο χρειάζονται (ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, ΕΨΙΛΟΝ `` Τα παιδιά και οι ειδήσεις στα μέσα μαζικής επικοινωνίας `` 5 – 5 – 2002 σελ. 18)

Του Κυρ

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1. ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ ΣΤΗ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΥΓΕΙΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Η σπουδαιότερη επίδραση που μπορεί να έχει η τηλεόραση στην σωματική υγεία του σημερινού παιδιού και αυριανού ενήλικα είναι η διαμόρφωση τρόπου ζωής και συνηθειών υγιεινών ή ανθυγιεινών. Δέκα το λιγότερο διαφημιστικά μηνύματα κάθε μέρα είναι ανθυγιεινά και αντιστρατεύονται τις αρχές της υγιεινής, αυτές ακριβώς που προσπαθούν συνήθως οι γονείς να μεταδώσουν στα παιδιά τους. Συγκεκριμένα τα παιδιά παροτρύνονται να καταναλώνουν αλόγιστα σοκολάτες, γαριδάκια, αναψυκτικά και πάμπολλα άλλα προϊόντα αμφίβολης θρεπτικής αξίας, με πολλές θερμίδες, υπεραλατισμένα, που καταστρέφουν τα δόντια και το στομάχι και που προδιαθέτουν σε παχυσαρκία και σε νοσήματα φθοράς (υπέρταση, καρδιοπάθειες, διαβήτη), που μειώνουν την όρεξη και συνεπώς την κατανάλωση των σωστών τροφών. Παρ' όλα αυτά, η συστηματική παρακολούθηση της ελληνικής τηλεόρασης έδειξε πως εκπέμπονται και μηνύματα θετικά για την υγεία (για την καθαριότητα των δοντιών, προϊόντα υγιεινής διατροφής κ.α.). (Μασσανιώτης Ν. `` Εμείς και το παιδί μας `` Γ' έκδοση, Αθήνα, σελ. 135-136)

Όπως έχει διαπιστωθεί, τα παιδιά που υπέστησαν μεγαλύτερες βλάβες σε σωματικό επίπεδο, δηλαδή αυτά που έγιναν πιο οκνηρά

και παχύσαρκα, ήταν αυτά που τις περισσότερες ώρες βλέπουν τηλεόραση, παίζουν με το κομπιούτερ και δεν παίζουν σχεδόν ποτέ στο ύπαιθρο, ούτε αθλούνται. (<http://www.hgi.org/>)

Η τηλεόραση αυξάνει την κατανάλωση άχρηστων τροφών και ενισχύει την τάση για παχυσαρκία, γιατί πολλά παιδιά συνηθίζουν να μασουλάνε λιχουδιές όσο παρακολουθούν τηλεόραση και γιατί καθλώνονται μπροστά στο δέκτη μειώνοντας την κινητικότητά τους.

Το οξύμωρο της σημερινής τηλεόρασης είναι ότι ενώ διαφημίζονται οι παχυντικές τροφές, ταυτόχρονα προάγεται η ιδέα του μη ρεαλιστικά λεπτού και καλογυμνασμένου σώματος. Έρευνες δείχνουν ότι τα κορίτσια κυρίως ανησυχούν από μικρή ηλικία για το σώμα και τα κιλά τους και αρχίζουν δίαιτες από νωρίς (<http://tovima.dolnet.gr/>)

Ως προς τη ραδιενεργό ακτινοβολία, η καθημερινή παρακολούθηση της τηλεόρασης (π.χ. 5 ώρες ημερησίως και εφ' όρου ζωής) εκπέμπει συνολικά τόση ραδιενεργό ακτινοβολία όσο και μια ακτινογραφία.

Επίσης, σε σπάνιες περιπτώσεις μπορεί να προκαλέσει επιληπτική κρίση σε άτομα που έχουν επιληψία, διαγνωσμένη, ή , που δεν έχει διαγνωστεί ακόμα. Είναι δηλαδή η αφορμή για κρίση. Σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να ενοχοποιηθεί σαν αιτία της επιληψίας. Από ιατρική πλευρά, για άνετη και ασφαλή παρακολούθηση, πρέπει η απόσταση από το δέκτη να είναι πάνω από δυο μέτρα, να υπάρχει στο δωμάτιο φως που να μην πέφτει πάνω στην οθόνη και να σταθεροποιείται η εικόνα όσο γίνεται πιο γρήγορα. Αυτή ακριβώς η γρήγορη εναλλαγή των φωτεινών ερεθισμάτων, το τρεμόσβημα της εικόνας, μπορεί να ενεργοποιήσει

την επιληπτική εστία που έχει ο θεατής και να προκαλέσει κρίση.(
Ματσανιώτης Ν. “ Εμείς και το παιδί μας” Γ΄ έκδοση, Αθήνα σελ.
135)

Όντας εμφανείς οι αρνητικές επιπτώσεις της πολύωρης παρακολούθησης της τηλεόρασης στη σωματική υγεία του παιδιού, είναι απαραίτητο οι γονείς ν΄ αυξήσουν την επικοινωνία μαζί τους. Οι βόλτες, οι εκδρομές στην ύπαιθρο, οι διασκεδάσεις στις οποίες συμμετέχει όλη η οικογένεια, έχουν στις μέρες μας παραμεληθεί, με αποτέλεσμα η τηλεόραση να χρησιμοποιείται από τα παιδιά ως αντίδοτο στη μοναξιά τους.

2. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ ΣΤΙΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ

Δεν αρκεί να συγκρίνουμε την παρακολούθηση της τηλεόρασης και το διάβασμα από την άποψη της ποιότητας. Αν και η ποιότητα του υλικού που διαθέτει καθένα από αυτά τα δυο μέσα ποικίλει αφάνταστα – από βιβλία χωρίς αξία και εκπομπές – σκουπίδια μέχρι λογοτεχνικά αριστουργήματα και μεγαλειώδη τηλεοπτικά θεάματα – όμως η διαφορά της φύσης των δυο εμπειριών είναι αυτή που επηρεάζει το προσφερόμενο υλικό.

Πολύ λίγοι άνθρωποι, εκτός από τους σπουδαστές της γλωσσολογίας και τους εκπαιδευτικούς, ξέρουν τις σύνθετες διανοητικές λειτουργίες που μπαίνουν σε κίνηση με τη διαδικασία της ανάγνωσης. Αφού κάποιος έμαθε να διαβάζει, πολύ σύντομα αφομοιώνει τόσο καλά τη διαδικασία αυτή, ώστε οι λέξεις μοιάζουν ν΄ αποκτούν μια οντότητα, να ταυτίζονται δηλαδή με τα αντικείμενα ή τις

πράξεις που αντιπροσωπεύουν. Χρειάζεται να κοιτάξει κανείς με νέο μάτι μια τυπωμένη σελίδα, για ν' αντιληφθεί ότι αυτά τα σύμβολα, που ονομάζουμε γράμματα, είναι σχήματα ολότελα αφηρημένα που δεν έχουν δική τους « έννοια». Μαθαίνουμε να μεταμορφώνουμε αφηρημένα σχήματα σε ήχους και ομάδες συμβόλων σε συνδυασμούς ήχων που αποτελούν τις λέξεις. Αυτή είναι η αρχή της ανάγνωσης. Καθώς το μυαλό μετατρέπει τα σύμβολα σε ήχους και τους ήχους σε λέξεις, «ακούει» τις λέξεις και φτιάχνει εικόνες με τις έννοιες που προηγουμένως είχε μάθει στον προφορικό λόγο. Έτσι, καθώς αναπτύσσεται η ικανότητα της ανάγνωσης, δίνεται σιγά σιγά η εντύπωση ότι η έννοια κάθε λέξης «κατοικεί» κάπου εκεί ανάμεσα στα σύμβολα που αποτελούν τη λέξη. Η ανάγνωση στηρίζεται στις εικόνες. (Γουίν Μ. , `` Τηλεόραση, ένας ξένος στο σπίτι `` Αθήνα 1996, σελ. 56 – 57)

Η ακριβής φύση της αναγνωστικής εικόνας δεν είναι αρκετά κατανοητή, καθώς και η σχέση της με την οπτική εικόνα δεν είναι πολύ ξεκάθαρη. Όπως και να έχει το θέμα, η ανάγνωσή μας χρωματίζεται από εσωτερικές εικόνες, διαφορετικά δε θα καταλαβαίναμε καμία έννοια στις άδειες λέξεις. Η μεγάλη διαφορά ανάμεσα σ' αυτές τις «αναγνωστικές εικόνες» και στις εικόνες που δεχόμαστε βλέποντας τηλεόραση είναι οι εξής : διαβάζοντας δημιουργούμε τις δικές μας εικόνες βασισμένες στις δικές μας εμπειρίες από τη ζωή, εικόνες που καθρεφτίζουν τις δικές ατομικές ανάγκες, ενώ όταν παρακολουθούμε τηλεόραση είμαστε υποχρεωμένοι να δεχτούμε αυτά που μας προσφέρονται. Ο αναγνώστης «δημιουργεί», ο τηλεθεατής «δέχεται» παθητικά. Ο αναγνώστης κάνοντας τις δικές του εικόνες, είναι σαν να δημιουργεί

το δικό του, μικρό, εσωτερικό, τηλεοπτικό πρόγραμμα, με αποτέλεσμα μια εμπειρία, αληθινή τροφή για τη φαντασία. Η τηλεόραση αιχμαλωτίζει τη φαντασία, δεν την ελευθερώνει. Ένα καλό βιβλίο μπορεί να δώσει ερεθίσματα στο πνεύμα και ταυτόχρονα να το ελευθερώσει. (Bettelheim B. , “ The informed Heart” 1960, σελ. 63)

Οι εικόνες της τηλεόρασης δεν περνούν μέσα από καμιά σύνθετη συμβολική μετατροπή. Το μυαλό δεν έχει να αποκωδικοποιήσει ή να χειριστεί κάτι καθώς παρακολουθεί τηλεόραση. Ίσως αυτός να είναι ο λόγος που οι τηλεοπτικές εικόνες είναι πολύ πιο δυνατές από τις εικόνες που δημιουργούνται μέσα μας με την ανάγνωση. Αλλά τελικά προσφέρουν λιγότερη ικανοποίηση. Ένα δεκάχρονο παιδί διηγείται τι ένιωσε όταν είδε στην τηλεόραση μια ιστορία που είχε πριν διαβάσει. « Οι άνθρωποι στην τηλεόραση σου αφήνουν πολύ δυνατή εντύπωση. Έτσι και δεις τον ήρωα του έργου στην τηλεόραση σου μένει έντονα η μορφή του, έστω και αν τον είχες φανταστεί αλλιώς όταν διάβασες το βιβλίο. Αλλά το καλό με το διάβασμα του βιβλίου είναι ότι έχεις τόση ελευθερία ! Μπορείς να φανταστείς το κάθε πρόσωπο όπως θα ήθελες εσύ να είναι ! Ελέγχεις τα πράγματα πολύ καλύτερα όταν διαβάζεις παρά όταν βλέπεις τηλεόραση». (Λαζάρου Αχ., “ Επιδράσεις ραδιοτηλεόρασης στη ελληνική γλώσσα ” Αθήνα 1986, σελ. 136)

Οι πολύ λιγότερες ευκαιρίες για δημιουργία «εσωτερικών εικόνων» που έχουν τα σημερινά παιδιά πιθανόν να είναι μια εξήγηση για την παράξενη ανικανότητα τόσων παιδιών να προσαρμοστούν σε μη οπτικές εμπειρίες. Αυτό το παρατηρούν συχνά πεπειραμένοι εκπαιδευτικοί που προσπαθούν να γεφυρώσουν το χάσμα ανάμεσα στην τωρινή και στην προ-τηλεοπτική εποχή.

Μια δασκάλα Α΄ τάξης Δημοτικού λέει : «Όταν διηγούμαι στα παιδιά μια ιστορία συχνά με διακόπτουν : « Δεν βλέπω κυρία». Η προσοχή τους γρήγορα αποσπάται και αρχίζουν τις κουβέντες. Χρειάζεται να προσπαθήσω πολύ για να κάνω τη φαντασία τους να δουλέψει. Τους λέω ότι « δεν έχω τίποτα να σας δείξω. Η ιστορία απλώς βγαίνει από το στόμα μου και σεις μπορείτε να δείτε τις εικόνες με τα μάτια του νου σας. Ύστερα από αρκετή εξάσκηση κάτι καταφέρνω. Αλλά, νομίζω, ότι δε θα είχαν ανάγκη από τέτοια αγωγή την εποχή πριν την καθιέρωση της τηλεόρασης» (Γουίν Μ. , `` Τηλεόραση , ένας ξένος στο σπίτι ``Αθήνα 1996, σελ. 58)

Επειδή η ανάγνωση απαιτεί πολύπλοκες διανοητικές λειτουργίες, ο αναγνώστης πρέπει να συγκεντρωθεί πολύ περισσότερο από ένα τηλεθεατή, ο οποίος πρέπει να είναι απλά ανοιχτός να δεχτεί τα οπτικά και ακουστικά ερεθίσματα. « Στα ηλεκτρονικά μέσα το άνοιγμα είναι εκείνο που μετράει», λέει ένας ειδικός στα οπτικοακουστικά μέσα. «Με το άνοιγμα (αντίθετο της αυτοσυγκέντρωσης) τα οπτικά και ακουστικά ερεθίσματα φτάνουν καλύτερα στον εγκέφαλο. Όποιος προσπαθεί να συγκεντρωθεί δεν αντιλαμβάνεται όλα τα μηνύματα που φέρνουν τα ηλεκτρικά ερεθίσματα». Μια προδιάθεση στη συγκέντρωση, αποκτημένη από τις αναγνωστικές εμπειρίες, ίσως θα εμπόδιζε το άτομο να είναι καλός τηλεθεατής. Αλλά φαίνεται πολύ πιο πιθανό να συμβαίνει το αντίθετο : δηλαδή μια προδιάθεση στο «άνοιγμα», αποκτημένη από τα χρόνια που πέρασαν μπροστά στην τηλεόραση, να έχει επηρεάσει την ικανότητα του τηλεθεατή να συγκεντρωθεί, να διαβάσει, να γράφει με σαφήνεια, να κάνει χρήση των εκφραστικών μέσων που απαιτεί η κοινωνία των μορφωμένων σήμερα. (Γουίν Μ. `` Τηλεόραση, ένας ξένος στο σπίτι `` , Αθήνα

1996, σελ.58)

3. ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ ΣΤΙΣ ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ

Η καλή μάθηση και η καλή λύση των προβλημάτων απαιτούν ενεργητική εμπλοκή και επιμονή. Οι αποτυχίες σ' αυτό το επίπεδο, έχουν σχέση με πολλούς τύπους διαταραχής της μάθησης. Πολλοί άνθρωποι, ενστικτωδώς, νιώθουν ότι η έκθεση κατά την πρώιμη παιδική ηλικία σε πολλή παρακολούθηση της τηλεόρασης μπορεί να δημιουργήσει παθητικούς αναγνώστες που παραιτούνται πολύ εύκολα. Μόλις τώρα έχει αρχίσει να φαίνεται η απόδειξη αυτού.

Ένας εξέχων ερευνητής, ο Dr. Bryant του Πανεπιστημίου της Αλαμπάμα, είναι προσωπικά πεισμένος ότι η τηλεόραση "ασφαλώς αλλάζει τα πράγματα" όσον αφορά την ενεργητική μάθηση. "Ένα πράγμα που πραγματικά γνωρίζουμε", εξήγησε πρόσφατα, "είναι ότι ελαττώνει αυτό που ονομάζουμε επαγρύπνηση [η ικανότητα να παραμένεις επικεντρωμένος σε ένα καθήκον]. Αν παρακολουθούν πολλά ταχύρυθμα προγράμματα και κατόπιν τους δίνουμε να κάνουν π.χ. ανάγνωση ή να λύσουν προβλήματα, η προσήλωση εξαφανίζεται. Δεν είναι τόσο πρόθυμοι να παραμείνουν σ' αυτό το καθήκον. Με τον καιρό, με πολλή τηλεθέαση πρόκειται να έχουμε λιγότερα παιδιά σε εγρήγορση. Αυτό είναι ιδιαίτερα κρίσιμο με τα σχετικά μικρά παιδιά – περίπου από τα τρία μέχρι τα πέντε χρόνια, που φαίνεται να είναι ευάλωτος χρόνος". (Healy J. , "Μυαλά που κινδυνεύουν" Αθήνα 1990, σελ. 185)

"Δυστυχώς", είπε, "προσπαθήσαμε πάρα πολύ να αρπάξουμε

την προσοχή του παιδιού στο ανταγωνιστικό περιβάλλον των MEDIA, που νομίζω ότι μερικές φορές ξεχάσαμε τη μάθηση. Ίσως να διδάξαμε λάθος πράγματα – εξωτερική μάθηση αντί για εσωτερική. Ίσως να έχουμε δημιουργήσει ένα παιδί που ενθαρρύνεται πάρα πολύ να αναζητεί τη συγκίνηση, τα λαμπερά αστέρια κ.τ.λ., ώστε η μάθηση είναι σχεδόν υποδιαίστερη”. Ο Dr. Bryant λέει ότι αποφάσισε, στη βάση της έρευνάς του, να καθίσει κάτω και να παρακολουθήσει τηλεόραση με τα δικά του παιδιά, να τα συνειδητοποιήσει “ πώς να χειρίζονται αυτό το μέσο”. Τώρα είναι καλοί μαθητές, δραστήριοι στη λύση των προβλημάτων και “ πολύ επιλεκτικοί και κυνικοί καταναλωτές της τηλεόρασης”. Ακόμη νομίζει ότι είναι πιθανόν λάθος να επιτρέπουμε στα παιδιά να κάνουν τη μελέτη τους μπροστά στο δέκτη. Λέει ότι η τελευταία του έρευνα δείχνει πως ανταγωνιστικά μηνύματα εμποδίζουν τη μάθηση και την αναγκάζουν να διαρκεί περισσότερο και να γίνεται λιγότερο καλά. Προγράμματα με πολλά ακουστικά τεχνάσματα που προκαλούν την προσοχή στην οθόνη, δυσκολεύουν ιδιαίτερα τη συγκέντρωση της ενεργητικής προσοχής στη μάθηση. (Healy J. , “ Μυαλά που κινδυνεύουν ”, Αθήνα 1990, σελ.186)

Ο ταχύς ρυθμός και τα ειδικά εφε μπορούν να εμποδίσουν την ανάπτυξη των ενεργητικών συνηθειών της μάθησης. Μερικές μελέτες έχουν δείξει ότι τα παιδιά προσπαθούν να οργανώσουν τα νοήματα, να ακολουθούν την υπόθεση και να καταλαβαίνουν τι συμβαίνει στα τηλεοπτικά προγράμματα που έχουν ενδιαφέρον γι’ αυτά, αλλά μόνο αν είναι αρκετά μεγάλα για να μπορέσουν να καταλάβουν το υλικό που παρουσιάζεται. Οι μελέτες δείχνουν διακύμανση της προσοχής όταν το υλικό φαίνεται είτε ως “ πληκτικό” είτε ως όχι εύκολα

κατανοήσιμο. Τότε, όταν συμβεί μια οπτικο-ακουστική αλλαγή, η προσοχή αποσύρεται. Αυτό το εξαρτημένο πρότυπο της σποραδικής, εξωτερικά κατευθυνόμενης προσοχής ανταποκρίνεται με ακρίβεια σε όσα αναφέρουν οι δάσκαλοι. Στην τάξη ή όταν μελετάς, δεν μπορείς ν' αφήσεις το μυαλό ν' αλλάζει κανάλια ή να περιπλανιέται όταν τα πράγματα γίνονται λίγο πιο δύσκολα ή "πληκτικά". Αν η "αντιληπτική μάθηση" (π.χ. , ανάγνωση, ακρόαση) επηρεάζεται από την παθητικότητα που προκαλεί η τηλεόραση, η πιο δραστήριες "εκφραστικές" επιδεξιότητες, όπως είναι η οργάνωση και η καταγραφή των ιδεών, βρίσκονται σε ακόμα μεγαλύτερο κίνδυνο. Ακόμη και οι πλέον αφοσιωμένοι υπερασπιστές της τηλεόρασης παραδέχονται ότι είναι κυρίως ένα αντιληπτικό μέσο που παρέχει λίγη εξάσκηση για οποιαδήποτε έκφραση (Healy J. "Μυαλά που κινδυνεύουν" Αθήνα 1990, σελ. 186)

3.1 Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ ΣΤΙΣ ΓΕΝΙΚΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ

Βελτιώνει η τηλεόραση τις γενικές γνώσεις των παιδιών ;

Το κέρδος και η απώλεια ισοδυναμούν, δεδομένου ότι ενώ αναμφισβήτητα τα παιδιά μαθαίνουν, χάνουν χρόνο που θα μπορούσε ν' αξιοποιηθεί για γνώσεις από μελέτη βιβλίων ή άλλων πηγών πληροφόρησης. Όμως τα πολύ μικρά και νωθρά παιδιά αποκερδαίνουν ουσιαστικά από την τηλεόραση. (Στέρ Γ. "Σταματήστε πια την άστοχη αγωγή" εκδ. Βλάσση σελ. 48)

Οι λόγοι οι οποίοι ενοχοποιήθηκαν για την μη παροχή γνώσεων ήταν ότι : τα παιδικά προγράμματα περιέκλειαν γνώσεις που προσφέρουν και τ' άλλα μέσα μαζικής ενημέρωσης, ενώ τα

προγράμματα πληροφόρησης των ενηλίκων δεν ήταν τόσο δημοφιλή στα παιδιά. Αντίθετα, αποδείχτηκε ότι τα προγράμματα ενηλίκων που δεν είχαν πληροφοριακό χαρακτήρα, πρόσφεραν γνώσεις στα παιδιά λόγω της δραματικής τους πλοκής. (Στέρ Γ. `` Σταματήστε πια την άστοχη αγωγή `` εκδ. Βλάσση, σελ.48)

Συνοπτικά: η ωφέλεια της τηλεδρασης ως προς την προαγωγή των γενικών γνώσεων, κρίθηκε αφ' ενός πολύ μικρή αλλά αφ' ετέρου ανάλογη με τον κάθε τύπου παιδιού.

4 Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΥΓΕΙΑ

Καταπιέζει η τηλεόραση την πνευματική δράση με το να βάζει τους τηλεθεατές σε κατάσταση ύπνωσης ; Οι λίγες μελέτες που έγιναν στον ανθρώπινο εγκέφαλο κατά τη διαδικασία της τηλεθέασης, χωρίς να είναι οριστικές, λένε ότι το κάνει, τουλάχιστον σε μερικά άτομα και με κάποιο ειδικό περιεχόμενο. (Healy J. `` Μυαλά που κινδυνεύουν `` Αθήνα 1990, σελ. 186)

Σ' ένα αρχικό πείραμα, ένα ηλεκτρόδιο προσαρμόστηκε στο κρανίο μιας γυναίκας ενώ πρώτα κοίταζε ένα περιοδικό και μετά παρακολούθησε διαφημίσεις στην τηλεόραση. Όσο διάβαζε το περιοδικό, ο εγκέφαλός της κατέγραφε ενεργητική εγρήγορση, αλλά όταν `` γύρισε `` στις διαφημίσεις ακαριαία παρήγαγε υπεροχή αργών (Άλφα) κυμάτων, τα οποία κλασικά συνδέονται με την έλλειψη πνευματικής δραστηριότητας. (Healy J. `` Μυαλά που κινδυνεύουν `` Αθήνα 1990 σελ. 186)

Δυστυχώς, λίγη έρευνα ακολούθησε. Το 1980, οι ερευνητές Merrelyn και Fred Emery , στο Πανεπιστήμιο της Αυστραλίας,

επανεξέτασαν τις λίγες μελέτες και βρήκαν λόγους ν' ανησυχούν ότι η παρατεταμένη τηλεθέαση θα μπορούσε να προκαλέσει ένα σύνδρομο πνευματικής αδράνειας που θα εμπόδιζε τη σκέψη και την συγκέντρωση. Σ' ένα άρθρο με τον τίτλο " Η κενή όραση ", έλεγαν ότι όσο αυξάνεται ο χρόνος της τηλεθέασης από τους νεαρούς " αυτή η παρατεταμένη οκνηρία του μετωπιαίου φλοιού " θα έχει σοβαρές συνέπειες. Ορισμένες άλλες μελέτες έχουν επίσης δώσει χαλαρή υποστήριξη στην επιβράδυνση της εγκεφαλικής κινητοποίησης από την τηλεόραση αν συγκριθεί με τις διαφημίσεις των περιοδικών. (Healy J., " Μυαλά που κινδυνεύουν " Αθήνα 1990, σελ. 187)

Άλλες μελέτες έχουν περιγράψει ένα φαινόμενο προφανώς σχετιζόμενο με τις " τύπου – ζόμπυ " αντιδράσεις μερικών τηλεθεατών : την " αδράνεια της προσοχής". Όσο περισσότερο διαρκεί η τηλεθέαση, τόσο μεγαλύτερη πιθανότητα να διατηρηθεί αυτή η κατάσταση. Για παράδειγμα, αν ένα παιδί " κολλήσει " μπροστά στο δέκτη στη διάρκεια ενός προγράμματος, το πιο πιθανό είναι να παραμείνει προσηλωμένο και όταν σταματήσει το πρόγραμμα και αρχίσουν οι διαφημίσεις. Οι μητέρες που έχουν πρόβλημα να φωνάξουν τα παιδιά τους να κάνουν δουλειές, τη μελέτη τους, ή να έρθουν να φάνε, ξέρουν ήδη πολύ καλά ότι όσο περισσότερο παρακολουθεί το παιδί τηλεόραση, τόσο πιο αργά ανταποκρίνεται όταν κάποιος φωνάζει τα' όνομά του. Ενώ ο Dr. Anderson και οι συνεργάτες του το θεωρούν αυτό μόνο ως ένα σήμα " αυξημένης δέσμευσης με την τηλεόραση ", άλλοι φοβούνται ότι τέτοιες μη οξυδερκείς απαντήσεις αγγίζουν τα όρια της " απερισκεψίας". Ανέκδοτες αναφορές λένε ότι αυτό το φαινόμενο είναι πιο έντονο σε μερικά άτομα παρά σε άλλα. (Kinder M., "Kid's Media

Culture" London, 1999, σελ. 87)

5. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ (ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΦΟΒΟΥ ΚΑΙ ΑΓΧΟΥΣ)

Είναι αλήθεια ότι πολλά παιδιά ταραζονται από κάτι που είδαν στην τηλεόραση, αναπτύσσουν φόβους και ευαισθησίες, που κάνουν καιρό να τα αποβάλλουν, έχουν εφιάλτες και είναι ευερέθιστα. Το θέμα όμως αυτό, είναι πιο σύνθετο απ' ό τι φαίνεται. Ο φόβος είναι ένα συναίσθημα που συνδέεται άρρηκτα με την παιδική ηλικία κι έχει να κάνει με τη σταδιακή « κατάκτηση» του κόσμου από τα παιδιά, με την επίγνωση των περιορισμένων τους δυνατοτήτων, το μαγικό και όχι λογικό τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται τα πράγματα γύρω τους. (VITA, Ψυχολογία, τεύχος 66, Οκτώβριος 2002, σελ. 40).

Α) Ποια τηλεοπτικά προγράμματα φοβίζουν το παιδί ;

Τα γουέστερν τείνουν να φοβίζουν μόνο τα πολύ μικρά καθώς και ανασφαλή παιδιά, ενώ η πλειονότητα των παιδιών τα παρακολουθεί ευχάριστα από την ηλικία των 7 ετών και μετά. Πολλά παιδιά είχαν αντιδράσεις φόβου σε προγράμματα τρόμου, επιστημονικής φαντασίας καθώς και σε ορισμένες δραματοποιήσεις (όπως της Τζέιν Έιρ). Αντίθετα η βία των πραγματικών γεγονότων (ειδήσεις) σπάνια αναφέρθηκε σαν φοβογόνος. Τα παιδιά που αναφέρονταν σε στοιχεία έργων που τους προκαλούσαν φόβο, μιλούσαν συχνά και για νυχτερινούς εφιάλτες και δυσκολίες ύπνου. Γενικά τα παιδιά έδειχναν να φοβούνται περισσότερο όταν παρακολουθούσαν τηλεόραση μέσα σε σκοτεινό χώρο και μάλιστα χωρίς την παρουσία ενός ενήλικα. Από την έρευνα εντοπίστηκε ότι η τηλεόραση όπως και

το ραδιόφωνο προκαλούν εξίσου το ίδιο ποσοστό φόβου και περιλαμβάνουν προγράμματα που τα παιδιά θεωρούν φοβογόνα. (Hilgard. E., Atkinson R., "Introduction to Psychology" 1971, σελ. 32)

B) Ποιες μορφές επιθετικότητας κρίνονται περισσότερο διαταρακτικές για τα παιδιά ;

Τα όπλα και ότι σχετίζεται με αυτά, αποδείχτηκε ότι διαταράσσουν τα παιδιά λιγότερο από τα σπαθιά και πολύ λιγότερο από τα σπιλέτα και τα αιχμηρά αντικείμενα. Η πιθανή αιτία που τα όπλα (αληθινά ή φανταστικά) δε φοβίζουν τα παιδιά είναι ότι επιδίδονται συχνά σε παιχνίδια ανάλογα και επιπλέον τα βλέπουν τόσο συχνά στα γουέστερν, ώστε τα' αντιλαμβάνονται σαν ένα είδος θεάματος. Τα γρονθοκοπήματα και η πάλη στο έδαφος αναστατώνουν τα παιδιά μόνο όταν προβάλλονται σε αθλητικά προγράμματα (δηλαδή στην πραγματική ζωή, παρά στα έργα).(Hilgard. E., Atkinson R., "Introduction to Psychology" 1971, σελ. 33)

Εντοπίστηκαν παιδιά ασυγκίνητα από σκηνές στις οποίες μια πολική γάτα καταβρόχθιζε ένα ποντίκι, ενώ αναστατώθηκαν μπροστά στον κίνδυνο που διέτρεχε ο σκύλος στο έργο "Λάσυ" με τον οποίο είχαν μια ειδική συναισθηματική σύνδεση. Όμως η επιθετικότητα των λόγων και οι επιπλήξεις δημιουργούσαν δυσάρεστα συναισθήματα στα παιδιά (περισσότερο απ' ότι η σωματική επιθετικότητα) και ειδικά όταν συνέβαιναν σε περιστάσεις της πραγματικής ζωής (αθλητικά προγράμματα, τηλεοπτικά παιχνίδια). Επισημάνθηκε κυρίως, ότι τα παιδιά αναστατώνονται περισσότερο από καταστάσεις με τις οποίες μπορούσαν να ταυτιστούν, παρά με την προβαλλόμενη σωματική βία. Σε όλα τα παιδιά εντοπίστηκε μια ευχαρίστηση για αγωνία επειδή ακολουθείται από ανακούφιση. Ωστόσο από μόνα τους έκαναν σαφή

διαφοροποίηση μεταξύ των προγραμμάτων που φοβίζουν και αυτών που εντείνουν την αναμονή και δήλωσαν σαφή προτίμηση για τα δεύτερα. Συνοπτικά οι φόβοι των παιδιών μπροστά στον δέκτη, είναι απόρροια ιδιοσυγκρασίας και ειδικής φύσης του προγράμματος. (Hilgard. E., Atkinson R., "Introduction to Psychology" 1971 σελ. 33)

Η ανάσταση που μπορούν να προκαλέσουν η βία και η επιθετικότητα των έργων αμβλύνεται κάτω από τις εξής συνθήκες:

- Εάν η βία έχει στερεότυπη μορφή(όπως στα γουέστερν)

- Εάν το πρόγραμμα αποτελεί μέρος ενός σήριαλ με το οποίο έχει εξοικειωθεί το παιδί .

- Όσο ασύνηθες ή όσο υπερφυσικό είναι το περιστατικό βίας, τόσο λιγότερο φαντάζεται το παιδί ότι μπορεί κάτι παρόμοιο να συμβεί στην καθημερινή ζωή.

- Εάν οι χαρακτήρες των ηρώων είναι ευδιάκριτοι (ή καλός ή κακός) .[Ενώ στα γουέστερν ο κακός δημιουργεί αντιπάθεια στο παιδί θεατή, στα κατασκοπευτικά έργα λόγω της έμφασης που δίνουν στο ψυχολογικό μέρος του ήρωα, ο χαρακτήρας δεν είναι ευδιάκριτος με αποτέλεσμα τα παιδιά να διακινούν συναισθήματα συμπάθειας προς τον εγκληματία.]

- Εάν το παιδί είναι σίγουρο ότι τα επεισόδια είναι αληθοφανή και όχι αληθινά (εν τούτοις τα πολύ μικρά παιδιά δεν είναι ικανά γι' αυτή τη διαφοροποίηση).

- Γενικά τα παιδιά διαταράσσονται έντονα από την ένταση της αναμονής να πληγωθούν, όταν στον ήρωα με τον οποίον μπορούν να ταυτιστούν συμβαίνει κάτι το πολύ δυσάρεστο (αντίθετα διαταράσσονται πολύ λίγο από το μέγεθος γενικά μιας καταστροφής και των συνεπειών της). (Hilgard E., Atkinson R., "Introduction to

Psychology” 1971 σελ.34)

Αυτό που χρειάζεται το παιδί για να ξεπεράσει τους φόβους του είναι στήριξη από τους γονείς, κατανόηση, ώθηση προς περισσότερη αυτονομία όσο μεγαλώνει και βέβαια προστασία. Δεν αρκεί όμως να απαγορέψουμε στο παιδί να βλέπει κάτι που εμείς θεωρούμε φιβιστικό και ακατάλληλο, γιατί έχει αποδειχθεί ότι τα παιδιά μπορούν να βλέπουν χωρίς την παραμικρή ανησυχία σκηνές που στα μάτια μας φαντάζουν τρομακτικές, ενώ μπορεί να τρέμουν από φόβο και ένταση σε ένα έργο που το θεωρήσαμε κατάλληλο, παιδικό και ακίνδυνο. Θα ήταν καλό – και αυτή ισχύει πιο πολύ όσο πιο μικρά είναι τα παιδιά – να είμαστε πιο κοντά στα παιδιά, να έχουμε τη ματιά μας επάνω τους όταν βλέπουν τηλεόραση και να παρακολουθούμε τις αντιδράσεις τους. Τα παιδιά πολλές φορές έχουν τρόπους να ξεφεύγουν από την ένταση : σηκώνονται, φεύγουν για λίγο και ξανάρχονται όταν δεν αντέχουν, κινούνται, φωνάζουν. Αυτός είναι ο δικός τους τρόπος να αντιμετωπίζουν ό,τι βλέπουν και σε καμία περίπτωση δε θα έπρεπε να τα αναγκάζουμε να κάθονται ήσυχα και ακίνητα μπροστά στην τηλεόραση.(VITA, Ψυχολογία, τεύχος 66, Οκτώβριος 2002, σελ. 40-41)

6. ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΙ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΟΙ ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΟΥΝ

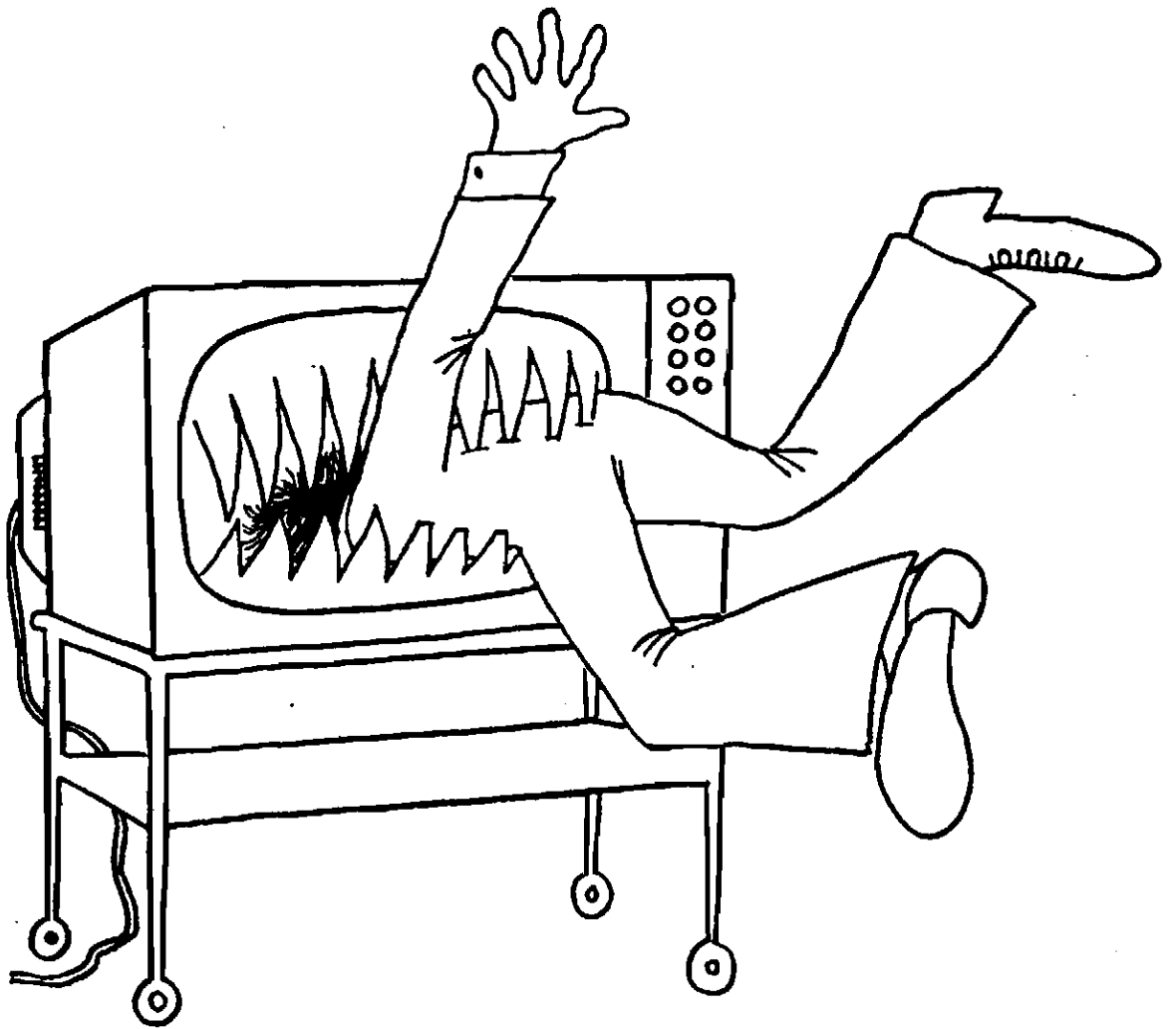
Νηπιαγωγοί, δάσκαλοι και καθηγητές που γεφύρωσαν τις δύο γενιές με και χωρίς τηλεόραση στην Αμερική, όπου η τηλεόραση χρησιμοποιείται από την δεκαετία του '50, περιέγραψαν ως εξής τα παιδιά της “τηλεοπτικής γενιάς”: Δεν διαθέτουν πολύ φαντασία, ούτε στην έκφραση ούτε στον τρόπο που παίζουν ή που επινοούν

διάφορες ασχολίες''. ``Δείχνουν την επιθυμία κάποιος άλλος ν' ασχοληθεί μαζί τους και να τα καθοδηγεί. Δεν δείχνουν προθυμία να πάνε μπροστά, αυτενεργήσουν, να χαρούν τις περιπέτειες της ανακάλυψης''. ``Συχνά δεν είναι τόσο ώριμα, για να υποφέρουν μικροαπογοητεύσεις ή για να καταλάβουν ότι χρειάζεται χρόνος για να πραγματοποιηθεί κάτι και ότι δεν γίνονται όλα στη στιγμή''. ``Έχουν την τάση ν' αφήνουν πάνω μου κάθε πρωτοβουλία. Αν προτείνω κάτι, δουλεύουν πρόθυμα, αλλά τα ίδια τα ίδια δεν προτείνουν τίποτα''. ``Παρατηρεί κανείς μια έντονη παθητικότητα στα παιχνίδια τους... γρήγορα χάνουν το ενδιαφέρον τους, και κυρίως όταν πρέπει να κάνουν κάποια προσωπική προσπάθεια''. ``Όταν διηγούμαι στα παιδιά μια ιστορία, συχνά με διακόπτουν: ``Δεν βλέπω, κυρία''. Η προσοχή τους διασπάται εύκολα κι αρχίζουν τις κουβέντες. Πρέπει να προσπαθήσω πολύ για να κάνω τη φαντασία τους να δουλέψει. Τους λέω : ``Δεν έχω τίποτε να σας δείξω. Η ιστορία απλώς βγαίνει από το στόμα μου κι εσείς μπορείτε να δείτε τις εικόνες με τα μάτια του νου σας''... Δεν θα είχαν ανάγκη από τέτοια αγωγή... πριν την καθιέρωση της τηλεόρασης. (<http://www.fortunecity.com/>)

Στην Αμερική παρατηρήθηκε κάμψη των σχολικών αποτελεσμάτων ανάλογη με την αύξηση της αγοράς τηλεοπτικών συσκευών. Επιπλέον, σύμφωνα με ειδικούς ψυχιάτρους, η τηλεόραση κάνει το παιδί ``να ταλαντεύεται ανάμεσα στο πραγματικό και το μη πραγματικό και να πέφτει πολύ χαμηλά το συγκινησιακό του επίπεδο'', είτε βλέπει καλές, είτε κακές εκπομπές. Εύκολα τα παιδιά, όχι μόνο αντιγράφουν τη βία που προβάλλεται στην τηλεόραση, αλλά οδηγούνται να μεταχειρίζονται τους πραγματικούς ανθρώπους σαν να ήταν στην τηλεοπτική οθόνη''. Είναι γνωστά τα προμελετημένα

εγκλήματα που διέπραξαν παιδιά στο εξωτερικό, αντιγράφοντας κάποια ταινία... Με τον ίδιο τρόπο στην Ελλάδα 15χρονος σκότωσε τους γονείς του, ενώ 10χρονο παιδί εκτελέστηκε με όπλο από συνομήλικό του, καθώς έβλεπαν γουέστερν!(<http://www.fortunecity.com/>)

Όμως τα παιδιά δεν εκδηλώνονται βίαια μόνο επειδή αντιγράφουν ταινίες. Η καθήλωση μπροστά στην τηλεόραση προκαλεί υπερκινητικότητα κι επιθετικότητα, που οδηγούν σε βίαια ξεσπάσματα. Παράλληλα, καθώς η τηλεθέαση τρώει χρόνο από το παιχνίδι με τους συνομήλικους, η επιθετικότητα δεν εκτονώνεται ομαλά, αλλά συσσωρεύεται.(<http://www.fortunecity.com/>)

Του Κώστα Μητρόπουλου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

1. ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΗ ΒΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ

Τα παιδιά που μεγαλώνουν στην κυριολεξία μπροστά στην τηλεόραση βομβαρδίζονται από τις εικόνες ενός βίαιου κόσμου. Έχει εκτιμηθεί ότι το μέσο παιδί έχει δει 8.000 φόνους στην τηλεόραση μέχρι να αποφοιτήσει από το δημοτικό. Η συνεχόμενη έκθεση στη βία, μέσω της τηλεόρασης, συμβάλλει στην αύξηση της βίας, της επιθετικότητας και των φόβων του παιδιού, ενώ από την άλλη το απευαισθητοποιεί και μειώνει τη συμπόνια του για τον πόνο των άλλων. Τα παιδιά που παρουσιάζουν ψυχολογικές διαταραχές, τείνουν να έχουν άγχος ή φόβους από την φύση τους, αλλά και αυτά με μαθησιακές δυσκολίες είναι τα πιο επιρρεπή στις αρνητικές επιδράσεις της τηλεόρασης, καθώς δυσκολεύονται να φιλτράρουν τις πληροφορίες που παίρνουν και να κατανοήσουν αυτό που βλέπουν και τις συνέπειές τους. Οι σκηνές βίας εμποτίζουν ακόμα και τα πολύ μικρά παιδιά, ενός ή δύο ετών, τα οποία δεν μπορούν να ξεχωρίσουν το πραγματικό από το φανταστικό. (<http://www.health.in.gr/print.asp?>)

Υπάρχουν πολλές και διαφορετικές μορφές τηλεοπτικής βίας οι συνέπειες των οποίων ποικίλλουν. Επιπλέον ο ίδιος τύπος τηλεοπτικής βίας έχει διαφορετικές επιπτώσεις σε διαφορετικά παιδιά. Ακόμη, η συχνότητα εμφάνισης της βίας και ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζεται, παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο. Οι επιπτώσεις μιας σκηνής βίας ποικίλλουν ανάλογα με το εάν παρουσιάζεται σε κοντινό ή μακρινό πλάνο, σε αργή ή γρήγορη κίνηση. Έτσι το να βλέπει ένα

παιδί, σε κοντινό πλάνο, ένα παραμορφωμένο από την οδύνη πρόσωπο, είναι πολύ πιο τραυματικό από το εάν έβλεπε την ίδια σκηνή σε μακρινό πλάνο. Επίσης, η μεγάλη διάρκεια μιας σκηνής ακόμη κι αν δεν είναι βίαιη γίνεται πηγή άγχους. Προκαλεί πολύ μεγαλύτερη αγωνία απ' ό,τι μια γρήγορη επιθετική πράξη που δεν έχει το χρόνο να εγγραφεί στη συνείδηση.(Βρύζας Κ. "Μέσα Επικοινωνίας και Παιδική Ηλικία", ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1997,σελ. 76-77)

Μπορούμε να διακρίνουμε πολλούς τύπους τηλεοπτικής βίας(σωματικής ή ψυχολογικής, έκδηλης ή λανθάνουσας, δικαιολογημένης ή αδικαιολόγητης, επίσημης ή ανεπίσημης) των οποίων ο βαθμός βιαιότητας διαφέρει. Εκείνο όμως που παίζει ένα καθοριστικό ρόλο είναι ο "ρεαλισμός" της σκηνής βίας : όσο πιο "ρεαλιστική" είναι τόσο πιο τραυματική γίνεται για το παιδί. Έτσι η ωμή περιγραφή της βίας στις ειδήσεις φοβίζει περισσότερο από κάθε άλλη μορφή βίας. Οι πυροβολισμοί επηρεάζουν λιγότερο από την θέα των τραυμάτων. Οι σκοτωμένοι δεν προκαλούν τόσο φόβο όσο η εικόνα ενός ανθρώπου που υποφέρει. Τα όπλα φοβίζουν λιγότερο απ' ό,τι τα μαχαίρια και τα αιχμηρά αντικείμενα, γιατί με τα τελευταία, η πάλη γίνεται σώμα με σώμα. Οι σκηνές που είναι φορτισμένες με μια έντονη δραματική ένταση, μέσα σε ένα χώρο που θυμίζει την καθημερινή ζωή των παιδιών, προκαλούν ιδιαίτερη ταραχή. Δεν είναι τόσο το θέμα όσο η ατμόσφαιρα που τραυματίζει το παιδί. Τα προγράμματα φρίκης και ορισμένες ταινίες επιστημονικής φαντασίας τρομάζουν περισσότερο τα παιδιά απ' ό,τι τα αστυνομικά ή τα "γουέστερν", ίσως γιατί δεν τα κατανοούν καλά.(CHALVON M., CORSET P., SOUCHON M., "L enfant devant la television", Paris, Casterman, 1981, σελ. 33)

Η βία στην τηλεόραση και η δυναμική επίδραση της στα παιδιά είναι θέματα για τα οποία εδώ και πολύ καιρό γίνονται πολλές συζητήσεις και επίσημες έρευνες. Όταν το 1972 η Γενική Γραμματεία Υγείας δημοσίευσε το «ρεπορτάζ για τη σχέση της τηλεόρασης με την κοινωνική συμπεριφορά», οι τέσσερις από τους πέντε τόμους ήταν αφιερωμένοι στη μελέτη της επιρροής των τηλεοπτικών προγραμμάτων με σκηνές βίας. Πραγματικά τα πιο πολλά συνέδρια και τα ρεπορτάζ συγκεντρώνουν την προσοχή τους σ' αυτό το σοβαρό, για τα παιδιά κυρίως, θέμα.(Γουίν, Μ. , ``Τηλεόραση, ένας ξένος στο σπίτι´´, ΑΘΗΝΑ 1996, σελ.69)

Σύμφωνα με τους αριθμούς που έδωσε το FBI, το 1975 ο αριθμός των νεαρών εγκληματιών αυξήθηκε κατά 1600% στην εικοσαετία 1952-1972. Επειδή το γεγονός αυτό συμπίπτει με την περίοδο που η τηλεόραση μπήκε έντονα στη ζωή των παιδιών, και οι τηλεοπτικές εκπομπές που παρακολουθούσαν τα παιδιά ήταν γεμάτες από σκηνές βίας και εγκλήματα, φάνηκε πολύ λογικό να αναζητηθεί κάποια σχέση ανάμεσα στα δύο γεγονότα. Όμως, παρά τις προσπάθειες, δεν κατάφεραν ακόμα οι κοινωνιολόγοι και οι ερευνητές να προσδιορίσουν ακριβώς αυτή τη σχέση. Η βία, με όποιες μορφές κι αν εμφανίζεται στη μικρή οθόνη, επηρεάζει βαθύτατα τη συμπεριφορά των παιδιών, αλλά φυσικά δεν είναι η μόνη που τα κάνει να συμπεριφέρονται αντικοινωνικά.(Γουίν, Μ. , ``Τηλεόραση, Ένας ξένος στο σπίτι´´, ΑΘΗΝΑ 1996, σελ.70)

Η κοινή λογική επαναστατεί στην ιδέα ότι η βία στην τηλεόραση μπορεί να οδηγήσει τα κανονικά παιδιά στο έγκλημα ή στο να γίνουν περιθωριακά άτομα. Και είναι ακριβώς αυτή η αντίληψη που κάνει τους γονείς αρκετά ανεκτικούς στο να παρακολουθούν τα παιδιά τους

προγράμματα με βία και εγκλήματα, παρά τις συμβουλές των ψυχολόγων και των παιδαγωγών. Δεν μπορούν οι γονείς να δεχτούν εύκολα ότι η τηλεόραση προκαλεί στα παιδιά τους επιθετική συμπεριφορά, αφού ο ρόλος της στην οικογένεια είναι διαφορετικός. Έχουν την τηλεόραση για να κρατάει τα παιδιά ήσυχα και παθητικά, να βάζει τέρμα στα θορυβώδη παιχνίδια τους, να σταματάει τους καυγάδες τους και να προφυλάγει από πολλά άλλα οικογενειακά περιστατικά που θα μπορούσαν να είναι οδυνηρές εμπειρίες για τα παιδιά. Αλλά αν η βία στην τηλεόραση δεν προκαλεί βίαιη συμπεριφορά, τότε είναι απλή σύμπτωση το ότι με τον ερχομό της τηλεόρασης στα αμερικανικά σπίτια ήρθε και η χειρότερη επιδημία νεανικής βιαιότητας που γνώρισε ποτέ η χώρα αυτή; Ένας καθηγητής Κοινωνιολογίας και Νομικής λέει: «Δεν πιστεύω ότι η τηλεόραση ευθύνεται άμεσα για τη βιαιότητα των νέων σήμερα, αλλά μου είναι αδιανόητο να μην έχει καμία επιρροή».(Γουίν Μ. , ``ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ Ένας ξένος στο σπίτι´´, ΑΘΗΝΑ 1996, σελ.70-71)

Για πολλά χρόνια επίκεντρο του ενδιαφέροντος, το θέμα «Παιδί και τηλεοπτική βία» δίχασε τους ειδικούς. Άλλοι, όπως, λ.χ. ο Bandura(1963), ο Eron (1972), ο Atkin ή ο Berkowitz, θεωρούν ότι η τηλεοπτική βία διεγείρει την παιδική επιθετικότητα ή την επιθετικότητα των εφήβων [Belson (1978)], ενώ άλλοι, όπως, λ.χ. ο Feschbach (ήδη από το 1955), ισχυρίζονται ότι η παρακολούθηση σκηνών βίας είναι μια ασφαλιστική δικλείδα, μέσα από την οποία εκτονώνεται, με το μηχανισμό της προβολής και της ταύτισης με τον επιτιθέμενο ήρωα, η επιθετικότητα του ίδιου του παιδιού. Ας σημειωθεί ότι αυτού του τύπου οι προσεγγίσεις είναι αμφισβητήσιμες για τρεις τουλάχιστον λόγους:

- γιατί απομονώνουν ένα μέρος από το σύνολο της ανθρώπινης συμπεριφοράς, τη βία,
 - γιατί απομονώνουν μία από το πλήθος των παραμέτρων που υποτίθεται ότι την επηρεάζουν, την τηλεόραση, και ένα μόνο είδος τηλεοπτικών προγραμμάτων, εκείνα που περιλαμβάνουν σκηνές βίας, και
 - γιατί θεωρούν ότι η αιτιακή σχέση που εξετάζουν είναι μονόδρομη με αφετηρία το τηλεοπτικό ερέθισμα, ενώ η σχέση αυτή είναι λογικά αντιστρέψιμη. (Σολμάν Μ.- Τσαουλά Ν., ``Η Αλίκη στη χώρα των πραγμάτων´´, ΑΘΗΝΑ 1986, σελ. 11-12)
- Υπάρχουν πραγματικοί λόγοι για να πιστεύουμε ότι η τηλεόραση έχει μεγάλη σχέση με την αύξηση της επιθετικότητας των νέων. Όμως αυτούς τους λόγους θα πρέπει να τους αναζητήσουμε όχι στην άμεση σχέση προγραμμάτων βίας και ανάλογης συμπεριφοράς αλλά στην εμπειρία γενικά από την παρακολούθηση της τηλεόρασης και στις συνέπειές της στη ζωή του παιδιού.

2. ΑΠΟΨΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΕΙΔΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΗ ΒΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Από την American Academy of Pediatrics

-Η τηλεοπτική βία μπορεί να οδηγήσει τα παιδιά σε επιθετικές συμπεριφορές. Αυτό επιβεβαιώνουν περισσότερες από 1.000 μελέτες.

-Τα παιδιά στην Αμερική, φθάνοντας την ηλικία των 18 ετών, έχουν παρακολουθήσει κατά μέσο όρο 200.000 πράξεις βίας μόνο

από την τηλεόραση.

- Το επίπεδο της βίας κατά την διάρκεια των cartoon που προβάλλονται το πρωί του Σαββάτου είναι μεγαλύτερο από οποιοδήποτε άλλο. Υπάρχουν 3 με 5 πράξεις βίας κάθε ώρα στις υπόλοιπες ώρες και περίπου 20 με 25 το πρωί του Σαββάτου.

- Η τηλεοπτική βία είναι ιδιαίτερα ζημιογόνα για τα παιδιά κάτω των 8 ετών επειδή αυτά δεν μπορούν να διαχωρίσουν εύκολα την πραγματικότητα από τη φαντασία. Οι βίαιες εικόνες στην τηλεόραση και τις ταινίες είναι δυνατόν να θεωρούνται πραγματικές από τα μικρά παιδιά. Είναι δυνατόν να τα τραυματίσουν.

- Η τηλεοπτική βία επηρεάζει τα παιδιά ως εξής:

. Αύξηση της επιθετικότητας και της αντικοινωνικής συμπεριφοράς

. Αύξηση του φόβου να καταστούν θύματα

. Περιορισμός της ευαισθησίας τους στη βία και στα θύματα της βίας.

. Αύξηση της επιθυμίας για περισσότερη βία στη ψυχαγωγία και στη πραγματική ζωή.

. Η τηλεόραση συχνά δεν δείχνει τα αποτελέσματα της βίας. Αυτό παρατηρείται ιδιαίτερα στα cartoons, στα παιδικά commercial και στα βιντεοκλίπ. Το αποτέλεσμα είναι, τα παιδιά να μαθαίνουν ότι δεν υπάρχει ή υπάρχει ελάχιστη επίπτωση για τους δράστες βίαιων πράξεων. (<http://www.castrinos.net/anti-tv/tv>)

Από την National Association for the Education of Young Children

Η National Association for the Education of Young Children εστιάζει σε τρεις επιπτώσεις της τηλεοπτικής βίας στα παιδιά:

- Τα παιδιά είναι δυνατόν να γίνουν λιγότερο ευαίσθητα στον πόνο και στο μαρτύριο των άλλων (απευαισθητοποίηση)

- Τα παιδιά είναι δυνατόν να συμπεριφέρονται με επιθετικό ή επιζήμιο τρόπο απέναντι στους άλλους (αύξηση επιθετικότητας)

- Τα παιδιά μπορεί να γίνουν περισσότερο δειλά (Σύνδρομο μοχθηρού κόσμου). (<http://www.castrinos.net/anti-tv/tv>)

Από το National Institute of Mental Health

Τα βίαια προγράμματα της τηλεόρασης οδηγούν τα παιδιά και τους έφηβους που παρακολουθούν αυτά τα προγράμματα σε επιθετικές συμπεριφορές. (<http://www.castrinos.net/anti-tv/tv>)

Από το Mediascope, National Television Violence Study

Τρεις βασικοί κίνδυνοι σχετίζονται με την επανειλημμένη παρακολούθηση βίαιων τηλεοπτικών εικόνων:

- Εκμάθηση επιθετικής νοοτροπίας και συμπεριφοράς
 - Απευαισθητοποίηση στις βίαιες συμπεριφορές της πραγματικής ζωής
 - Ανάπτυξη του φόβου να καταστούν θύματα βίας.
- (<http://www.castrinos.net/anti-tv/tv>)

Από το Center for Media and Public Affairs

- Από το 1955, αναφορές, έρευνες και δημόσιες παρουσιάσεις από ειδικούς έχουν αναμφίβολα καταλήξει στο συμπέρασμα ότι τα ΜΜΕ έχουν σημαντικές ευθύνες στην εκδήλωση επιθετικών

συμπεριφορών και την ανάπτυξη επιθετικών στάσεων πολλών παιδιών, εφήβων και ενηλίκων.(Surgeon General, 1972: National Institute of Mental Health, 1982, American Psychological Association, 1992).

- Δυο μεγάλες μετα-έρευνες έγιναν σχετικά με τη σχέση της επιθετικότητας των παιδιών και της βίας που προβάλλεται από τα ΜΜΕ. Η πρώτη αφορούσε σε 67 έρευνες που περιλαμβάνουν περισσότερα από 30.000 άτομα(Andison, 1977) και η δεύτερη 230 μελέτες που αφορούσαν σε περίπου 100.000 άτομα(Hearold, 1986). Και οι δυο κατέληξαν σε κοινά συμπεράσματα. Πρώτο, υπάρχει μια σαφής σχέση μεταξύ της προβαλλόμενης τηλεοπτικά βίας και της συμπεριφοράς. Δεύτερο, η παρακολούθηση βίαιων προγραμμάτων δεν αυξάνει μόνο την επιθετική συμπεριφορά αλλά σχετίζεται με την εκδήλωση αρχέγονων προ-κοινωνικών συμπεριφορών.

(<http://www.castrinos.net/anti-tv/tv>)

Από το The ChildTrauma Academy

Η βία των ΜΜΕ

Στα σπίτια όπου δεν υπάρχει φυσική ή συναισθηματική βία, τα παιδιά εμβαπτίζονται σε βίαιες εικόνες, το μέσο παιδί περνά περισσότερες από τρεις ώρες την ημέρα παρακολουθώντας τηλεόραση. Η τηλεόραση, τα βίντεο-παιχνίδια, η μουσική και οι ταινίες γίνονται όλο και περισσότερο βίαια(Donnerstein et al., 1995). Ο Huston και οι συνεργάτες του έχουν υπολογίσει ότι ο μέσος έφηβος των 18 ετών έχει παρακολουθήσει 200.000 πράξεις βίας στην τηλεόραση (Huston, et al., 1992). Ακόμη και στις

περιπτώσεις που σωστές οικογενειακές και κοινωνικές δομές έχουν δημιουργήσει στέρεες συναισθηματικές, συμπεριφοριολογικές, γνωστικές και κοινωνικές βάσεις, η διαβρωτικότητα της τηλεοπτικής βίας αναπτύσσει την επιθετικότητα και την αντικοινωνική συμπεριφορά, συνεισφέροντας την άποψη ότι ο κόσμος είναι περισσότερο επικίνδυνος από ότι είναι στην πραγματικότητα (Gerbner, 1992) και απευαισθητοποιεί τα παιδιά στη βία για το μέλλον. Για τα παιδιά που βιώνουν τη βία μέσα στο σπίτι τους, η τηλεοπτική εικόνα της δύναμης και της βίας καθιερώνει τις συμπεριφορές αυτές ως «πολιτιστικές» αξίες, ενισχύοντας τα όσα έχουν καταγράψει στο σπίτι.
(<http://www.castrinos.net/anti-tv/tv>)

Από το The American Psychological Association

Ψυχολογικές έρευνες έχουν καταλήξει ότι η τηλεοπτική βία είναι υπεύθυνη για τα εξής:

- Τα παιδιά γίνονται λιγότερο ευαίσθητα στον πόνο και στα μαρτύρια των άλλων
- Τα παιδιά είναι δυνατόν να αναπτύξουν φόβους για τον κόσμο γύρω τους
- Τα παιδιά ρέπουν προς επιθετικές συμπεριφορές και επικίνδυνες στάσεις απέναντι στους γύρω τους.

(<http://www.castrinos.net/anti-tv/tv>)

Από το Media Awareness Network

Είναι ασφαλές ότι η τηλεοπτική βία δεν ευθύνεται για κάθε εκδήλωση παιδικής επιθετικότητας, και είναι επίσης αληθινό ότι

κάποια παιδιά έχουν την τάση να επηρεάζονται περισσότερο από την τηλεοπτική βία σε σχέση με άλλα, και είναι βέβαιο ότι αυτά τα παιδιά θα είναι περισσότερο επιθετικά σε κάθε περίπτωση. Όμως η επίδραση της τηλεοπτικής βίας οδηγεί αυτά τα προδιαθετημένα παιδιά να γίνουν ακόμη περισσότερο επιθετικά απ' ό,τι θα ήταν. Παρά το ότι αυτά τα παιδιά πιθανόν αποτελούν μειοψηφίες ανάμεσα στους τηλεθεατές, αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό των επιθετικών παιδιών. *Television Violence : A Review of the Effects on Children of Different* by Wendy L. Josephson, Ph. D., for the Department of Canadian Heritage, February 1995. (<http://www.castrinos.net/anti-tv/tv>)

Από την National Education Association

Η επιθετικότητα και η βία στα παιδιά της σχολικής ηλικίας έχει αυξηθεί δραματικά. Η τηλεοπτική βία αποτελεί σοβαρό παράγοντα και δεν ευθύνεται μόνο για τις βίαιες ή τις εγκληματικές συμπεριφορές αλλά κυρίως ως παράγοντας διάδοσης της επιθετικότητας. Η National Education Association αναγνωρίζει ότι τα παιδιά είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι θεατές και πρέπει να προστατεύονται από την βία, την προκατάληψη, τα σεξουαλικά θεάματα, τα στερεότυπα, την εκμετάλλευση των διαφημιστών, των κατασκευαστών videogames, μουσικών κασετών, παιχνιδιών και άλλων που οι επαγγελματίες των ΜΜΕ προβάλλουν. (<http://www.castrinos.net/anti-tv/tv>)

3. ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΚΗ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ – ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Ο όρος “επιθετικότητα” είναι ασαφής και αόριστος. Δεν υπάρχει ένας ενιαίος και γενικά αποδεκτός ορισμός της λέξης. Οι ορισμοί της “επιθετικότητας” ποικίλλουν ανάλογα με την φιλοσοφική αφετηρία και τη μεθοδολογία του κάθε συγγραφέα. Με τη συνηθισμένη χρήση του όρου, η “επιθετικότητα” υποδηλώνει μια εχθρική ενέργεια ή προσβολή (σωματική ή ψυχολογική) που στρέφεται εναντίον ενός άλλου προσώπου, ζώου ή πράγματος. Η ψυχαναλυτική προσέγγιση θεωρεί ότι η “επιθετικότητα” είναι κάθε τάση που ενεργοποιείται σε μια συμπεριφορά (πραγματική ή φανταστική) και σκοπεύει στο να βλάψει τον άλλον ή στρέφεται εναντίον του ίδιου του προσώπου. (Βρύζας Κ., “Μέσα Επικοινωνίας και Παιδική Ηλικία”, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1997, σελ.73)

Όσον αφορά την προέλευση της επιθετικότητας, υπάρχουν δύο βασικές αντιλήψεις : η πρώτη, θεωρεί την επιθετικότητα έμφυτη και ενδογενή, ενώ η δεύτερη, εξωγενή. Σύμφωνα με την πρώτη αντίληψη, η επιθετικότητα είναι η εκδήλωση της “ορμής του θανάτου” (Freud), ή η έκφραση του “επιθετικού ενστίκτου” (Lorenz). Η δεύτερη αντίληψη αναγνωρίζει ένα καθοριστικό ρόλο στους περιβαλλοντικούς παράγοντες. Το αν η επιθετικότητα είναι έμφυτη ή όχι, είναι ένα πολύ αμφιλεγόμενο ερώτημα. Γιατί κι αν ακόμη δεχτούμε ότι ενυπάρχει στον γενετικό μας κώδικα, δεν μπορεί να αναπτυχθεί παρά μόνο μέσα σε ένα πρόσφορο κλίμα.(Βρύζας Κ., “Μέσα Επικοινωνίας και Παιδική Ηλικία”, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1997, σελ. 74)

Η άποψη Αμερικανών ψυχολόγων, σύμφωνα με την οποία τα παιδιά και οι ενήλικοι πρέπει να παρακολουθούν σκηνές βίας, γιατί έτσι δήθεν επέρχεται κάθαρση από τη λανθάνουσα επιθετικότητα τους, αποδείχτηκε απόλυτα εσφαλμένη. Οι επόμενες έρευνες πείθουν τους υποστηρικτές αυτής της θέσης ότι πρέπει να την αναθεωρήσουν.

Α) Ο καθηγητής του πανεπιστημίου του Βατερλό στον Καναδά, Walters, και οι συνεργάτες του ερεύνησαν πειραματικά το ρόλο της τηλεόρασης στην πρόκληση ή απόσβεση της ανθρώπινης επιθετικότητας. Ένα γκρουπ αρρένων 34 ετών χωρίστηκαν σε δυο ομάδες. Η α΄ παρακολούθησε μια σκηνή βίας (νέους να συμπλέκονται με μαχαίρια), ενώ η β΄ μια καλλιτεχνική εργασία. Αμέσως μετά την παρακολούθηση των προγραμμάτων μετρήθηκε η επιθετικότητα κάθε ομάδας. Η πρώτη ομάδα ξεπέρασε σημαντικά την δεύτερη. Στο ίδιο αποτέλεσμα κατέληξε η ίδια έρευνα όταν χρησιμοποίησαν ως υποκείμενα γυναίκες και έφηβους 24 και 15 ετών αντίστοιχα.(Γιαννικόπουλος Α. Β. ,΄΄Ψυχολογία προσαρμογής του παιδιού και του ενήλικου΄΄ , ΑΘΗΝΑ 1985, σελ. 361)

Β) Ο Λεονάρδος Eron μελέτησε 600 μαθητές Γ΄ τάξεις δημοτικού σχολείου που έδειχναν αυξημένη επιθετικότητα. Διαπίστωσε ότι παρακολουθούσαν σκηνές βίας στην τηλεόραση για μακρότερο χρονικό διάστημα από άλλους συμμαθητές τους.(Γιαννικόπουλος Α. Β. ,΄΄Ψυχολογία προσαρμογής του παιδιού και του ενήλικου΄΄ ,ΑΘΗΝΑ 1985, σελ. 361)

Γ) Δόθηκαν ερωτηματολόγια σε θεατές δύο κινηματογραφικών έργων (ενός αστυνομικού και ενός ανάλαφρου και διασκεδαστικού) παιγμένων στην τηλεόραση πριν και μετά την προβολή. Το ποσοστό

επιθετικότητας ανήλθε από 20% σε 43% στους θεατές του αστυνομικού φιλμ, ενώ στους άλλους παρέμεινε σχεδόν στο ίδιο (από 28% σε 27%) επίπεδο.(Γιαννικόπουλος Α. Β., ``Ψυχολογία προσαρμογής του παιδιού και του ενήλικου`` ,ΑΘΗΝΑ 1985, σελ. 361)

Δ) Πολλές έρευνες που έγιναν στην Νέα Υόρκη, στην Βιρτζίνια, στην Αλεξάνδρεια και στο Άμστερνταμ απέδειξαν ότι, όσο περισσότερο βλέπουν τα παιδιά τηλεόραση με σκηνές βίας, τόσο αυξάνεται η επιθετικότητά τους. (Γιαννικόπουλος Α. Β., ``Ψυχολογία προσαρμογής του παιδιού και του ενήλικου`` ,ΑΘΗΝΑ 1985, σελ. 362)

Επειδή όμως οι δογματισμοί δεν έχουν θέση στην ανθρώπινη συμπεριφορά, έχουμε την γνώμη ότι τα παιδιά που είναι από την φύση τους περισσότερο επιθετικά έχουν την τάση να παρακολουθούν περισσότερο σκηνές βίας, οι οποίες φυσικά ανεβάζουν το γράδο της επιθετικότητας. Αυτό ωθεί το άτομο σε παρακολούθηση νέων σκηνών βίας κι έτσι ο φαύλος κύκλος συνεχίζεται(Γιαννικόπουλος Α. Β., ``Ψυχολογία προσαρμογής του παιδιού και του ενήλικου`` , ΑΘΗΝΑ 1985, σελ.362)

Η τηλεόραση με τα αντιπαιδαγωγικά και αντικοινωνικά προγράμματά της οδήγησε όχι λίγους φανατικούς τηλεθεατές στο έγκλημα. Μια έρευνα που έκανε το Ινστιτούτο Προστασίας της Νεότητας στην Πενσυλβανία των Η.Π.Α έδωσε τα ακόλουθα στοιχεία. Νέοι, 16 μόλις ετών, είχαν συλληφθεί ήδη τρεις φορές για διάφορες παραβάσεις του νόμου. Το 53% των νέων αυτών απάντησαν, ότι διέπραξαν το αδίκημα σε κατάσταση ψυχικής ταραχής. Όλοι δε δήλωσαν, κατά την έρευνα, ότι τους αρέσει πολύ η

τηλεόραση.(Μηλίτσης Γ., "Προσέξτε το παιδί" , ΑΘΗΝΑ 1991 σελ.154-155)

Τα παιδιά που παρακολουθούν προγράμματα που περιέχουν σκηνές βίας στην τηλεόραση, όταν ενηλικιώνονται συμπεριφέρονται με βίαιο τρόπο. Το ανεπιθύμητο και δυσάρεστο αυτό αποτέλεσμα παρατηρείται σε αγόρια και σε κορίτσια. Επιπρόσθετα το κατά πόσο αρχικά ένα παιδί ήταν επιθετικό, δεν παίζει κανένα ρόλο. Οι παρενέργειες της παρακολούθησης της βίας στην τηλεόραση εμφανίζονται στην ενήλικη ζωή, ανεξάρτητα από τα αρχικά χαρακτηριστικά του παιδιού.(<http://www.medlook.net.cy/>)

Οι πολύ σοβαρές και ανησυχητικές αυτές διαπιστώσεις, έρχονται να προστεθούν σε μια σειρά από άλλα δεδομένα που προέκυψαν από καλά σχεδιασμένες ψυχολογικές και κοινωνικές έρευνες, που δείχνουν πόσο πολύ η τηλεόραση επηρεάζει τη δημιουργία των χαρακτήρων των παιδιών. Σε μια από τις πολύ λίγες μακροχρόνιες έρευνες που εξέτασαν το τι συμβαίνει σε παιδιά που έβλεπαν βία στην τηλεόραση όταν γίνονται ενήλικες, επιστήμονες από το πανεπιστήμιο του Michigan, παρακολούθησαν από το 1977, 329 παιδιά. Τα παιδιά αυτά αξιολογήθηκαν αρχικά όσον αφορά το τι έβλεπαν στην τηλεόραση και πόσο συχνά. Η ηλικία των παιδιών κατά την έναρξη της έρευνας ήταν από 6 έως 9 χρονών. Οι ερευνητές αξιολόγησαν τις σειρές που έβλεπαν τα παιδιά. Ορισμένες από αυτές θεωρήθηκαν ιδιαίτερα βίαιες λόγω των σκηνών που κατ' επανάληψη προέβαλλαν. (<http://www.medlook.net.cy/>)

Τα παιδιά έτυχαν μιας διαχρονικής παρακολούθησης και όταν ήσαν πλέον ενήλικες, κατά την δεκαετία του 1990. Οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι τα παιδιά που παρακολουθούσαν τα προγράμματα

με τις περισσότερες σκηνές βίας, 15 χρόνια μετά, όταν γίνονταν ενήλικες, παρουσίαζαν τα περισσότερα χαρακτηριστικά επιθετικότητας. Για παράδειγμα τα παιδιά αυτά, όταν ήταν πλέον άνδρες ή γυναίκες είχαν περισσότερα περιστατικά βίας εναντίον του συζύγου ή συντρόφου τους παρά τα άλλα παιδιά που κοίταζαν λιγότερη βία στην τηλεόραση. (<http://www.medlook.net.cy/>)

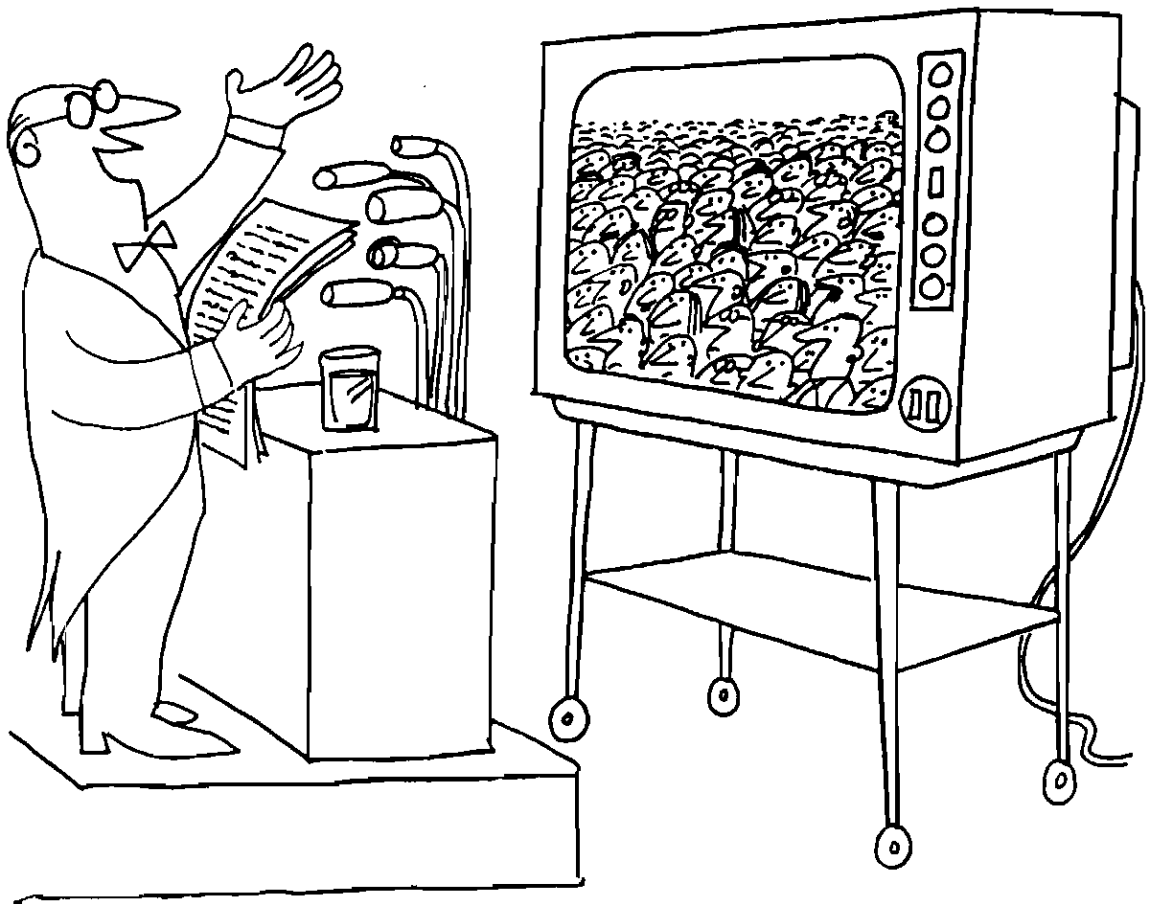
Εκτός από το χρόνο και την ποιότητα των προγραμμάτων που έβλεπαν στην τηλεόραση τα παιδιά, υπήρχαν ακόμη 2 παράγοντες που επηρέαζαν το βαθμό επιθετικότητας που εκφράζονταν στην ενήλικη ηλικία. Οι δύο αυτοί παράγοντες ήταν το πόσο ένα παιδί ταυτοποιούσε τον εαυτό του με ένα βίαιο χαρακτήρα που έβλεπε στην τηλεόραση και τι πόσο το παιδί αντιλαμβανόταν εάν αυτά που έβλεπε ήταν πραγματικά ή όχι. Συμπερασματικά οι ερευνητές τονίζουν ότι και για τους τρεις παράγοντες, δηλαδή μεγάλου βαθμού παρακολούθηση βίας στην τηλεόραση, ψηλού βαθμού ταυτοποίηση με ένα από τους βίαιους χαρακτήρες και αυξημένο ποσοστό αντίληψης ότι αυτά που έβλεπαν στην τηλεόραση αντιστοιχούν με πραγματικά γεγονότα, οδηγούσαν τα παιδιά στο να γίνονται βίαιοι ενήλικες. (<http://www.medlook.net.cy/>)

Οι αρνητικές επιδράσεις των βίαιων προγραμμάτων της τηλεόρασης παρατηρούνταν ανεξάρτητα από το κοινωνικό ή οικονομικό επίπεδο μιας οικογένειας, ανεξάρτητα από το διανοητικό επίπεδο του παιδιού και ανεξάρτητα από διάφορους παράγοντες σε σχέση με τους γονείς των παιδιών. Δηλαδή η βία στην τηλεόραση από μόνη της αρκούσε για να δημιουργείται βίαιος χαρακτήρας στην ενήλικη ζωή. (<http://www.medlook.net.cy/>)

Οι διαπιστώσεις αυτές πρέπει να μας ανησυχήσουν ιδιαίτερα. Δεν

είναι η πρώτη φορά που σοβαρές έρευνες μας κρούουν τον κώδωνα κινδύνου για τις σοβαρές επιπτώσεις που μπορούν να έχουν ορισμένα προγράμματα στην τηλεόραση πάνω στη δημιουργία του χαρακτήρα των παιδιών.

Οι γονείς θα πρέπει να κάνουν ότι μπορούν για να περιορίζουν την παρακολούθηση βίαιων προγραμμάτων, τηλεοπτικών σειρών και έργων από τα παιδιά τους. Παράλληλα θα πρέπει να τα ενθαρρύνουν να λαμβάνουν μέρος σε άλλες δημιουργικές δραστηριότητες, να συναναστρέφονται και να παίζουν με συνομήλικους τους. Βλέπουμε μάλιστα, από την έρευνα , ότι χρειάζεται ακόμη περισσότερη προσοχή στα παιδιά προεφηβικής ηλικίας.
(<http://www.medlook.net.cy/>)

Του Κώστα Μητρόπουλου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

1. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟΥ

Σε μια συνέντευξη, ένας συνταξιούχος εκφωνητής του ραδιοφώνου «θρήνησε» επειδή οι περισσότερες περιγραφές παιχνιδιών μπέιζμπολ γίνονταν πια από την τηλεόραση σε βάρος του ραδιοφώνου. Με το ραδιόφωνο, είπε, ο ακροατής συμμετείχε ενεργά. Ο ακροατής ήταν υποχρεωμένος να χρησιμοποιήσει την φαντασία και την μνήμη του κι είναι ντροπή που αυτό δεν ισχύει πια. (Greenfield P., "Μέσα ενημέρωσης και παιδί", Κουτσούμπος, 1988, σελ.98)

Είναι άραγε αλήθεια ότι το ραδιόφωνο ενεργεί σαν ερέθισμα πάνω στη φαντασία; Αυτό που ισχυρίζονται αρκετοί είναι το ότι οι ακροατές συμμετέχουν ενεργά σ' αυτό που ακούνε, επειδή πρέπει να συνθέσουν μια νοητική εικόνα του παιχνιδιού καθώς αυτό παίζεται, μια εικόνα που έχει σχέση με την μνήμη και είναι εντελώς προσωπική για το συγκεκριμένο άτομο που ακούει την περιγραφή του αγώνα. Αυτή η ανάλυση δείχνει ότι το ραδιόφωνο μπορεί να κεντρίσει τη φαντασία περισσότερο απ' την τηλεόραση απλά και μόνο επειδή αφήνει τα πιο πολλά στη φαντασία. (Greenfield P., "Μέσα ενημέρωσης και παιδί", Κουτσούμπος, 1988, σελ.99)

Μια άλλη μελέτη που σύγκρινε το ραδιόφωνο με την τηλεόραση σχεδιάστηκε για να ελέγξει αυτή την ιδέα σε σχέση με παιδιά του δημοτικού σχολείου. Και πάλι, το κάθε παιδί παρακολούθησε μια ραδιοφωνική ιστορία και μια διαφορετική τηλεοπτική. Όμως αυτή τη φορά κι οι δυο ιστορίες διακόπηκαν λίγο πριν απ' το τέλος και ζητήθηκε απ' τα παιδιά να τις συνεχίσουν. Το ποσοστό των στοιχείων

που τα παιδιά χρησιμοποίησαν στη δημιουργία της συνέχειας της ιστορίας, στοιχεία που δεν υπήρχαν στην ιστορία που άκουσαν ή είδαν, ήταν η βάση των μετρήσεων για το μέγεθος της φαντασίας. Η βασική ανακάλυψη ήταν ότι τα παιδιά έδειξαν μεγαλύτερη φαντασία στην περίπτωση που είχαν ακούσει την ιστορία απ' το ραδιόφωνο, παρά στην περίπτωση που την είχαν δει στην τηλεόραση. Συνεπώς, τ' αποτελέσματα της έρευνας φαίνεται να παρέχουν επιστημονικές αποδείξεις για την άποψη του παλιού εκφωνητή που υποστήριζε ότι το ραδιόφωνο κεντρίζει τη φαντασία. (Greenfield P. "Μέσα ενημέρωσης και παιδί", Κουτσούμπος, 1988, σελ. 99)

Κάποιοι άλλοι υποστήριξαν ότι η τηλεόραση, πρακτικά, καταπιέζει τη δραστηριότητα της φαντασίας. Για παράδειγμα, οι Dorothy και Jerome Singer, σε μια μελέτη πάνω σε παιδιά της προσχολικής ηλικίας, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι όσο περισσότερη τηλεόραση έβλεπε ένα παιδί, τόσο λιγότερο πιθανό ήταν ν' αποκτήσει ένα φανταστικό σύντροφο στα παιχνίδια του (πράγμα που θεωρείται ένδειξη φαντασίας). Παρακολουθώντας αυτά τα ίδια παιδιά μέχρι που έγιναν οχτώ χρονών, οι ερευνητές παρατήρησαν ότι η υπερβολική παρακολούθηση της τηλεόρασης εξακολουθούσε να σχετίζεται με τη σχετικά μικρή απόδοση στα παιχνίδια που χρειάζονται φαντασία. Ένα πείραμα που έγινε στον Καναδά έδειξε ότι η δημιουργικότητα των παιδιών, μετρημένη βάσει της ικανότητά τους να σκέφτονται πολλαπλές χρήσεις των κοινών αντικειμένων, μειώθηκε όταν η τηλεόραση μπήκε στη ζωή τους. (Ασλανίδου Σ. "Ο μύθος του παθητικού τηλεθεατή", ΑΘΗΝΑ 2000, σελ. 44)

Παρ' όλα αυτά, οι επιδράσεις των μέσων επικοινωνίας πάνω στη φαντασία δεν είναι κάτι τόσο απλό. Τουλάχιστο, δεν έχει πάντα η

τηλεόραση τέτοιες δυσμενείς επιδράσεις πάνω στη φαντασία. Μια άλλη εργασία των Singer τονίζει την πιθανότητα μερικά μόνο προγράμματα να κεντρίζουν τη φαντασία. Κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι ο Mr. Rogers – ένα παιδικό πρόγραμμα που είναι μάλλον ασυνήθιστο με τον αργό ρυθμό του, με μικρές παύσεις που επιτρέπει στα παιδιά ν' απαντήσουν και με τη δημιουργία ενός ξεχωριστού φανταστικού κόσμου – κεντρίζει την φαντασία, και ιδιαίτερα στα παιδιά προσχολικής ηλικίας που δεν έχουν τόσο αναπτυγμένη την ικανότητα φαντασίας. (Ασλανίδου Σ., "Ο μύθος του παθητικού τηλεθεατή", ΑΘΗΝΑ 2000, σελ 45)

Όταν οι άνθρωποι μιλούν για τη φαντασία, συχνά σκέφτονται συγκεκριμένα την οπτική φαντασία. Η Meringoff και οι συνάδελφοί της ερευνήσαν ιστορίες παρουσιασμένες απ' το ραδιόφωνο, την τηλεόραση και τα βιβλία με εικόνες, με σκοπό να δουν ποιο είδος οπτικής φαντασίας καλλιεργούσε το καθένα. Οι ερευνητές έβαλαν τα παιδιά να ζωγραφίσουν εικόνες σχετικές με την ιστορία. Η ραδιοφωνική ιστορία είχε σαν αποτέλεσμα ζωγραφιές με μεγαλύτερη φαντασία, στις ποιές τα παιδιά «διάλεξαν μια μεγαλύτερη ποικιλία ιδεών και τις παρουσίασαν γραφικά, ενώ συγχρόνως ενσωμάτωσαν και κάποιες ιδέες εκτός ιστορίας στις ζωγραφιές τους». Όμως αν λάβουμε υπόψη μας όχι την αυθεντικότητα των ζωγραφιών αλλά την ποιότητα τους, τότε τα παιδιά που είχαν έρθει σ' επαφή με την τηλεόραση ή τα βιβλία με εικόνες τα κατάφεραν καλύτερα. Συνεπώς, ενώ η τηλεόραση δε φαίνεται να καλλιεργεί τόσο μεγάλη ποικιλία ή να χρησιμοποιεί την προηγούμενη εμπειρία του παιδιού στη δημιουργία εικόνων όσο το ραδιόφωνο, αληθινά, φαίνεται να καλλιεργεί οπτικές ικανότητες, όπως αυτές που απαιτούνται για τη δημιουργία οπτικών

προοπτικών. Αν το ραδιόφωνο κεντρίζει τη φαντασία περισσότερο απ' την τηλεόραση, αυτό οφείλεται στο ότι αφήνει μερικά οπτικά κενά στον ακροατή, που πρέπει να καλυφθούν με τη φαντασία. Γι' αυτό το σκοπό όμως, συχνά απαιτείται προηγούμενη γνώση και εμπειρία. Αν τα παιδιά δε διαθέτουν την απαιτούμενη εμπειρία, πιθανό να παρερμηνεύουν το υλικό. (Greenfield P. "Μέσα ενημέρωσης και παιδί", Κουτσούμπος, 1988, σελ. 100-101)

2. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΕΝΤΥΠΟΥ ΛΟΓΟΥ

Στην σύγκριση ανάμεσα στην τηλεόραση και το διάβασμα, η ερώτηση θα πρέπει να είναι : υπάρχει πραγματικά ανάγκη από βιβλία στη ζωή του ανθρώπου; Μολονότι η τηλεόραση ανταποκρίνεται σε νέες ανάγκες και συνεπάγεται διαφορετικούς τρόπους σκέψης, μήπως αυτές οι ανάγκες και αυτοί οι τρόποι φέρνουν αλλαγές που θα επικρατήσουν στο μέλλον; Μήπως είναι κάτι το ξεπερασμένο που μπορεί να προκαλεί και αντιδράσεις ακόμα, το να υπερασπιζόμαστε την ανάγνωση τώρα που ζούμε στην εποχή της τηλεόρασης; (Γουίν Μ. , "ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ Ένας ξένος στο σπίτι" ΑΘΗΝΑ 1996, σελ. 68)

Η απάντηση πρέπει να βρίσκεται στις σχέσεις ανάμεσα στα μέσα αυτά και στο άτομο που τα χρησιμοποιεί. Στο διάβασμα ο άνθρωπος χρησιμοποιεί την μοναδική ανθρώπινη ικανότητα: τη λεκτική σκέψη. Μετατρέπει τα σύμβολα των σελίδων έτσι που να βιώνονται οι επιθυμίες, οι φόβοι, οι εσωτερικές ανάγκες της ανθρώπινης φύσης. Ο μυθιστοριογράφος Jerzy Kozinski λέει: «η ανάγνωση προσφέρει απρόσμενες και λυτρωτικές ιδέες, καινούργιες προοπτικές για τα

διάφορα γεγονότα της ζωής μας, ευνοϊκά ή όχι. Ο αναγνώστης νιώθει τον πειρασμό να προχωρήσει πέρα από το κείμενο, να σκεφτεί για τη δική του ζωή κάτω από το φως προσωποποιημένων νοημάτων του βιβλίου». (Γουίν Μ. , ``ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ Ένας ξένος στο σπίτι`` ,ΑΘΗΝΑ 1996, σελ.68)

Στην τηλεόραση ο θεατής παρασύρεται από τις απαιτήσεις της μηχανικής επινόησης, αδύνατος να βάλει σε κίνηση τις ανώτερες διανοητικές του δυνατότητες ή να ικανοποιήσει τις προσωπικές συναισθηματικές του ανάγκες. Παρακολουθώντας τηλεόραση ψυχαγωγείται μεν, αλλά η παθητική συμμετοχή του δεν τον βοηθάει να καλλιεργηθεί αλλάζοντας σαν άνθρωπος. Η τηλεόραση προσφέρει κάποια διασκέδαση, η ανάγνωση επιτρέπει και ενισχύει την ανάπτυξη του ατόμου. (Γουίν Μ. , ``ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ Ένας ξένος στο σπίτι`` , ΑΘΗΝΑ 1996 ,σελ. 70)

3. ΤΟ «ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΣΧΟΛΕΙΟ» ΤΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ

Η τηλεόραση είναι ένα «παράλληλο σχολείο» γιατί διδάσκει, πληροφορεί, προτείνει ερμηνείες των γεγονότων και μοντέλα συμπεριφοράς. Ωστόσο μοιάζει με σχολείο τρελό, χωρίς διδακτικό πρόγραμμα, χωρίς ειρμό. Όσον αφορά το πραγματικό σχολείο, υπάρχει συζήτηση και έρευνα, υπάρχουν πάρα πολλοί άνθρωποι που σκέφτονται πώς να βελτιώσουν την ύλη και τον τρόπο διδασκαλίας της, που θέτουν το πρόβλημα των επιδιωκόμενων εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων και των μέσων για την επίτευξή τους. Απεναντίας, η τηλεόραση απευθύνεται σε ένα κοινό παιδιών και εφήβων χωρίς να υπάρχουν υπεύθυνοι, που να διαχειρίζονται την

επιρροή της τόσο σε συνολικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο μεμονωμένων εκπομπών σύμφωνα με μια παιδαγωγική οπτική. (Λαστρεγκο Κρ. – Τεστα Φρ. , ``Από την τηλεόραση στο βιβλίο`` , ΑΘΗΝΑ 1991 ,σελ.46)

Παραθέτουμε σχετικά ένα απόσπασμα από την παρέμβαση του Λουτσάνο Σκάφα στο βιβλίο *Ένα και ένα κάνουν ένα*. Το ενδιαφέρον αυτού του παραθέματος έγκειται όχι μόνο στις σκέψεις που περιέχει αλλά και στο γεγονός ότι πρόκειται για γραπτές απόψεις του επί χρόνια διευθυντή των παιδικών προγραμμάτων της RAI 1, του καναλιού με την μεγαλύτερη ακροαματικότητα σε ολόκληρη την Ιταλία. «...Είναι δύσκολο πλέον να κάνουμε τις οικογένειες και τους εκπαιδευτικούς, εκτός από τους πιο φωτισμένους, να υιοθετήσουν εκπαιδευτικές μεθοδολογίες με σκοπό να διαμορφώσουν το κατάλληλο κριτικό πνεύμα από μέρους του παιδιού». (Λαστρέγκο Κρ. – Τέστα Φρ. , `` Από την τηλεόραση στο βιβλίο `` , ΑΘΗΝΑ 1991, σελ. 46)

Το υλικό που προσφέρει το τηλεοπτικό μέσο υπακούει στη λογική της κατανάλωσης, στην οποία υποκύπτει η οργάνωση του μηνύματος όλων των παραγωγών. Ενώ παραμένει στο ακέραιο το καθήκον της οικογένειας και του σχολείου να επέμβουν σ' αυτό το χώρο, όσο είναι δυνατό, σήμερα ενισχύεται ολοένα η πεποίθηση ότι η καλλιέργεια κριτικού πνεύματος απέναντι στο μήνυμα της τηλεόρασης πρέπει να προέρχεται από την ίδια την τηλεόραση, δηλαδή από την ίδια την εκπομπή. (Λαστρεγκο Κρ. – Τεστα Φρ., ``Από την τηλεόραση στο βιβλίο`` , ΑΘΗΝΑ 1991 σελ. 47)

Θα 'πρεπε να μπορεί να βρίσκει ολοένα περισσότερο χώρο μέσα στις μαζικές επικοινωνίες, η υποχρέωση των παραγωγών να εξηγούν

την παραγωγή τους, να διδάσκουν στο θεατή ότι ο καλύτερος τρόπος πρόσληψης του θεάματος είναι ο κριτικός. Αυτός ο στόχος θα μπορούσε να επιτευχθεί με τη δημιουργία μιας διαφορετικής κουλτούρας όσον αφορά τη σχέση του κοινού με τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, στην οποία σήμερα ελάχιστα συμβάλλουν οι συντελεστές αυτού του χώρου και ακόμα λιγότερο οι εφημερίδες και οι δημοσιογράφοι. Δεν είναι τυχαίο ότι οι συγγραφείς και οι σκηνοθέτες τηλεοπτικών εκπομπών δέχονται συνεχώς ισχυρές πιέσεις για να ανεβάσουν το δείκτη ακροαματικότητας με οποιοδήποτε θεμιτό ή αθέμιτο μέσο. Σκηνοθέτες και πρωταγωνιστές σε σίριαλ με μεγάλη ακροαματικότητα, παρακινούνται με διάφορα κίνητρα να πετύχουν ακόμη μεγαλύτερη ακροαματικότητα. Τους συνιστούν να μειώσουν στο ελάχιστο τον κίνδυνο της επιλογής από μέρους του κοινού, χρησιμοποιώντας χειρονομίες, φρασεολογία και συμπεριφορές που εύκολα «κλέβουν» την επιδοκιμασία. (Λαστρεγκο Κρ. – Τεστα Φρ., “Από την τηλεόραση στο βιβλίο” ,ΑΘΗΝΑ 1991, σελ. 47)

Είναι όμως ολοφάνερο ότι η λογική της επιδίωξης της επιτυχίας είναι αντίθετη με τη λογική της επιδίωξης του κριτικού πνεύματος. Πράγματι, η τηλεόραση, όπως χρησιμοποιείται κατά κανόνα από τα παιδιά, δεν είναι σε θέση να προσφέρει γνώσεις επαρκώς οργανωμένες. Μόνο το σχολείο μπορεί να βοηθήσει στην προσδευτική οικοδόμηση ενός συστήματος αντιλήψεων που να επιτρέπει τη σωστή χρησιμοποίηση των τηλεοπτικών πληροφοριών. Η τηλεόραση παρέχει εικόνα, θέαμα, λόγο αλλά όχι και μια μέθοδο για να συνδέεται το ένα με το άλλο, για την αποδοχή ή την απόρριψή τους. Παρέχει τις ψηφίδες ενός μωσαϊκού που πρέπει να επιλεγθούν

και να ανασυντεθούν σύμφωνα με ένα γενικό σχέδιο για την συγκρότηση μιας κουλτούρας. (Λαστρεγκο Κρ. – Τεστα Φρ. , ``Από την τηλεόραση στο βιβλίο``, ΑΘΗΝΑ 1991, σελ. 51)

4. Η ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Το πρόβλημα των σημερινών παιδιών δεν είναι πρόβλημα πληροφόρησης. Οι πηγές μετάδοσης γνώσεων έχουν πολλαπλασιαστεί σε τέτοιο βαθμό και εκπέμπουν με τέτοιους ξέφρενους ρυθμούς, ώστε τα παιδιά να κινδυνεύουν από το βομβαρδισμό των πληροφοριών κι όχι από την έλλειψη τους. Η πιο σημαντική συνεισφορά του σχολείου και του εκπαιδευτικού συστήματος είναι, προσαρμοζόμενο και ανταποκρινόμενο στα αιτήματα των καιρών όχι απλώς να εξοπλίζει τα παιδιά με γνώσεις, όσο με κατάλληλους μηχανισμούς αποκωδικοποίησης, οργάνωσης και ερμηνείας πληροφοριών. Ο δάσκαλος καλείται να παίξει ένα ρόλο, ίσως πιο δύσκολο και πιο λεπτό. Τα Μ.Μ.Ε. δεν καταργούν τη λειτουργία του, επιβάλλουν όμως το μετασχηματισμό της. Βάζοντας στην υπηρεσία της νέας γενιάς τα πλεονεκτήματα της τεχνολογίας, ο δάσκαλος επιβάλλεται να παίξει πιο πολύ ρόλο ``ρυθμιστικό`` και ``εμπυχωτικό`` παρά μετάδοση γνώσεων. Μέσα σ' αυτήν τη λογική το σχολείο οφείλει να ``βγει εκτός των τειχών``. Όσο σημαντικό είναι να μάθουν τα παιδιά να διαβάζουν και να αναλύουν ένα λογοτεχνικό κείμενο, άλλο τόσο είναι να μάθουν να διαβάζουν και να αναλύουν εφημερίδες, τηλεόραση, κινηματογράφο. Την εποχή της εικόνας η μάχη ενάντια στον ``εικονικό αναλφαβητισμό`` ίσως θα πρέπει να

ξεκινήσει από το ίδιο το επίσημο σχολείο. Τα Μ.Μ.Ε. δεν είναι ούτε “καλά” ούτε “κακά” ούτε “ουδέτερα”, είναι όμως αντανάκλαση μιας πραγματικότητας. Επειδή είναι δυνατό να παιδεύουν, εκπαιδεύουν και παραπαιδεύουν, μορφώνουν, διαμορφώνουν και παραμορφώνουν, η ανάγκη να εξοπλιστεί η νέα γενιά με τα κατάλληλα εφόδια για την καλύτερη χρήση τους προβάλλει όσο ποτέ άλλοτε. (Πάντζος Π. « Το παράλληλο σχολείο» στο Έκφραση – Έκθεση της Β΄ Λυκείου, Ο.Ε.Δ.Β σελ. 60)

5. ΤΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΦΙΛΜ

Σήμερα, η παιδαγωγική χρησιμοποιεί όλο και πιο πολύ τις οπτικο-ακουστικές μεθόδους διδασκαλίας. Ωστόσο ο παιδαγωγικός ρόλος που αποδίδεται στο φιλμ έχει εκτιμηθεί διαφορετικά. Σύμφωνα με την άποψη ορισμένων ειδικών, το φιλμ δεν είναι δυνατόν να αντικαταστήσει το καθ’ εαυτό μάθημα, όπως μαρτυρά έρευνα που έγινε στις Η.Π.Α. (SICKER A., “Kind und Film”, 1956 σελ. 77)

Υποκείμενα της έρευνας: μαθητές δύο παράλληλων τάξεων. Οι μαθητές της μιας τάξης διδάσκονται το μάθημα “ο σκίουρος” σύμφωνα με τις παραδοσιακές μεθόδους διδασκαλίας, ενώ στην άλλη ομάδα προβάλλεται ένα φιλμ επάνω στο ίδιο θέμα. Κατόπιν, οι μαθητές και των δυο ομάδων προτρέπονται να συντάξουν μια έκθεση πάνω στο θέμα που διδάχτηκαν. Η ομάδα που δέχτηκε την λεκτική εξήγηση προέβη, σε υψηλού επιπέδου “καλές περιγραφές” εν’ αντιθέσει την άλλη που δεν έκανε καμιά περιγραφή. Η δεύτερη ομάδα κορεσμένη από τις λεπτομέρειες του φιλμ, όταν ερωτήθηκε, έδειξε μεγάλη αδυναμία να τις διευθετήσει και να τις παρουσιάσει. (SICKER

A., "Kind und Film", 1956 σελ. 77)

Ο R. Meili αποδίδει επίσης περιορισμένη παιδαγωγική αξία στο φιλμ, υποστηρίζοντας ότι: "Τα αποτελέσματα αυτά καθ' αυτά δεν είναι κινηματογραφικά" και επιπλέον "είναι φορτισμένα από συγκινησιακούς παράγοντες και απογυμνωμένα από διανοητική αξία". Ο προαναφερδόμενος συγγραφέας υποστηρίζει ότι το φιλμ περικλείει μεγάλη συγκινησιακή δύναμη και μοιραία είναι πιο πειστικό από την ομιλία. Ωστόσο, έχοντας περιορισμένη αντικειμενικότητα, δημιουργεί αρκετές επιφυλάξεις ως προς την παιδαγωγική του χρήση. Εν τούτοις η κατανόηση - συμμετοχικότητα που παρέχει το φιλμ έχει συχνά επισημανθεί στα παιδιά και στους πρωτόγονους. "Η γλώσσα της κινούμενης εικόνας μας προσφέρει την νοημοσύνη των πραγμάτων και του κόσμου, νοημοσύνη προγενέστερη της αφηρημένης νοημοσύνης που είναι ο πρώτος κοινός χώρος του ανθρώπινου πνεύματος". Πράγματι, σύμφωνα με αρκετούς μελετητές, διαπιστώνεται μια συγγένεια μεταξύ του φιλμ και της εικόνας και της αρχαϊκής γλώσσας η οποία εκφράζεται με εικόνες. (MORIN E., "Le cinema ou l' home imaginaire", 1955 σελ. 61)

Οι B. & R. Zazzo μελετώντας τις σχέσεις ανάμεσα στο δυναμισμό του φιλμ και τη νοητική κινητικότητα του παιδιού, έδειξαν την εντυπωσιακή κατανόηση του δυναμισμού της δράσης από τα παιδιά (ακόμα και στα νοητικώς υστερούντα) και συμπέραναν ότι η κατανόηση των κινούμενων εικόνων είναι ανώτερη από αυτήν της λεκτικής περιγραφής ή της στατικής εικόνας. Το συμπέρασμα τους αυτό το στήριξαν στο γεγονός ότι ο δυναμισμός του φιλμ, προτρέπει σε μια δυναμική αφήγηση, σε μια ηλικία κατά την οποία το παιδί, είναι ακόμη στο στάδιο της απαρίθμησης ή της στατικής περιγραφής.

(Zazzo B. & R. "Une experience sur le comprehension du Film" 1950 σελ. 34)

Ο R. Desoille αντίθετα, υποστηρίζει τον περιορισμό του παιδαγωγικού ρόλου του φιλμ και την συμβολή του στην συγκινησιακή ωρίμανση των παιδιών – θεατών. (Desoille R. "Lereve eveille et la Filmologie" 1947, σελ. 63)

Συμπερασματικά : Το φιλμ περικλείει μια αξία πειστική η οποία είναι οπωσδήποτε ανώτερη από την αντίστοιχη του λόγου. Κατά συνέπεια το φιλμ έχει την δυνατότητα να προσφέρει τεράστιες υπηρεσίες στην παιδαγωγική. Η μεγάλη δυνατότητα προσφοράς στον παιδαγωγικό τομέα έγκειται στο γεγονός ότι ενέχει γεινιάσεις με τον νοητικό δυναμισμό του παιδιού. Ωστόσο πρέπει πάντα να χρησιμοποιείται με μεγάλη περίσκεψη, όχι μόνο γιατί τείνει να παράγει ένα συγκινησιακό κλίμα, αλλά επίσης επειδή ωθεί τον θεατή σε μια κατάσταση δεκτικότητας – παθητικότητας, δεδομένου ότι δεν απαιτεί καταβολή προσπάθειας. Αυτό ακριβώς το σημείο αποτελεί και τον κυριότερο κίνδυνο της παιδαγωγικής χρήσης του φιλμ. (Boutonier J. "Reflexions sur la valeur educative du cinema" 1947, σελ. 37)

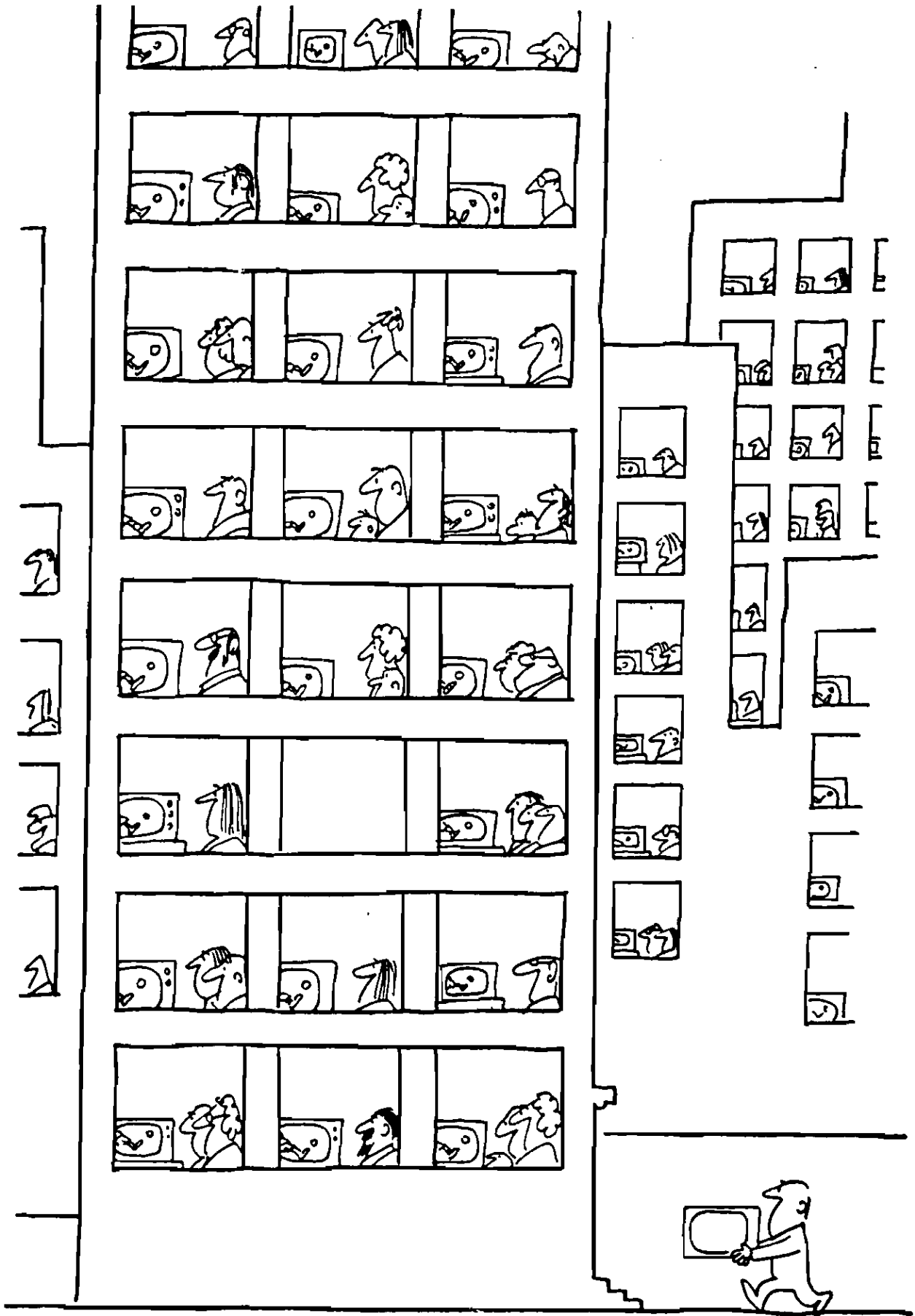
Στο σύνολό της, η παιδαγωγική αξία του φιλμ παραμένει αντικείμενο αμφισβήτησης. Αυτό δεν είναι καθόλου εντυπωσιακό αν λάβουμε υπ' όψιν μας ότι για την πλειονότητα των μαθητών (ασκούμενοι και φοιτητές) το φιλμ είναι συνώνυμο με το "θέαμα" και κατά συνέπεια κάθε προβολή συμπαρασύρει, παθητική στάση. Γι' αυτό ακριβώς το λόγο, η αύξηση της παιδαγωγικής αξίας του φιλμ πρέπει να στραφεί συγχρόνως προς δύο κατευθύνσεις : αφ' ενός προς την εντατική χρήση του φιλμ στον τομέα της διδασκαλίας και αφ' ετέρου προς την καταπολέμηση αυτής της κατάστασης του

πνεύματος. (Boutonier J., "Reflexions sur la valeur educative du cinema" 1947, σελ. 91)

Μερικές από τις επικρατούσες απόψεις αναφορικά με την αποτελεσματικότητα του φιλμ στην παιδαγωγική είναι οι εξής :

- Η παιδαγωγική δύναμη του φιλμ αυξάνεται, εάν ενσωματωθεί στο πρόγραμμα διδασκαλίας όπως ενσωματώνονται οι γραφικές παραστάσεις και τα σχήματα.
- Πρέπει να μνηθεί ο θεατής να παρακολουθεί το φιλμ με δυναμικό τρόπο, έχοντας προηγουμένως κάνει ένα σχεδιάγραμμα των γνώσεών του σχετικά με το θέμα που πρόκειται να παρακολουθήσει ώστε με την σύγκριση να συνειδητοποιήσει τα κενά του.
- Η παρουσίαση του φιλμ πρέπει να επαναλαμβάνεται ώστε να ενισχύεται η μνημονική εγγραφή. (Morin E. "Le cinema ou l'homme imaginaire" 1955 σελ. 53)

Σ' αυτές τις προτάσεις που η πραγματοποίησή τους ευοδώνει την προσληπτικότητα του μαθητή ως προς το φιλμ θα πρέπει να προστεθεί η πρόταση εκείνη που αφορά την προσαρμογή του παιδαγωγικού φιλμ στο είδος του θεατή στον οποίο απευθύνεται. Στο σημείο αυτό εντοπίζεται η αριστη συμμετοχή του ψυχολόγου στην πραγματοποίηση του παιδαγωγικού φιλμ. (Morin E., "Le cinema ou l'homme imaginaire" 1955, σελ. 54)

Του Κώστα Μητρόπουλου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

1. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ.

Η οικογένεια, ως πρώτη κοινωνία ανθρώπων, προσδιορίζει ουσιαστικά τη συμπεριφορά του ατόμου, δηλαδή τηναπηρεάζει και μάλιστα κατά τέτοιο τρόπο που θα μπορούσαμε να πούμε ότι η οικογένεια « σφραγίζει» τη συμπεριφορά του. (Παπαδόπουλος Ν. « Ψυχολογία», Αθήνα 1993, σελ. 158).

Η ανθρωπολογική και κοινωνιολογική μελέτη του θεσμού της οικογένειας στις διάφορες ανθρώπινες κοινωνίες έχει δείξει ότι η οικογένεια έχει αναλάβει και επιτελεί, σε σχέση με το παιδί, τις εξής τέσσερις λειτουργίες:

- τη φροντίδα για την ικανοποίηση των βασικών βιολογικών αναγκών και για τη σωματική ακεραιότητα και υγεία του παιδιού.

- τη φροντίδα για την κοινωνικοποίηση του παιδιού, την εκμάθηση δηλαδή εκ μέρους του παιδιού των μορφών συμπεριφοράς τις οποίες η κοινωνική ομάδα απαιτεί από κάθε μέλος της να έχει αποκτήσει και να έχει ενστερνιστεί. Η οικογένεια λειτουργεί ως «μεσίτης» μεταξύ του ατόμου και του πολιτισμού σε ό,τι αφορά την κοινωνική μάθηση. Έχει μάλιστα διαπιστωθεί ότι παρ'όλες τιςαλλαγές στον τρόπο ζωής και τις σχέσεις των ανθρώπων που έχει επιφέρει η βιομηχανική ανάπτυξη, η οικογένεια σε όλες τις κοινωνίες και τους πολιτισμούς έχει διατηρήσει αυτό το ρόλο της.

- τη φροντίδα για την οικοδόμηση υγιούς προσωπικότητας, την ενίσχυση δηλαδή και τη διατήρηση της συναισθηματικής ισορροπίας,

της κοινωνικής προσαρμογής και της εν γένει ψυχικής υγείας του παιδιού,

- τη φροντίδα για την ανάπτυξη των γνωστικών ικανοτήτων, την εξασφάλιση δηλαδή περιβάλλοντος πλούσιου σε μορφωτικά ερεθίσματα για την πλήρη ενεργοποίηση και αξιοποίηση των νοητικών ικανοτήτων του παιδιού. (Παρασκευόπουλος Ι. « Εξελικτική Ψυχολογία» τόμος 2^{ος}, Αθήνα, σελ. 144).

Πρέπει να σημειωθεί ότι οι δυο πρώτες από τις παραπάνω τέσσερις λειτουργίες – η ικανοποίηση των βιολογικών αναγκών και η κοινωνικοποίηση του παιδιού – οι οποίες συμβάλλουν κυρίως στη διατήρηση της κοινωνίας, έχουν αναγνωρισθεί ως βασική ευθύνη της οικογένειας σε όλες τις ανθρώπινες κοινωνίες όλων των εποχών. (Παρασκευόπουλος Ι., «Εξελικτική Ψυχολογία» τόμος 2^{ος}, Αθήνα , σελ. 144)

2. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΖΩΗ

Αρκετές δεκαετίες μετά την είσοδό της στην κοινωνία, η τηλεόραση εδραιώθηκε τόσο στη ζωή της οικογένειας, ώστε έφτασε να είναι αναπόσπαστο μέρος της καθημερινής ζωής και μάλιστα ένα σκεύος όπως όλες οι οικοσκευές και τα ρούχα που δεν μπορούν να κατασχεθούν σε περίπτωση χρεοκοπίας. Τον πρώτο καιρό οι συγγραφείς και οι σχολιαστές, ξεχωρίζαν σαν δυο διαφορετικά θέματα τη γενική εμπειρία από την τηλεοπτική παρακολούθηση και το περιεχόμενο των προγραμμάτων της τηλεόρασης. Συζητούσαν για την επιρροή της στη ζωή της οικογένειας, αλλά, θα έλεγε κανείς, ότι

έπασχαν από μια παράξενη μυωπία. Όλοι τους, σχεδόν χωρίς εξαίρεση, διέβλεπαν μια ευνοϊκή, ευεργετική, ίσως θαυμάσια επίδραση της οικογένειας στην τηλεόραση. Βέβαια οι συσκευές εκείνη την εποχή ήταν πολύ ακριβές και η σκέψη ότι σε λίγα χρόνια αργότερα θα υπήρχαν δυο ή τρεις συσκευές, στις περισσότερες οικογένειες, φαινόταν παράλογη. Ούτε οι κριτικοί μπορούσαν να προβλέψουν τη διάλυση της οικογένειας εξ' αιτίας των πολλών συσκευών στο σπίτι. Δε φαντάστηκαν επίσης, ότι οι ώρες που τα παιδιά θα έβλεπαν τηλεόραση θα ανέβαιναν τόσο ψηλά, ούτε οι γονείς θα χρησιμοποιούσαν την τηλεόραση σαν « ηρεμιστικό των παιδιών». (Γουίν Μ. « Τηλεόραση : ένας ξένος στο σπίτι», Αθήνα 1996, σελ. 107 – 108).

Ύστερα από τα πρώτα χρόνια, όταν η τηλεόραση άρχισε να συνεπαίρνει όλο και περισσότερο τα παιδιά και οι γονείς άρχισαν ν' ανησυχούν για τα αποτελέσματα της τόσης παρακολούθησης, οι συγγραφείς στις πρώτες σοβαρές μελέτες σχετικά με το θέμα έγραφαν : « η τηλεόραση παρουσιάζει πάντα αξίες που είναι ήδη δεκτές στην κοινωνία : την οικογένεια, τη συντροφικότητα, το σχολείο, την εκκλησία, και την πολιτιστική παράδοση γενικά». Αυτό το έλεγαν σαν ρεφρέν για να ησυχάσουν οι γονείς και να τονιστεί ότι, αν η οικογενειακή ζωή του παιδιού είναι υγιής, δεν διατρέχουν κανένα κίνδυνο από την τηλεόραση. Η τηλεόραση όμως δεν επηρεάζει μόνο το παιδί. Επηρεάζει βαθιά και τους παράγοντες που συντελούν στην αγωγή του. Η οικογένεια και η ζωή της άλλαξε σοβαρά μετά την εγκατάσταση της συσκευής στο σπίτι. Οι συμμαθητές και οι συνομήλικοι έχουν πια προσανατολιστεί τηλεοπτικά κι ενώ παλιά για αρκετές ώρες ήταν μαζί, τώρα κάθονται ξεκομμένα μπροστά στην

οθόνη απορροφημένοι από το θέαμα. Γενικά βλέπουμε στη ζωή και στον πολιτισμό μας αλλαγές που προκάλεσε η τηλεόραση. Ακριβώς γι' αυτό δεν μπορούμε ν' αποδώσουμε στην τηλεόραση δευτερεύοντα ρόλο, πράγμα που επιχειρούν οι υποστηρικτές της και κυρίως οι βιομήχανοι. (Γουίν Μ. « Τηλεόραση : ένας ξένος στο σπίτι», Αθήνα 1996, σελ. 108 – 109)

Ο ρόλος της τηλεόρασης στην οικογενειακή ζωή είναι αρκετά αμφίβολος. Ενώ εμποδίζει τα μέλη της οικογένειας να διασκορπιστούν, όμως δεν προσφέρει καμιά βοήθεια να πλησιάσουν μεταξύ τους. Δεσπόζοντας στο χρόνο που τα μέλη της οικογένειας περνούν μαζί, καταστρέφει τα ειδικά χαρακτηριστικά που διακρίνουν τη μια οικογένεια από την άλλη: τις συζητήσεις, τις οικογενειακές ψυχαγωγίες, τα παιχνίδια και άλλες κοινές δραστηριότητες. (Κουτσουβάνου Ε., ``Η γλωσσική Ανάπτυξη του Παιδιού της Προσχολικής Ηλικίας και η Τηλεόραση``, 1991, σελ. 41)

Ο U. Bronzenbrenner γράφει: «σαν τον παλιό μάγο, η τηλεόραση απλώνει τη μαγεία της παγώνοντας το λόγο και τη δράση και μετατρέποντας τους ζωντανούς ανθρώπους σε σιωπηλά αγάλματα για όσο χρόνο διαρκούν αυτά τα μάγια». Ο μεγαλύτερος κίνδυνος δεν βρίσκεται στη συμπεριφορά που προκαλεί η τηλεόραση – αν και υπάρχει κι εδώ κάποιος κίνδυνος – όσο στη συμπεριφορά που εμποδίζει: το διάλογο , τις οικογενειακές γιορτές, τα παιχνίδια ακόμα και τους οικογενειακούς καυγάδες και όλες εκείνες τις δραστηριότητες μέσα από τις οποίες το παιδί μαθαίνει πολλά και διαμορφώνεται ο χαρακτήρας του. Γυρίζοντας το κουμπί της συσκευής σβήνει η διαδικασία που μετατρέπει το παιδί σε ώριμο άνθρωπο. (Γουίν Μ., ``Τηλεόραση: ένας ξένος στο σπίτι``, ΑΘΗΝΑ, 1996, σελ. 109)

Καθώς οι οικογένειες περνάνε όλο και περισσότερο από τον ελεύθερο χρόνο τους μπροστά στην τηλεόραση, οι συνήθειες εκείνες που άλλοτε έδιναν στην οικογένεια μια ξεχωριστή φυσιογνωμία γίνονται όλο και πιο σπάνιες. Από την προϊστορική εποχή που οι άνθρωποι των σπηλαίων συγκεντρώνονταν όλοι μαζί, κυνηγούσαν, έτρωγαν και κοιμόνταν, χωρίς να τους μένει χρόνος για κάποια πολιτιστική ανάπτυξη, ποτέ οι οικογένειες δεν είχαν φτάσει να κάνουν τέτοια μονότονη ζωή. Η παντοδύναμη παρουσία της τηλεόρασης δεν μειώνει μόνο τις δραστηριότητες της οικογένειας αλλά επηρεάζει με πολλούς τρόπους και τις σχέσεις των μελών της. Οι ώρες που το παιδί έχει συντροφιά του τους ήρωες της μικρής οθόνης σε μια μονόδρομη σχέση, οπότε δεν υπάρχει πραγματική επικοινωνία ή αλληλεπίδραση, σίγουρα αλλάζουν τις σχέσεις του με τους ανθρώπους της πραγματικής ζωής. (Γουϊν Μ., "Τηλεόραση: ένας ξένος στο σπίτι", ΑΘΗΝΑ, 1996, σελ. 113)

Οι διάφορες μελέτες φανερώνουν τη σπουδαιότητα της επαφής πρόσωπο με πρόσωπο στις καθημερινές σχέσεις και ότι ο τρόπος που κοιτάζει ένας άνθρωπος, αν δηλαδή κοιτάζει τον άλλον κατευθείαν στα μάτια, ή ρίχνει λοξές ματιές ή το βλέμμα του πλανιέται, μπορεί να παίξει πρωταρχικό ρόλο στην επιτυχία ή αποτυχία στις ανθρώπινες σχέσεις του. Αλλά στην περίπτωση της τηλεόρασης δεν υπάρχει καμιά επαφή βλεμμάτων όσο και αν οι παρουσιαστές, σε μερικά παιδικά προγράμματα, προσποιούνται ότι μιλούν κατευθείαν στο παιδί και η κάμερα διατηρεί αυτή την αυταπάτη κρατώντας πάντα στο κέντρο το πρόσωπο που μιλάει. (Γουϊν Μ., "Τηλεόραση: ένας ξένος στο σπίτι", ΑΘΗΝΑ, 1996, σελ.112)

Η πιο φανερή ζημιά στις οικογενειακές σχέσεις είναι η

περιορισμένες ευκαιρίες για κουβέντα, για συζητήσεις ακόμα και για διαφωνίες ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά ή και ανάμεσα στα αδέρφια. Οι οικογένειες συχνά χρησιμοποιούν την τηλεόραση για να αποφύγουν να αντιμετωπίσουν τα προβλήματά τους που με τον καιρό χειροτερεύουν και δυσκολεύει όλο και περισσότερο η επίλυση τους. (Γουίν Μ., “Τηλεόραση: ένας ξένος στο σπίτι”, ΑΘΗΝΑ, 1996, σελ. 114)

Η τηλεόραση έπαιξε βασικό ρόλο στην αποσύνθεση της οικογένειας με το να διευκολύνει τους γονείς να εγκαταλείψουν τον ενεργό ρόλο τους στην κοινωνικοποίηση των παιδιών και με το να αντικαταστήσει τις οικογενειακές συνήθειες και τα εξαιρετικά γεγονότα. Βέβαια δεν είναι ο μόνος παράγοντας γι’ αυτή την αποσύνθεση. Η αύξηση του αριθμού των εργαζομένων μητέρων, τα όλο και περισσότερα διαζύγια, η μείωση των μεγάλων οικογενειών, το σπάσιμο της γειτονιάς και της μικρής κοινότητας, η διαρκώς αυξανόμενη αποξένωση του πυρήνα της οικογένειας, είναι παράγοντες που επηρεάζουν σοβαρά τη σύγχρονη οικογένεια. Οι ρίζες αυτής της αλλοτρίωσης προχωρούν βαθιά στην κοινωνική ζωή και η παρουσία της τηλεόρασης μέσα στην οικογένεια τις γονιμοποιεί και ενθαρρύνει την άγρια και ανεξέλεγκτη ανάπτυξή τους. Πιθανόν, με το να παραδοθούμε στη δυναστεία της τηλεόρασης, καλύπτουμε ένα πνευματικό κενό, ένα στείρο τρόπο ζωής, μια έρημο υλισμού. Ο ισχυρός ρόλος της τηλεόρασης στο σπίτι αναισθητοποιεί την οικογένεια, την κάνει να δέχεται τις αναποδιές και την εμποδίζει να αγωνιστεί για να βελτιώσει την κατάστασή της, να καλλιεργήσει τις σχέσεις της και να ξαναβρεί λίγο από τον παλιό της πλούτο. (Γουίν Μ., “Τηλεόραση: ένας ξένος στο σπίτι”, ΑΘΗΝΑ, 1996 σελ. 116)

3. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΧΩΡΙΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

Ένας τρόπος για να μελετήσει κανείς τις επιδράσεις που έχει στην οικογενειακή ζωή μια κανονική παρακολούθηση της τηλεόρασης, θα ήταν να συγκρίνει οικογένειες που βλέπουν τηλεόραση κανονικά με άλλες που δεν βλέπουν καθόλου. Επειδή όμως η συντριπτική πλειοψηφία των οικογενειών ανήκουν στην πρώτη κατηγορία δεν μπορεί να γίνει τέτοιο πείραμα. Αλλά και αν ακόμα ήταν δυνατόν να βρεθούν οικογένειες χωρίς τηλεόραση, τα αποτελέσματα θα ήταν παραπλανητικά. Υπάρχουν πολλές μικροδιαφορές ανάμεσα στις οικογένειες και πάμπολλες παραλλαγές στον τρόπο ζωής, εκτός από την ύπαρξη ή όχι μιας τηλεοπτικής συσκευής. (Γουίν Μ. "Τηλεόραση: ένας ξένος στο σπίτι", ΑΘΗΝΑ, 1996, ΣΕΛ. 179)

Ένα πιο απλό πείραμα είναι αυτό που βασίζεται στη μέθοδο «πριν και μετά». Δηλαδή παίρνουμε μια οικογένεια που βλέπει τηλεόραση και αφού την πείσουμε να την καταργήσει, εξετάζουμε, ύστερα από ένα διάστημα, τις διαφορές στην καθημερινή ζωή με τηλεόραση και χωρίς τηλεόραση. Στην περίπτωση αυτή η κάθε οικογένεια συγκρίνεται μόνο με τον εαυτό της και επομένως είναι πιθανότερο τα αποτελέσματα να αποκαλύψουν τις επιδράσεις της τηλεόρασης πολύ καλύτερα παρά αν κάναμε τη σύγκριση με διάφορες οικογένειες. (Γουίν Μ., "Τηλεόραση: ένας ξένος στο σπίτι", ΑΘΗΝΑ, σελ. 179)

Σε αρκετά τέτοια πειράματα που έγιναν σε οικογένειες, οι γονείς σημείωσαν στο ημερολόγιο που τους δόθηκε τις αλλαγές που παρατηρούσαν στην οικογενειακή τους ζωή ύστερα από το πειραματικό σταμάτημα της τηλεόρασης. Αναφέρουμε επιγραμματικά

τις παρατηρήσεις τους:

- Τα παιδιά μας έκαναν περισσότερη συντροφιά με μας και με τους φίλους μας επισκέπτες
- Η ατμόσφαιρα στο σπίτι έγινε πιο ειρηνική και ήρεμη. Έλειψε ο έξαλλος ρυθμός της τηλεόρασης
- Η οικογένειά μας έσφιξε περισσότερο τις σχέσεις και η επαφή μεταξύ μας αυξήθηκε. Είμαστε πάλι μια οικογένεια με κοινούς δεσμούς και εμπειρίες
- Περισσότερη συμμετοχή των παιδιών στην κοινή ζωή της οικογένειας, στο νοικοκυριό, στις γενικές δουλειές
- Περισσότερο παιχνίδι στο ύπαιθρο. Δεν μας κρατάει πια μέσα η τηλεόραση. Τα παιδιά παίζουν περισσότερο έξω.
- Αλλαγές στην ώρα του φαγητού και του ύπνου. Καθόμαστε περισσότερο στο τραπέζι. Τρώμε άνετα, κουβεντιάζουμε, δεν μας βιάζει η... εκπομπή. Κοιμόμαστε νωρίτερα. Ξυπνούμε ξεκούραστοι...
- Τα παιδιά παίζουν μεταξύ τους περισσότερες ώρες. Αγάπησαν τα ομαδικά παιχνίδια. Παίζουν τώρα τα μεγαλύτερα παιδιά με τα μικρότερα αδέρφια, δημιουργούν κάτι όμορφο όλοι μαζί.
- Περισσότερο διάβασμα. Αυξήθηκαν τα βιβλία που πέρασαν από τα χέρια των παιδιών αυτό το διάστημα.
- Καλύτερες σχέσεις ανάμεσα στους γονείς. Κουβεντιάζουμε περισσότερο με το σύζυγο. Έχουμε πιο πολλές δικές μας ώρες και ψυχαγωγία έξω από το σπίτι για μας τους δύο.
- Περισσότερες δραστηριότητες. Μαζί με τα παιδιά κάναμε τον κήπο, τακτοποιήσαμε την αποθήκη, καθαρίσαμε το γκαράζ, επισκευάσαμε παλιά έπιπλα. Χαρήκαμε όσα μόνοι μας

επιχειρήσαμε να κάνουμε. (Γουίν Μ., ``Τηλεόραση : ένας ξένος στο σπίτι`` , ΑΘΗΝΑ, σελ. 187)

Ανάμεσα στις παρατηρήσεις των γονιών αναφέρθηκαν και μερικά προβλήματα που είχαν στη διάρκεια της τηλεοπτικής απομόνωσης:

- Χάσαμε τις πραγματικά εξαιρετικές εκπομπές, όπως είναι τα θεατρικά ή κινηματογραφικά αριστουργήματα ή μερικές εξαιρετικές εκπομπές ή ντοκιμαντέρ.
- Τα παιδιά, συγκρινόμενα με τους συνομηλίκους τους, ένιωσαν πολλές φορές άσχημα που δεν είχαν τηλεόραση.
- Μας έλειψε η «απειλή»: «δεν θα δεις τηλεόραση...» Δεν μπορούσα πια να τη χρησιμοποιήσω για πειθαρχία.

Αφού πέρασε η περίοδος του πνεύματος, οι οργανωτές, ύστερα από δυο μήνες, επισκέφτηκαν τις οικογένειες αυτές και διαπίστωσαν ότι, παρά τις ευχάριστες αλλαγές που σημειώθηκαν στην οικογενειακή ζωή στη διάρκεια του πειράματος, όλες οι οικογένειες ξαναγύρισαν, μόλις τελείωσε το πείραμα, στην παλιά τους τακτική με την τηλεόραση παρούσα στη ζωή τους. Οι γονείς νοσταλγούσαν τη χωρίς τηλεόραση περίοδο και έβλεπαν με λύπη την επιστροφή στα παλιά. Είχαν πιστέψει ότι, τελειώνοντας το πείραμα, θα κρατούσαν την τηλεόραση πιο έξω από τη ζωή τους και θα ήλεγχαν την παρακολούθηση. Ομολόγησαν όμως ότι επανήλθαν στα ίδια ακριβώς και, σε μερικές περιπτώσεις, χειρότερα από πριν. Το πρόγραμμα της ημέρας υπερφορτώθηκε πάλι με τις τηλεοπτικές εκπομπές. (Γουίν Μ., ``Τηλεόραση: ένας ξένος στο σπίτι`` , ΑΘΗΝΑ, σελ. 188)

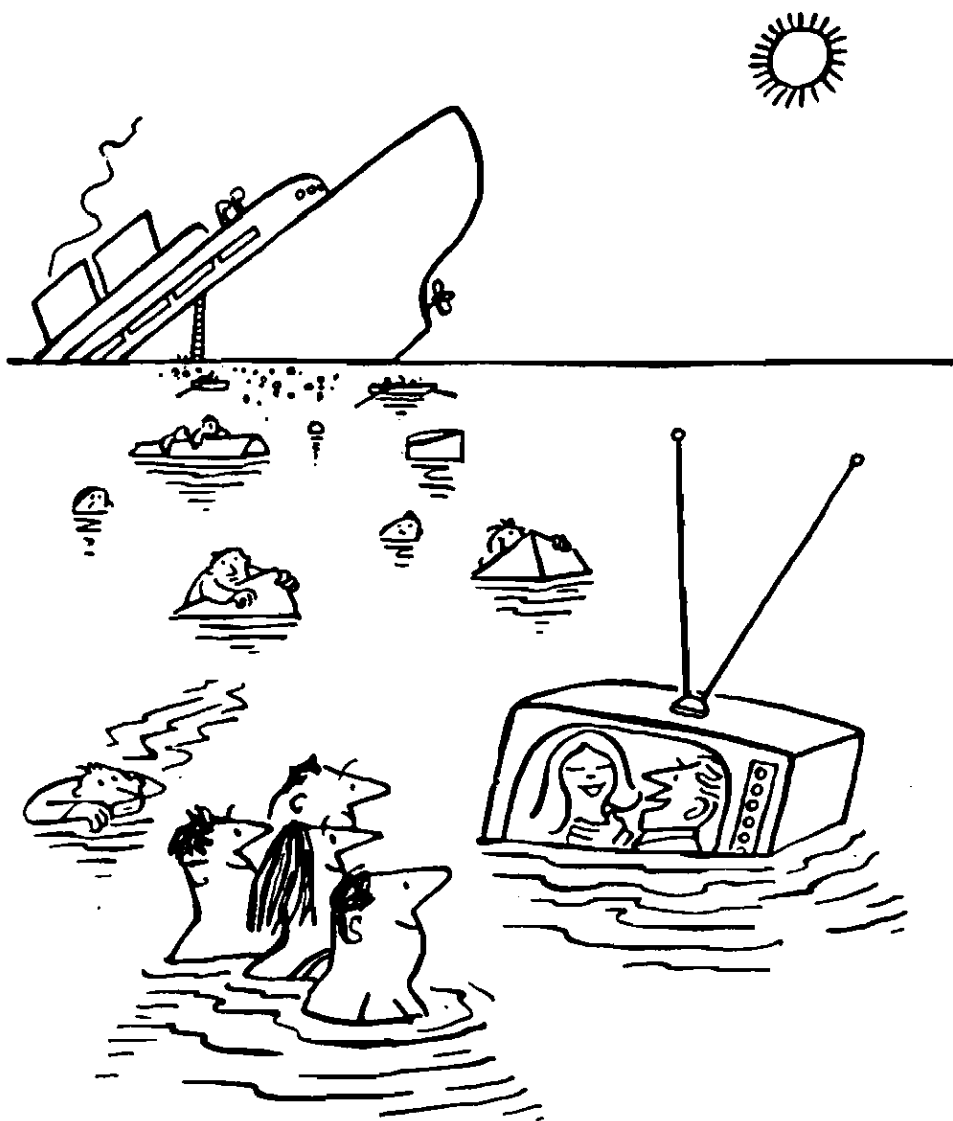
Υπάρχουν όμως μερικές οικογένειες που πραγματικά αποφασίζουν να ζήσουν χωρίς τηλεόραση. Μερικές απ' αυτές δεν

αγόρασαν ποτέ τηλεοπτική συσκευή και άλλες την εγκαταλείπουν, ύστερα από ένα διάστημα που είχαν και έβλεπαν κανονικά. Συχνά η απόφαση για μια οριστική απαλλαγή από την τηλεόραση παίρνεται ύστερα από κάποια αθέλητη στέρηση π.χ. έσπασε η συσκευή, χάλασε η κεραία ή ύστερα από κάποιο ταξίδι σε μέρη που δεν υπήρχε τηλεόραση. Στα διαστήματα αυτά, συνήθως, βλέπουν οι γονείς το θέμα της τηλεόρασης με άλλο μάτι και διαπιστώνουν ότι δεν είναι πολύ δύσκολο να γίνει κάτι. Ένας πατέρας λέει: “Τη ζωή μας την κανόνιζε η συσκευή. Μαλώναμε συχνά με τα παιδιά μας σχετικά με το τι θα παρακολουθούσαν στην τηλεόραση. Αλλά και μεταξύ τους τα παιδιά είχαν τέτοιους καυγάδες. Δεν ήθελαν να καθίσουν στο τραπέζι για φαγητό, όταν είχε κάποια εκπομπή που τους άρεσε. Οι μεγαλύτεροι καυγάδες της οικογένειας γίνονταν γι’ αυτή την καταραμένη συσκευή. Όταν κάποια μέρα χάλασε, ήρθαμε στα λογικά μας. Στην αρχή είπαμε να δοκιμάσουμε πως θα είναι η ζωή μας χωρίς αυτή. Τελικά δεν αποκτήσαμε άλλη”. (<http://www.databank.gr/>)

Συχνά οι γονείς που μεγαλώνουν τα παιδιά τους χωρίς τηλεόραση λένε, ότι η έλλειψή της δεν τους δυσκολεύει στην ανατροφή των παιδιών τους. Αντίθετα, λένε, η ζωή τους γίνεται ευκολότερη χωρίς τη συσκευή γιατί και τα παιδιά τους γίνονται πιο εφευρετικά και δραστήρια και η οικογενειακή τους ζωή πιο ήρεμη, αφού λείπει από την μέση μια αιτία για καυγάδες. Κάτι σημαντικό που χαρακτηρίζει της οικογένειες χωρίς τηλεόραση είναι οι πολλές συζητήσεις που έχουν τα μέλη μεταξύ τους και κυρίως στη διάρκεια του φαγητού. Όταν κάποια οικογένεια εγκαταλείπει την τηλεόραση, προσπαθεί να την αντικαταστήσει με παιχνίδια και άλλες δραστηριότητες. Οι οικογένειες που ποτέ δεν είχαν τηλεόραση, συνηθίζουν να παίζουν, να διαβάζουν

ή να έχουν άλλες ευκαιρίες σαν φυσική εκδήλωση της οικογενειακής τους ζωή, χωρίς να θέλουν να αντικαταστήσουν την έλλειψη της τηλεόρασης. (<http://www.databank.gr/>)

Πολλοί γονείς ρωτούν αν η παντελής απαγόρευση της τηλεόρασης είναι ένα καλό προληπτικό μέτρο. Η απάντηση στην ερώτηση αυτή είναι όχι, γιατί οι γονείς έχουν περιορισμένο έλεγχο, καθώς το παιδί μεγαλώνει και δεν μπορούν να επιβάλλουν το μέτρο αυτό σε φιλικά και συγγενικά σπίτια τα οποία επισκέπτεται το παιδί τους. Παράλληλα, η απαγόρευση δημιουργεί μια εντονότερη επιθυμία για το απαγορευμένο προϊόν και συντελεί στη δημιουργία ενός μύθου και συχνά νιας ιδιαίτερα έντονης προσκόλλησης στην τηλεόραση. Υπάρχουν όμως συγκεκριμένοι τρόποι γονεϊκής παρέμβασης , οι οποίοι μπορούν να κάνουν τη διαφορά και η τηλεθέαση να μην επιφέρει αρνητικά αποτελέσματα. Οι γονείς θα πρέπει να συζητούν με τα παιδιά τους τα προγράμματα που περιέχουν σεξ και βία. Η συζήτηση και οι εξηγήσεις θα πρέπει να είναι στο επίπεδο του παιδιού, με απλή και ξεκάθαρη γλώσσα, ξεκινώντας από το απλούστερο που γνωρίζουν όλοι οι ενήλικοι, θα πρέπει οι γονείς να εξηγήσουν στα παιδιά ότι το σεξ και η βία που βλέπουν είναι ψεύτικα και σκηνοθετημένα. Ακόμα, θα πρέπει να τονίζουν ποιες είναι οι συνέπειες αυτών των πράξεων στην πραγματικότητα. (<http://www.healith.in.gr/>).

Του Κώστα Μητρόπουλου

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μπορεί κανείς να δει το θέμα τηλεόραση σήμερα από δύο πλευρές. Η χρήση και η κατάχρησή της μπορούν από την μια πλευρά να θεωρηθούν σαν συμπτώματα άλλων σύγχρονων ασθενειών, όπως η αποξένωση, η απανθρωπιά, η απάθεια, το ηθικό κενό. Και από την άλλη να θεωρήσει κανείς αυτή την ίδια την τηλεόραση παθογόνο αίτιο, πηγή δηλαδή όλων αυτών των συμπτωμάτων. Η απελπισία που κρύβεται στις εκφράσεις: «μπήκε πια στη ζωή μας» «έγινε ένα με μας», «δεν μπορούμε τώρα πια να κάνουμε τίποτε», δείχνει ότι υπερέχει η πρώτη πλευρά.

Θα ήταν ανόητο να αρνηθούμε ότι υπάρχουν σοβαρά και ίσως αθεράπευτα βάσανα που μας περιτριγυρίζουν σε μια κοινωνία που όλο και περισσότερο εξαρτάται από την τεχνολογία. Υπάρχουν πλευρές της σύγχρονης ζωής μας που πραγματικά είναι πέρα από τον έλεγχο μας. Την άλλοτε απαραβίαστη ιδιωτική οικογενειακή ζωή μας την απειλούν τώρα επιδρομές που προκαλούν τρόμο, είτε γίνεται με νόμιμες κυβερνητικές ενέργειες, είτε με τις παράνομες εισβολές των αντικοινωνικών δυνάμεων που όλο και αυξάνουν. Αισθανόμαστε μέρα με τη μέρα και πιο αβοήθητοι και η εξάρτησή μας από την τηλεόραση αντανακλά καθαρά αυτή την έλλειψη βοήθειας. Αφού κάθε ενέργειά μας είναι μάταιη στην σημερινή κοινωνία και κάθε προσπάθειά μας χάνεται κάτω από την ανεξέλεγκτη και άχρηστη γραφειοκρατία, γιατί να μη γευόμαστε την απόδραση της ολοκληρωτικής παθητικότητας; Αυτή η τοποθέτηση βρίσκεται πίσω από τις συνηθισμένες δικαιολογίες που ακούγονται σχετικά με το

ρόλο που παίζει η τηλεόραση στη ζωή των παιδιών.

Μελετώντας την πολύπλοκη σχέση των παιδιών με την τηλεόραση, όπως αυτή λειτουργεί σήμερα, διαπιστώσαμε ότι μπορεί να έχει κατά κύριο λόγο αρνητική, αλλά και κάποια θετική επίδραση.

Θα μπορούσαμε να συνοψίσουμε ως προς την επίδρασή της τα εξής:

Αρνητική επίδραση:

- Πιθανή και έμμεση μείωση γνώσεων (όταν διατίθεται γι' αυτήν, χρόνος που θα μπορούσε να αξιοποιηθεί καλύτερα)
- Απομακρύνει το παιδί από δραστηριότητες, όπως παιχνίδι και διάβασμα.
- Καλλιεργεί ή επαυξάνει το μονόπλευρο ή στερεοτυπικό αξιολογικό σύστημα.
- Αναφορικά με το περιεχόμενο των προγραμμάτων της, ενδέχεται να δράσει διαταρακτικά ή φοβογόνα, ειδικά όμως για τα παιδιά που έχουν ήδη συγκινησιακής τάξεως προβλήματα ή που έχουν αγωνία σε σχέση με ένα συγκεκριμένο πρόβλημα
- Τη μάθηση του παιδιού στην προκατασκευασμένη και άρα ετεροπροσδιορισμένη διασκέδαση
- Την ενεδρεύουσα απειλή που τα θεάματα βίας, επιφυλάσσουν στην συλλογική συνείδηση.

Θετική επίδραση:

- Πληροφόρηση
- Διερεθισμός ενδιαφερόντων
- Ωθηση σε δημιουργία προτιμήσεων
- Διεύρυνση εμπειριών του παιδιού, με αποτέλεσμα την ευρύτερη κατανόηση των ανθρώπων καθώς και άλλων τρόπων ζωής
- Μείωση προκαταλήψεων

- Άμβλυνση της τακτικής της υπεραπλοποίησης των αξιολογικών κρίσεων.

Μια ενημέρωση για την έντονα καταστρεπτική επίδραση της τηλεόρασης στον τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς των μικρών παιδιών, είναι πιθανό να οδηγήσει τους γονείς σε κάποια αναθεώρηση των απόψεών τους σχετικά με την τηλεόραση και τη θέση της στη ζωή των παιδιών τους. Μπορεί να μεταθέσουν το κέντρο προσοχής τους από το τι βλέπουν στο γιατί και πόσο βλέπουν και τι χάνουν όταν βλέπουν. Αν οι γονείς καταλάβουν πόσες αλλαγές στην ανατροφή των παιδιών τους έφερε η τηλεόραση, ίσως παραδεχτούν, ότι οι δυσκολίες τους στην αγωγή έχουν αυξηθεί υπέρμετρα αντί να ελαττωθούν, επειδή εκείνοι χρησιμοποίησαν την τηλεόραση σαν πηγή ανακούφισης. Τελικά, αν συνειδητοποιήσουν οι γονείς πόσο η τηλεοπτική εισβολή άλλαξε την οικογενειακή ζωή, επηρέασε τα γεύματα, τις συζητήσεις, το παιχνίδι, τις διάφορες συνήθειες στο σπίτι, ίσως πεισθούν ότι η τιμή για την υποτιθέμενη ανακούφιση από την τηλεόραση είναι υπερβολικά υψηλή.

Αν και είμαστε αδύναμοι μπροστά στην απρόσωπη μηχανή, που λέγεται σύγχρονη κοινωνία, μπορούμε ακόμα να επιβάλουμε τη θέλησή μας σ' αυτή την ευαίσθητη μηχανή που μπήκε στο σπίτι μας. Πρέπει να μάθουμε να την ελέγχουμε για να μην ελέγχει αυτή εμάς.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

ΤΙ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΚΑΝΟΥΝ ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ

Με βάση τα όσα έχουν αναλυθεί στα προηγούμενα κεφάλαια, παραθέτουμε τις εξής προτάσεις ώστε ο κάθε γονιός να γνωρίζει πως μπορεί να διατηρεί μια άριστη σχέση μεταξύ παιδιού και τηλεόρασης:

1) Ο χώρος που πρέπει να τοποθετηθεί η τηλεόραση στο σπίτι πρέπει να διευκολύνει την οικογένεια, άρα και τα παιδιά, στην σωστή τηλεθέαση. Έλεγχος δηλαδή της ποιότητας και της ποσότητας προγραμμάτων που θα δουν τα παιδιά αλλά και στην απόσταση της οθόνης από τα μάτια μας για λιγότερη ακτινοβολία. Όχι τηλεόραση στο παιδικό δωμάτιο.

2) Δημιουργία οικογενειακού προγράμματος τηλεόρασης. Είναι πολύ εύκολο και πολύ σωστό να προγραμματίζουν οι γονείς τι θα βλέπουν στην τηλεόραση σε εβδομαδιαία βάση μιας και γνωρίζουν καλύτερα από οποιονδήποτε άλλον τα θέματα της οικογένειας. Πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τον φόρτο των παιδιών λόγω μαθημάτων και μην αυξάνουν πολύ τον χρόνο τηλεθέασης κατά τα Σαββατοκύριακα και τις γιορτές.

3) Παρακολούθηση τηλεόρασης μαζί με τα παιδιά. Παρακολουθώντας οι γονείς μαζί με τα παιδιά τηλεόραση, μετατρέπουν την παθητική τηλεθέαση σε μια οικογενειακή δραστηριότητα, που τόσο λείπει.

4) Όχι παθητικότητα μπροστά στην οθόνη. Δεν πρέπει να αφήνουν οι γονείς στην τηλεόραση την κοινωνικοποίηση των παιδιών – πρέπει να συζητούν, να ασκούν κριτική, να εμβαθύνουν και να προβληματίζονται γι' αυτά που βλέπουν.

5) Ασκώντας κριτική στην τηλεόραση, δημιουργούνται αντιήρωες. Δεν πρέπει να διστάζουν να επαινούν το καλό και να ψέγουν το κακό, αφού το παιδί με μια σωστή κριτική πολλά καταλαβαίνει και δέχεται. Να μην αφήνουν να γίνονται πρότυπα οι διάφοροι τηλεοπτικοί "ήρωες", ή "σταρ", και να δημιουργούν τους δικούς τους σωστούς αντιήρωες.

6) Σωστή αξιοποίηση αυτών που βλέπουν. Αυτό που βλέπουν στην τηλεόραση ας γίνει αφορμή να ανατρέξουν σε κάποιο βιβλίο, σε κάποια εγκυκλοπαίδεια, για λίγη χειροτεχνία, ή για μια επίσκεψη σε κάποιο χώρο που είδαν στην τηλεόραση.

7) Κριτική τις ειδήσεις: κριτική στην ποιότητα και ποσότητα των ειδήσεων, εντοπίζοντας τα συν και τα πλην, συγκρίνοντας πως παρουσιάζεται η ίδια είδηση από την τηλεόραση και πως από τις εφημερίδες. Να δημιουργούν το δικό τους οικογενειακό δελτίο ειδήσεων.

8) Ποτέ διαφημίσεις χωρίς κριτική. Πρέπει να ξέρουν ότι η διαφήμιση πρέπει να δίνει τα βασικά χαρακτηριστικά ενός προϊόντος – δεν πρέπει να είναι παραπλανητική και να υπερτονίζει υπαρκτά ή ανύπαρκτα χαρακτηριστικά. Πρέπει να ενημερώνονται σωστά και να κάνουν οπωσδήποτε κριτική σε κάθε διαφημιζόμενο προϊόν.

9) Να μάθουν να απαγορεύουν και να κλείνουν την τηλεόραση. Το παιδί πρέπει να μάθει ότι για διάφορους λόγους η τηλεόραση δεν πρέπει να είναι συνέχεια ανοιχτή. Μπορούν να πουν στο παιδί το πιο

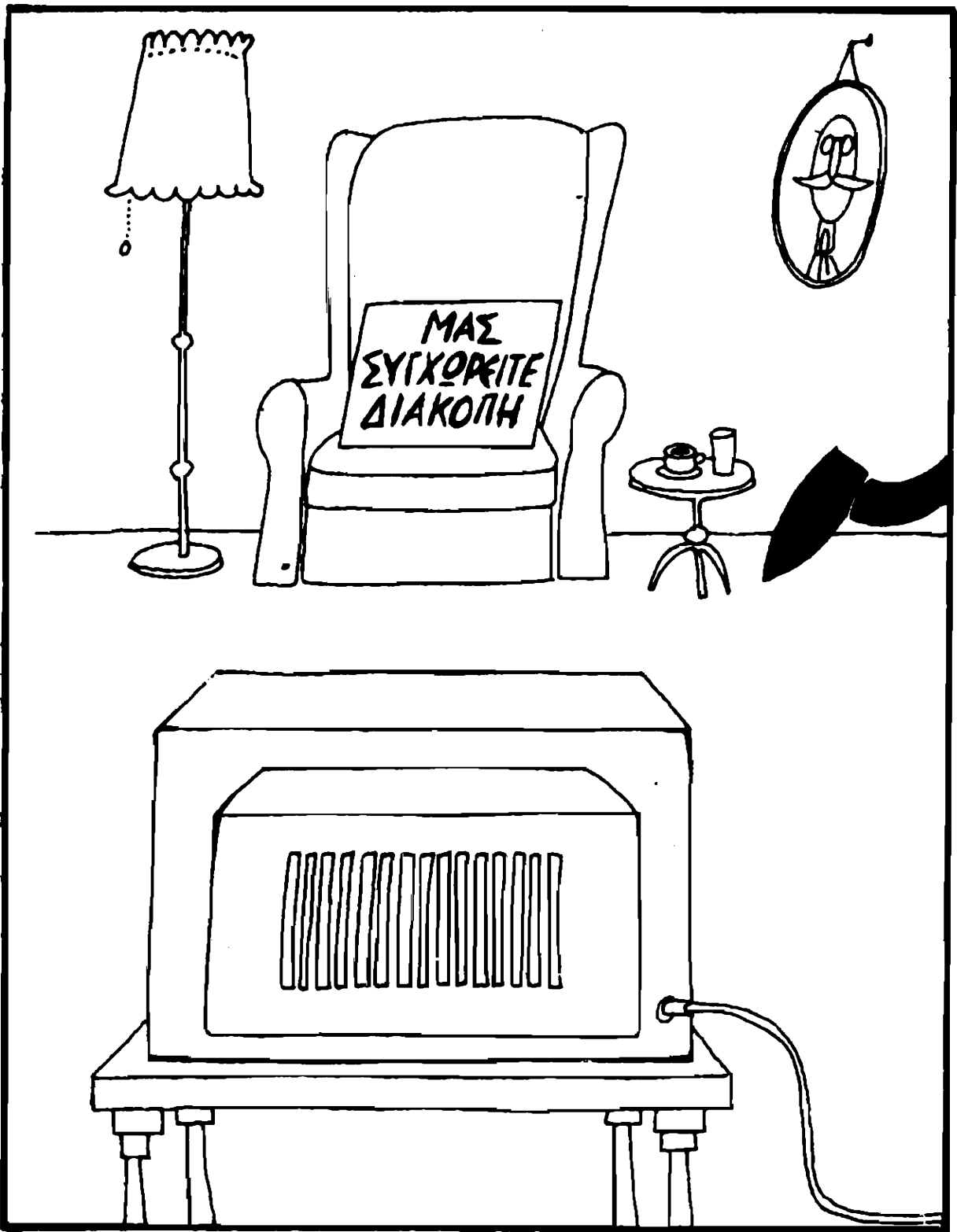
απλό, ότι βλάπτει στα μάτια και ενοχλεί τους άλλους. Να εξηγήσουν στο παιδί γιατί απαγορεύεται να παρακολουθεί σκηνές χυδαίες, βίας και φρίκης.

10) Μήπως υπάρχει τίποτα καλύτερο να κάνει; Πριν ανοίξουν την τηλεόραση να ρωτήσουν το παιδί αν έχει τελειώσει τις υποχρεώσεις του, αν έχει όρεξη να δει τηλεόραση ή μήπως θέλει να παίξει ή μήπως θέλει κάτι άλλο.

11) Να μην ανταμείβουν το παιδί με περισσότερη τηλεόραση. Πολλές φορές το παιδί ζητάει χάρες και ανταμοιβή. Δεν πρέπει όμως να θεωρείται χάρη το να επιτρέψουν στο παιδί να παρακολουθήσει περισσότερη τηλεόραση. Υπάρχουν χίλιοι δύο τρόποι πιο απλοί και πιο ουσιαστικοί για να ανταμειφθεί το παιδί. Ένα απλό χάδι, ένα δωράκι, ένας περίπατος, μια συμμετοχή μας στο παιχνίδι και άλλα πολλά.

12) Λιγότερη τηλεόραση κάνει καλό. Ο σύγχρονος τρόπος ζωής μας, το στρες, η έλλειψη ελεύθερου χρόνου είναι μερικές αιτίες που καθηλώνουν εμάς τους μεγάλους στην τηλεόραση με αποτέλεσμα εύκολα ν' αυξάνουμε και τον τηλεοπτικό χρόνο και στο παιδί. Δε πρέπει όμως να ξεχνούν οι γονείς ότι η τηλεόραση μπορεί να είναι ένας καλός φίλος, μπορεί όμως ν' αποδειχθεί και κακός.

13) Να μη χρησιμοποιούν την τηλεόραση για τη «φύλαξη» του παιδιού.

Του Κυρ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αριστοτέλης « Ποιητική», XI, 2
2. Ασλανίδου Σ. « Ο μύθος του παθητικού τηλεθεατή», Δρομέας, Αθήνα, 2000
3. Βρύζας Κ. «Μέσα επικοινωνίας και παιδική ηλικία», Βανιάς, Θεσσαλονίκη, 1997
4. Γιαννικόπουλος Α. « Ψυχολογία προσαρμογής του παιδιού και του ενήλικα», Δανιάς, Αθήνα, 1985
5. Γιαρμενίτου Π. – Λαζάρου Α. - Χατζηευγενάκη Θ. « Τηλεοπτικά πρότυπα και παιδί», 1991
6. Δουλκέρη Τ. « Η εικόνα του παιδιού στην ελληνική τηλεόραση και στον ελληνικό Τύπο», Gutenberg, Αθήνα, 1997
7. Ελευθεριάδης Π. – Μαντούβαλου Σ. « Σύγχρονη εκπαίδευση και τηλεόραση», Δίπτυχο, Αθήνα, 1985
8. Ζώτος Γ. « Διαφήμιση», Θεσσαλονίκη, 1992
9. Κουτσοβάνου Ε. «Η γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού της προσχολικής ηλικίας και η τηλεόραση», Οδυσσέας, 1991
10. Λαζάρου Α. «Επιδράσεις ραδιοτηλεόρασεως στην ελληνική γλώσσα», Ελληνοχριστιανική Αγωγή, 1986
11. Ματσανιώτης Ν. «Εμείς και το παιδί μας», Χριστάκης, Αθήνα,
12. Μηλίσης Γ. «Προσέξτε το παιδί», Σταυρός, Αθήνα, 1991
13. Ναυρίδης Γ. – Δημητρακόπουλος Γ. - Πασχαλίδης «Τηλεόραση και επικοινωνία», Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1988
14. Πάντζος Π. « Το παράλληλο σχολείο» στο Έκφραση – Έκθεση της Β΄ Λυκείου, Ο.Ε.Β.Δ.
15. Παπαδόπουλος Ν. « Ψυχολογία», Αθήνα, 1993

16. Παρασκευόπουλος Ι. «Εξελικτική Ψυχολογία», Αθήνα, Τόμοι 2 – 3
17. Σαρρής Ν. «Ελληνική Κοινωνία και Τηλεόραση», Γόρδιος, Αθήνα, 1992

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αλάρ Κ. «Το παιδί μηχανή: Τα παιδιά του αύριο θα είναι μηχανές;» 1985
2. Bandura A. «Social Learning Theory», Engelwood Cliffs, 1977
3. Bandura A. – Ross D. – Ross S. «Imitations of Film – mediated Aggressive Models», 1966
4. Barker J. W. « The stereotyped western story» in Psychoanalytic Quarterly
5. Berelson B. – Janowitz M. «Reader in public opinion and communication», N. York, 2^η έκδοση
6. Bettelheim B. «The informed Heart», Paris, 1976
7. Blumer H. « Movies and contact», N. York, 2^η έκδοση
8. Boutonier J. «Reflexions sur la valeur educative du cinema», Revue International de Filmologie, 1947
9. Γουίν Μ. « Τηλεόραση, ένας ξένος στο σπίτι», Αθήνα, 1996
10. Calvin H. – Gardrer L. «Theories of Personality», 1961
11. Chalvon M. – Corset P. – Souchon M. «L' enfant devant la television», Paris, Casterman, 1981

12. Desoille R. «Lereve eveille et la Filmologie», 1947
13. Fiske J. – Hartley J. «Η Γλώσσα της τηλεόρασης»
14. Greenfield M. P. « Μέσα Ενημέρωσης και Παιδί»,
Κουτσούμπος Π., 1988
15. Healy M. J. «Μυαλά που κινδυνεύουν», Λύχνος, 1990
16. Hilgard E. – Atkinson R. «Introduction to Psychology», 1971
17. Κέν Α. «Το παιδί σας μπορεί να γίνει έξυπνο αλλά κι
ευτυχισμένο», Θυμάρι, Αθήνα, 1999
18. Kinder M. «Kid's Media Culture», London, 1999
19. Λαστρέγκο Κρ. – Τέστα Φρ. «Από την τηλεόραση στο βιβλίο»,
Διάγραμμα, Αθήνα, 1991
20. Mattelart A. «La publicite», Paris, La Decouverte, 1994
21. Moreno J. L. «Psychodrama and Therapeutic pictures»,
Sociometry, 1944
22. Morin E. «Le cinema ou l' homme imaginaire», Paris, 1955
23. Sicker A. «Kind und Film», Ben und Stuttgart, H. Hubert, 1956
24. Σόλμαν Μ. – Τσαουλά Ν. «Η Αλίκη στη χώρα των
πραγμάτων», Υποδομή, Αθήνα, 1986
25. Στέρ Γ. «Σταματήστε πια την άστοχη αγωγή» Εκδόσεις
Βλάσση.
26. Zazzo B. & R. «Une experience sur le comprehension du
Film», 1950

ΠΗΓΕΣ

1. "ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ", περιοδικό "ΕΨΙΛΟΝ", «Τα παιδιά και οι Ειδήσεις στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης», 5 – 5 – 2002
2. "ΕΘΝΟΣ", 22 – 12 – 1999
3. Περιοδικό "VITA", «Πόσες ώρες τηλεόραση να βλέπει το παιδί μου», Βογιατζή Λ., τεύχος 66, Οκτώβριος 2002
4. Περιοδικό "VITA", "Ψυχολογία" τεύχος 66, Οκτώβριος 2002
5. "ΤΟ ΒΗΜΑ", 29 – 6 – 2003

Πληροφορίες από INTERNET, από τις διευθύνσεις:

6. [http:// users.otenet.gr](http://users.otenet.gr)
7. <http://gym-n.souliou.ser.sch.gr>
8. <http://www.bsa.gr>
9. <http://www.geocities.com>
10. <http://www.medlook.met.cy>
11. <http://www.hri.org>
12. <http://www.tovima.dolnet.gr>
13. <http://www.fortunecity.com>
14. <http://www.in.gr>
15. <http://www.castrinos.net>
16. <http://www.databank.gr>
17. <http://www.health.in.gr>

